

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simona Čampa

**VLOGA RUSKE FEDERACIJE V SKUPNOSTI NEODVISNIH
DRŽAV**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simona Čampa

Mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

VLOGA RUSKE FEDERACIJE V SKUPNOSTI NEODVISNIH
DRŽAV

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Vloga Ruske federacije v Skupnosti neodvisnih držav

V diplomskem delu bom predstavila vlogo Ruske federacije v Skupnosti neodvisnih držav oziroma njen odnos in delovanje znotraj skupnosti. Skupnost neodvisnih držav je nastala takoj po razpadu Sovjetske zveze in zavzema vse bivše republike, razen treh Baltskih držav. Zaradi povezanosti in odvisnosti med državami je bil prehod iz zveze v skupnost enostaven, vendar pa je posledično to pomenilo, da se ohranijo tudi razmerja moči in vplivov. Tako je ostala še naprej vodilna Rusija oz. Ruska federacija, ki je bila tudi gospodarsko najmočnejša. Ostalim je nudila vojaško in gospodarsko pomoč in si na ta način zagotovila, da so države članice ostale od nje odvisne. Skupnost neodvisnih držav je bila sicer zelo ambiciozno zastavljena, a ni dosegla večine pričakovanj, saj so se članice le redkokdaj strinjale o politikah skupnosti. V dobrih šestnajstih letih obstoja Skupnosti neodvisnih držav se je podpisalo nešteto sporazumov in pogodb, le redke pa so prinesle spremembe. Danes prevladuje mnenje, da je skupnost svojo nalogo opravila s tem, ko je preprečila nasilen razpad Sovjetske zveze, zato bi se sedaj lahko »upokojila«.

Ključne besede:

Ruska federacija, Skupnost neodvisnih držav, ekonomski vpliv, vojaški vpliv.

The role of Russian Federation in the Commonwealth of Independent States

My intention is to present the role and functions of Russian Federation in the Commonwealth of Independent States. The Commonwealth of Independent States came into existence soon after the collapse of the Soviet Union and consists of all former republics with the exception of the three Baltic states. Due to the interdependence and close connection among these states, the transition from union to commonwealth was relatively simple. But that also meant that power and influence distribution is going to stay the same. Therefore the Russian Federation, that was also the most powerful and economically strong, remained the leading country. Russian Federation was able to offer military and economic assistance to other member states, which led to continuation of the interdependence. At the beginning, the Commonwealth of Independent States had very ambitious goals but most of them did not come to existence because the member states only seldom agreed on the policy of the commonwealth. Since the creation of the commonwealth, numerous agreements and treaties have been signed but only a few of them made a difference. The common view which prevails today is that the Commonwealth of the Independent States did its share, by enabling civilized divorce among Soviet Union and is now ready to retire.

Key words:

Russian Federation, Commonwealth of Independent States, economic influence, military influence.

KAZALO:

1. UVOD	5
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	7
2.1 Namen in cilji analize	7
2.2 Hipoteze	7
2.3 Struktura analize in uporabljene metode.....	7
2.4 Temeljni pojmi.....	8
2.4.1 Geopolitika.....	8
2.4.2 Realizem	12
2.4.3 Ruska federacija.....	15
3. SKUPNOST NEODVISNIH DRŽAV	18
3.1 Ustanovitev SND in delovanje v začetnih letih	18
3.2 Ekonomsko sodelovanje znotraj SND	23
3.3 Rubeljska cona	26
3.4 Ekonomska integracija med članicami SND	28
3.5 Vojaško sodelovanje	32
4. DRŽAVE SND	35
4.1 Zahodne države.....	35
4.1.1 BELORUSIJA.....	35
4.1.2 UKRAJINA.....	40
4.1.3 MOLDAVIJA	47
4.2 Transkavkaške države.....	50
4.2.1 ARMENIJA	50
4.2.2 AZERBAJDŽAN	53
4.2.3 GRUZIJA	56
4.3 Centralno-azijske republike	60
4.3.1 KAZAHSTAN	60
4.3.2 KIRGIZISTAN	62
4.3.3 TADŽIKISTAN.....	64
4.3.4 TURKMENISTAN	66
4.3.5 UZBEKISTAN	68
5. OVREDNOTENJE DELOVANJA SND	71
5.1 Dosežki SND	71
5.2 Razlogi za neuspeh SND	73
6. NAČINI IN RAZLOGI VPLIVANJA RF NA DRŽAVE SND.....	75
6.1 Vrste vpliva RF na države SND.....	75
6.2 Razlogi za močan oziroma šibek pritisk RF na države SND.....	77
7. VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	80
8. ZAKLJUČEK	81
9. SEZNAM KRATIC	83
10. SEZNAM LITERATURE IN VIROV.....	84

1. UVOD

Leta 1991 je razpadla Sovjetska zveza (SZ) in vse bivše sovjetske socialistične republike so postale neodvisne. Kljub razpadu pa je med njimi še vedno ostala povezanost, ki jih je decembra 1991 združila v Skupnost neodvisnih držav (SND). Samo tri bivše republike se v SND niso nikoli vključile (Litva, Latvija, Estonija), ostale pa so to naredile iz različnih razlogov. Nedvomno pa je tako kot v SZ tudi v SND ena država vodilna in to je Rusija oz. Ruska federacija (RF). To sicer ne bi bil noben problem, če RF ne bi svojega položaja izkoriščala. Večina ostalih držav je gospodarsko šibkejših ali nezmožnih razviti lasten potencial. Poleg tega so te države včasih delovale po principu planskega gospodarstva, ki pa je po razpadu SZ nehal funkcionirati. Države so ostale odvisne ena od druge, vendar so jih sedaj ločevale meje. Tako je ostala ena država zgolj pridelovalka, ne pa tudi predelovalka določenega pridelka. RF je bila tako kot ostale države po razpadu SZ oslABLJENA in je druge države prav tako potrebovala. Kmalu pa je na njihov račun postala močnejša in se okrepila, saj je nudila vojaško in ekonomsko pomoč, v zameno pa je prejemnicam pomoči postavila nemogoče pogoje.

Takoj po nastanku SND so se pokazale razlike med posameznimi državami, nekatere so želele sodelovati na vseh področjih skupnosti, druge pa so bile bolj previdne. Poleg tega se je večina včlanila še v druge organizacije, da bi se izognile ruski prevladi ali pa da bi privabile druge akterje, s katerimi bi lahko sodelovale. Veliko je namreč držav, ki imajo na zalogi kar nekaj naravnih virov, a jih žal ne morejo izkoristiti, saj si ne morejo privoščiti infrastrukture. To pa je izkoristila RF, ki kupuje surovine po nizkih cenah in jih prodaja po višjih cenah v ostale države in nazaj v državo, ki ji surovine zagotavlja. Posledično so te države zadolžene in se RF ne morejo upreti, saj bi tako ostale brez vsega. Vendar pa RF ni edina, ki je prepoznala potencial tega območja, zato se mora za svoj vpliv boriti z drugimi silami, kot so Kitajska, Združene države Amerike (ZDA), Iran ... Res je, da so včasih bivše sovjetske republike sodelovale skoraj izključno z RF, vendar pa temu ni več tako, zato mora RF svoj vpliv utrditi. To pa počne na različne načine, ki pa bi jih rada predstavila v diplomski nalogi. Zanimivo je, da deluje v različnih državah z različnimi sredstvi pritiska – nekje si pomaga z vojaško močjo, drugje z gospodarsko

močjo, spet drugje s politično močjo. Seveda pa morajo obstajati podobnosti med državami, nad katerimi vrši RF pritisk, z enakim sredstvom vpliva. Premalo bi bilo, če bi enostavno rekli, da je delovanje RF mogoče zgolj zaradi zgodovinske povezanosti, saj ta vez počasi popušča. Poleg tega pa večina bivših sovjetskih republik ni bila povezana z Rusijo do začetka 19. stoletja ali pa vsaj ne s celotnim sedanjim ozemljem. Predvsem centralno azijske države so ostale tudi znotraj SZ pretežno nomadske in zaradi oddaljenosti od »centra« niso bile nikoli močno rusificirane. V današnjem svetu so surovine kot naravni viri bolj pomembne od vplivanja na razmišljanje, zato so tudi metode vplivanja drugačne. Ni več ustrahovanja z nadzorom, je pa ustrahovanje s prekinitvijo dobave nafte ali vojaške pomoči. Vse to pa se dogaja znotraj SND, kar da celotni situaciji neko institucionalno oporo, brez katere bi bilo verjetno težje pritiskati na države. Že samo dejstvo, da se je večina bivših republik skupnosti takoj pridružila, kaže na to, da ima RF nanje bistven vpliv. Vprašanje pa je, ali je bila SND ustanovljena zgolj iz tega razloga ali pa se je SND kot projekt postopne tranzicije preprosto ponesrečil oziroma zastarel.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Namen in cilji analize

Namen moje diplomske naloge je predstaviti vlogo RF v SND, ki je nastala takoj po razpadu SZ. SND je zanimiva predvsem zaradi svoje geografske pozicije in naravnih virov, ki pa so privlačni za različne vplivne velesile. Iz istega razloga pa so te države pomembne za RF, ki je zgodovinsko povezana z njimi, zato predvidevam, da ima na njih največji vpliv. Rada bi ugotovila, ali ima RF vodilno vlogo in kako se na to odzivajo države članice SND. Seveda pa je pomembno tudi, na kakšen način si je RF zagotovila svojo vlogo, zato bom predstavila tudi njene adute, ki so predvsem vojaški in ekonomski. Poleg tega bi rada razložila, zakaj želi RF obdržati svoj vpliv v tej regiji in kako ji uspeva. Na ta način bom predstavila dogajanja znotraj SND in kakšen je njen pomen. Vse več je namreč očitkov, da je SND brez pomena in da obstaja le še na papirju.

2.2 Hipoteze

Osnovna hipoteza

- Ruska federacija ima v SND izrazito vodilno vlogo, čeprav so vse članice enakopravne.

Izvedena hipoteza

- Ruska federacija svojo premoč uveljavlja s pomočjo ekonomskega in vojaškega vpliva.

2.3 Struktura analize in uporabljene metode

Metodološko-hipotetičnemu okviru, v katerem bom med drugim opisala temeljne pojme (geopolitika, RF) in pa realizem, ki je še vedno povezan z zunanjo politiko RF, bodo sledila tri poglavja, ki se bodo nanašala na samo skupnost.

V prvem poglavju bom podrobno predstavila SND, njen nastanek, ekonomsko sodelovanje, vojaško in varnostno sodelovanje. Poleg tega pa bom v tem poglavju omenila tudi druge skupine, organizacije in povezave, ki so nastale med posameznimi članicami SND. Seveda bom podrobneje opisala zgolj tiste dogodke, ki so bili za razvoj in delovanje SND pomembni, tiste manj pomembne pa bom zgolj omenila. V drugem poglavju pa bom predstavila vsako državo SND posebej. Opisala bom, kdaj so posamezne države prišle pod ruski vpliv in kakšen odnos imajo z RF po razpadu SZ. Ker

so nekatere države bolj aktivne na ekonomskem, druge pa na varnostnem področju, ne bo pri vseh enak poudarek. Temu pa sledi še tretje poglavje, v katerem bom opisala dosežke SND in pa razloge, zaradi katerih SND ni zaživela v takem smislu, kot je bilo načrtovano. V zadnjem delu diplomske naloge pa bom države SND razvrstila (na podlagi prej napisanega) v skupine, glede na to, s kakšnimi sredstvi RF na njih pritiska, in skušala pojasniti, zakaj je temu tako. Temu bo sledila verifikacija hipotez in pa zaključek, v katerem bom »pogledala v prihodnost« in opisala možen nadaljnji potek dogodkov.

Zastavljene hipoteze bom preverila s pomočjo sledečih metod:

- z analizo in interpretacijo sekundarnih virov, predvsem knjig, zbornikov, člankov iz časopisov in revij ter prispevkov, objavljenih na internetu;
- z deskriptivno metodo, s pomočjo katere bom razložila temeljne pojme, ki so ključnega pomena za mojo analizo;
- zgodovinsko analizo pa bom uporabila pri posameznih državah SND, kjer bom opisala, kdaj v zgodovini so prišle pod vpliv Rusije (Bučar, Šabič in Brglez 2000: 25–36).

Žal sem pri zbiranju gradiva za diplomsko nalogo ugotovila, da sekundarne literature (predvsem knjig in zbornikov) na to temo močno primanjkuje, zato velik del uporabljenih virov predstavljajo članki iz tiskanih medijev in pa članki, objavljeni na internetu. Poleg tega pa je bilo veliko knjig napisanih takoj po razpadu SZ, zato predstavijo SND le v prvem letu delovanja. Posledično so nekateri dogodki opisani bolj na kratko, saj ni bilo dovolj razpoložljivih informacij oziroma so bile v ruskem jeziku.

2.4 Temeljni pojmi

2.4.1 Geopolitika

Geopolitika je širok pojem, s katerim so se ukvarjali teoretiki po vsem svetu, vendar pa je za mojo diplomu smiselni pregled le določenih teorij. Zato bom predstavila le poglede avtorjev, ki v svojo teorijo vključili Rusijo ali SZ, bodisi kot pomembnega akterja ali pa geografsko območje, pomembno za svetovno prevlado. Tako bo razviden pomen, ki ga je Rusija/SZ nekoč imela in ga ima posledično še danes, vendar na drugačen način. Poleg tega pa je preko geopolitičnih teorij razvidna pomembnost območja SND, ki je del Evrazije, Evrazija pa je v nekaterih teorijah predstavljala ključno geografsko področje.

Mackinderjeva osrednja teza iz leta 1904, ki jo je predstavil v besedilu *Geografsko Osišče zgodovine* je bila, da je svetovna zgodovina v bistvu stalno ponavljajoči se spopad med prebivalci kopnine in pomorskimi ljudstvi. Trdil je, da je najpomembnejše središče kopenske sile vedno bilo v osrčju Evrazije, od tam pa je »veliko azijsko kladivo« stalno udarjalo navzven v obmorske robove. Osrčje Evrazije je velikansko območje, ki ga sestavljajo predvsem stepe in puščave, z večine strani ga obkrožajo gore, v središču pa je notranje ali arktično povirje. Tako tvori naravno trdnjavo, skoraj nedostopno za pomorska ljudstva, zaradi trdih naravnih razmer pa je v preteklosti preživljalo le redko naseljeno in večinoma nomadsko prebivalstvo. V približno istem času, kot so Evropejci ustvarili nove Evrope izven dosega kopenske sile, so Rusi povračilno udarili po mongolskih prebivalcih step in se lotili zavzemanja Sibirije. Od takrat naprej so stalno organizirali to velikansko območje, in razvilo se je v veliko silnejši vir moči, kakor pa je bilo kdaj koli v rokah nomadov (Parker 1997: 78–80).

Na tej točki je Mackinder dosegel glavno tezo svojega svetovnega pristopa. Središče evrazijske kopnine, to oddaljeno področje notranjosti in arktičnega povirja, je bilo po njegovem mnenju »osišče svetovne politike«. Ruska prevlada je zdaj tam nadomestila nomadske imperije, zato je ta država pridobila izredno močen mednarodni položaj (Parker 1997: 80).

Čeprav je bila Rusija očitna kandidatka za osiščno državo, je bilo za Mackinderja vendarle možno, da bi tudi druge celinske sile zdaj lahko ubrale osiščno politiko, kar bi pospešilo ves potek. Iz Mackinderjeve interpretacije zgodovine izhaja, da bo osiščna država prevladala, če ji tega odločno ne preprečijo (Parker 1997: 81).

Mackinderjevo drugo glavno delo *Demokratični ideali in realnost*, je bilo napisano približno petnajst let kasneje, med zimo po koncu prve svetovne vojne. Temeljna teza dihotomije kopenske in pomorske moči je ostala v središču njegovega razmišljanja, nastopile pa so pomembne spremembe v obliki in v vsebini, in uvedel je tudi nova ekspresivna poimenovanja. Evropa, Azija in Afrika so zdaj postale »Svetovni otok«, kopnina z daleč največjo površino in prebivalstvom ter glavno prizorišče svetovne zgodovine. »Osišče« se je zdaj preimenovalo v »Osčje«, njegovo razmerje z evropskim delom pomorskega krajca pa bi naj bilo tesnejše kakor z drugimi deli le-tega. Vzrok za to

je bil obstoj »velike nižine«, ki se razteza preko Evrazije in zaradi katere potujejo prebivalci kopnine večinoma proti zahodu. Ta značilna poteza evropske civilizacije je nastala zaradi stalnega udrihanja kopenske sile (Parker 1997: 81–83).

Mackinder je nato predlagal dve širitvi Osrčja glede na Osišče iz leta 1904. Prva je segala v gorate predele osrednje Azije, ki so bili komajda dostopni za pomorske sile, čeprav se njihovo povirje večinoma steka v ocean. Druga in veliko pomembnejša je bila vključitev porečij Črnega in Baltiškega morja, ki bi zajela Vzhodno Evropo do razmejitve od Labe do Jadrana. Kadar so bile kopenske sile močne, sta bili Črno in Baltiško morje tako rekoč v notranjost, in pomorskim silam je bilo mogoče preprečiti dostop. Mackinder je nato šel še korak dalje in zatrdil, da je posest Vzhodne Evrope ključ do nadzora Osrčja (Parker 1997: 83).

Vključitev Vzhodne Evrope je predstavljala pomemben napredek v Mackinderjevem razmišljanju in je očitno izvirala iz tega, kar se je na začetku stoletja zgodilo v svetu. Nemčija oziroma Prusija je po njegovem dokončno zamenjala Rusijo v vlogi glavne nevarnosti za Veliko Britanijo. Že 1904 je Mackinder imenoval Rusijo »najemnika« Osrčja in razglabljal o morebitni možnosti, da bi jo nadomestile druge sile. To pa ni bistveno vplivalo na tezo, saj bi vsaka sila, ki bi nadomestila Rusijo, morala delovati pod enakimi geografskimi zamejitvami kakor Rusija; z drugimi besedami, okoliščine bi jo prisilile, da bi ravnala enako (Parker 1997: 84).

Tudi *Geopolitiker*¹ so se ukvarjali s pomenom Rusije v njihovi viziji. Zavzetost za Rusijo se je v njihovem geopolitičnem razmišljanju še stopnjevala zaradi pomena Osrčja. Rusijo, zdaj spremenjeno v SZ, so šteli za več kakor njegovega »*de facto* najemnika.« Haushofer je dobro poznal Mackinderjev znameniti triptih in je premler izjave »zračnega angela« o ključni vlogi Vzhodne Evrope in tako tudi sile, ki bi so zagotovila oblast nad njo. Vendar pa je videl veliko nevarnost, če bi skušali zagotoviti Osrčje s silo *orožja*. Zato bi bilo treba doseči prevlado nad Osrčjem raje za diplomacijo in naskrivaj, kakor pa da bi ga poskušali zavzeti (Parker 1997: 134).

V zgodnjih šestdesetih letih je razmerje Združenih držav do dežel na jugu in severu obremenjevalo vprašanje odnosa do Evrazije. Geopolitično izhodišče za njegovo

---

¹ Nemški geopolitiki, predstavniki *Geopolitik*, nemške geopolitike, ki je nastala v letih po porazu v prvi svetovni vojni (ibidem).

reševanje je bila teza o dihotomiji kopenske in pomorske sile, ki so jo podedovali od evropskih geografov. Taylor je znova poudarjal zamisel britanskega imperija kot velike vezne pomorske sile okoli celine in SZ kot glavne kopenske sile. Od 1941 sta bili sili združeni, zato je menil, da lahko s skupnim pritiskom zdrobita sovražne sile kakor med dvema mlinskim kamnoma. Lattimore, ki je gledal z očmi prebivalca kopnine, pa je predvideval propad štiristoletne pomorske vladavine Evropejcev in z njim tudi neizbežen konec britanske svetovne sile. Nasledile jo bodo države azijske celine, še posebno SZ in Kitajska (Parker 1997: 173).

Spremembe v teoriji, ki so nastale med drugo svetovno vojno in po njej, so bile pomembnejše za razvoj geopolitične misli. Številne so nastopile v zvezi z razvojem ameriške politične geografije. Prvi, ki se je vračal k Osrčju, pa ni bil nihče drug kakor Mackinder sam, ko je 1943, star 82 let, ustvaril svoje tretje in zadnje besedilo. V članku *Okrogli svet in prizadevanje za mir* je ocenil, da je njegova teza zdaj uporabnejša kakor kadar koli. »Osrčje je največja naravna trdnjava na zemlji. Prvič v zgodovini ima zadostno posadko po številu in kakovosti.« Če bi SZ premagala Nemčijo, je rekel, potem bi bila po vojni najmočnejša kopenska sila na svetu (Parker 1997: 186–187).

Spykman pa je menil, da je Mackinderjeva trditev, da si kopenska in pomorska sila nasprotujeta, zgodovinsko napačna. Mackinderjeva teorija dejansko temelji na razporeditvi sil, ki je obstajala le v nekem določenem času. Delovala je večino 19. stoletja, z anglo-rusko *etente* 1907 pa se je končala. Zato je zaključil, da je Mackinderjeva trditev napačna in da jo mora nadomestiti nova: »Kdor vlada Obrobju, vlada Evraziji; kdor vlada Evraziji, ima v rokah usodo sveta« (Parker 1997: 190).

Avtor novejše priredbe Osrčja je Hooson, ki je pisal v zgodnjih šestdesetih letih. Njegov glavni predmet je bila moč SZ, o kateri je oblikoval nekaj precej pozitivnih sklepov. Preučil je sklop dejavnikov, ki so zajemali naravne vire, kmetijski potencial, prebivalstvo, urbanizacijo in industrijsko rast, na osnovi teh pa je SZ nedvomno nastopila kot pomembna svetovna sila, je menil. Jedro države je postavil južno od evropske Rusije in zaznal težnjo, da bi se širila po zemljepisni širini v Azijo. To je povolško-bajkalski pas, za katerega si je čudaško predstavljal, da ima so v obliki krste ali zibke. Področje ima precejšnje naravne vire, se naglo urbanizira, sledi pa mu transsibirska železniška povezava. Postalo je močan magnet za sovjetski gospodarski razvoj, posledica tega pa je,

da je težišče SZ premika proti vzhodu. To bo bistveno vplivalo na SZ in Srednjo Azijo kot celoto. Menil je, da je to področje v zvezi s komunizmom postalo veliko pomembnejše središče moči, kakor pa je bilo kdaj koli v preteklosti: »Znotraj komunističnega sveta ima povolško-bajkalski pas značilnost resnične celinske utrdbe« (Parker 1997: 195–196).

De Seversky, najpomembnejši predstavnik »zračnega pogleda«, je bil prepričan, da se bodo Združene države osredotočile na zračno silo in ne na kopensko ali pomorsko. Le tako bi lahko presegle SZ, saj so ameriški viri preveč omejeni, da bi omogočali množično silo na kakršen koli drugi način. De Saversky je razdelil svet na dva velika kroga zračne sile za žariščema v industrijskih središčih Združenih držav in SZ. Krog Združenih držav je pokrival večino zahodne poloble, krog SZ pa večino Svetovnega otoka. Oba imata približno enako moč nad Severno Ameriko in Severno Evrazijo in to je »odločilno območje«, znotraj katerega ležita obe industrijski senci v medsebojnem raketnem dosegu strateških bombnikov. Ključ do svetovne prevlada pa je v tem območju (Parker 1997: 196–197).

2.4.2 Realizem

Realizem je teorija, ki na prvem mestu govori o problemih varnosti suverenih držav v mednarodni anarhiji, na drugem mestu pa o problemih mednarodne ureditve. Normativno jedro realizma je preživetje države in državna varnost. In dokler bo svetovna politika organizirana na podlagi neodvisnih držav, kjer je majhna skupina močnih držav odgovorna za oblikovanje najpomembnejših mednarodnih dogodkov, bo realizem še naprej pomembna teorija mednarodnih odnosov. Edini zgodovinski razvoj, ki bi lahko prekinil aktualnost te teorije, je zgodovinska transformacija, ki bi vsebovala opuščanje suverene države in anarhičnega sistema držav. Vendar pa zaenkrat ne kaže, da bi se v bližnji prihodnosti kaj takega lahko zgodilo (Jackson in Sorensen 1999: 101).

Z rahlimi, med seboj razlikujočimi se odtenki je za večino zagovornikov realistične šole značilno naslednje:

a) podobo sveta razumejo v smislu decentraliziranega in anarhičnega sistema držav, ki so suverene in nad seboj na priznavajo nobene višje oblasti. Spričo tega v tem sistemu ne

obstaja pravo, ki bi zavezovalo države k takemu ravnanju, ki bi onemogočalo ali pa vsaj zmanjševalo možnosti za uporabo sile;

b) konsekventno takemu razumevanju sveta izstopajo države kot primarne analitične enote;

c) v realistični teoriji je nacionalni interes vodilo za ravnanja držav, ta pa naj bi bila – to posebej poudarja H. Morgenthau – racionalna;

d) spoznavni interes so obrača k tistim dejavnostim države, ki so skladne z njenim pojmovanjem avtonomnosti v odločanju o njenih interesih, kar pomeni, da je sama sebi sodnik in gospodar. V politični praksi so te dejavnosti namenjene predvsem hipostaziranemu razumevanju varnosti države v smislu preživetja, to je samopomoči. Ta se pojavlja v različnih oblikah. Od zgodnjega obdobja razvoja mednarodnih odnosov gre v te oblike šteti ustvarjanja koalicij in protikoalicij, vodenje diplomacij v funkciji maksimiranja nacionalnega interesa, ta pa se – to je stališče, ki ga zagovarjajo vsi zagovorniki realistične teorije – izraža v »maksimiranju moči« (Morgenthau v Benko 2000: 55–56).

V konceptualni shemi realistične teorije je moč in iz nje izpeljana sila *prva in temeljna kategorija*. *Druga kategorija*, s katero operira ta teorija, je *nacionalni interes*. Kot je v jedru vsake politike interes, tako se tudi države v mednarodnih odnosih ravna na temelju svojih nacionalnih interesov, ki jih skušajo opravičevati in uveljavljati s pomočjo moči in sile. V tem je funkcionalna povezanost dejavnika moči in sile po eni in nacionalnih interesov po drugi strani. Vendar pa države pri uresničevanju svojih nacionalnih interesov nimajo na voljo enakih količin moči – od tod hierarhizacija držav na velike sile, srednje in majhne države – zato se v obrambi svojih nacionalnih interesov, za zagotovitev obstoja in za stabilnost mednarodnega sistema, povezujejo med seboj v koalicije in protikoalicije z namenom ustvarjati ravnotežje moči, *to pa je tretja kategorija v realistični teoriji* (Benko 1997: 67–68).

Vsekakor je razumljivo, da je H. Morgenthau posvetil toliko pozornosti kategoriji moči zaradi tega, ker razlaga politiko kot proces, ki se razvija v smislu boja za moč in oblast, oziroma ker je vloga moči s silo, ki je iz nje izpeljana, v mednarodnih odnosih razumljena kot sposobnost posameznika ali pa skupine, predvsem pa države, da vsilijo

svojo voljo drugim. Odvisnost nacionalnega interesa kot kategorije, s katero realisti operirajo, od moči po eni strani ter vloga, ki jo ima moč za vzpostavitev, ohranjanje in reproduciranje ravnotežja po drugi strani, postavlja to moč na središčno mesto v konceptualni shemi realistične teorije, ki jo moremo razumeti kot monistično koncepcijo mednarodnih odnosov (Benko 1997: 70).

H. Morgenthau členi moč v te sestavine: zemljepisni element, naravna bogastva, industrijsko raven, vojaške zmogljivosti, število prebivalcev, nacionalne posebnosti in moralo prebivalstva, sposobnost diplomacije in vlad ter končno stabilnost političnega sistema (ibidem).

Strukturni realisti sodijo v rekonstruirano in posodobljeno vejo realizma, ki jo označujejo tudi z neorealizmom. Sprejemljiva je trditev, da neorealizem družni z realizmom stališče, da v mednarodnih odnosih ne obstaja neka višja oblast in da je značilnost mednarodne skupnosti v njenem anarhičnem ustroju, pa tudi da so v mednarodnih odnosih države najpomembnejši dejavniki in da je zunanja politika držav opredeljena z značilnostmi določenega mednarodnega sistema, s tem da so odnosi enostavni povzetek razporeditev moči in interesov med njimi. Vendar so t. i. neorealisti ob takih stališčih krenili v debato z zagovorniki liberalnega pogleda na mednarodne odnose, ki vidijo možnosti za preseganje anarhičnega značaja mednarodne skupnosti v prednostih, ki jih daje kooperacija med entitetami, še več, v kooperaciji, zlasti ob pomoči mednarodnih institucij, vidijo absolutne prednosti, medtem ko neorealisti te prednosti sicer priznavajo, vendar jih relativizirajo. V tem oziru ostajajo zvesti tistemu pogledu na mednarodne odnose, ki ga izpostavlja tudi K. Waltz namreč, da je varnostna dilema tista, ki ovira države, da bi sprejele kooperacijo v absolutnem smislu, tj. ostajajo zvesti stališču o negotovosti, ki prevladuje med entitetami, kajti »sleherni med njimi je negotov o tem, kakšne so namere drugega« (Benko 2000: 63–64).

Strateški realizem se osredotoča predvsem na odločanje v zunanji politiki. Ko so državni voditelji soočeni z osnovnimi diplomatskimi in vojaškimi zadevami, so dolžni razmišljati strateško, če želijo biti uspešni. Schelling meni, da je dejavnost zunanje politike tehnično instrumentalna in zato brez moralne izbire. Primarna skrb ni, kaj je dobro in kaj je prav.

Primarna skrb je vprašanje, kaj je potrebno, da bo naša politika uspešna. In eden bistvenih instrumentov zunanje politike velikih sil so oborožene sile. Eden izmed značilnih skrbi strateškega realizma pa je uporaba oboroženih sil v zunanji politiki. Schelling je posvetil veliko časa tej dilemi in opazil, da obstaja bistvena razlika med surovo silo in prisilo. Surova sila je uspešna, ko je uporabljena, medtem ko je moč prisile najbolj uspešna, če je obdržana za rezervo. Da pa postane aparat prisile učinkovit, je potrebno vedeti, kaj nasprotnik ceni in kaj ga straši, poleg tega pa je potrebna jasna komunikacija – nasprotnik mora vedeti, kaj je tisto, zaradi česar bomo sprožili nasilje nad njim in zaradi česa bomo z nasiljem prenehali. Schelling nadaljuje in zaključuje v skladu z realistično predpostavko, da bo prisila v primeru zunanje politike učinkovita, če ne bodo naši in nasprotnikovi interesi v celoti nasprotujoči. Prisila je metoda, s katero privedemo nasprotnika v pogajalski odnos in ga pripravimo do tega, da naredi to, kar si želimo, ne da bi ga silili. Kajti surova sila je težji način, ki je ponavadi manj učinkovit in bolj neveren (Jackson in Sorenson 1999: 81–83).

2.4.3 Ruska federacija

RF obsega prostrano območje med Evropo in S Pacifikom. Njena površina znaša 17,075.200 km², populacija pa skoraj 150 milijonov ljudi. Poleg tega je RF multietnična družba, v kateri predstavljajo največje etnične skupine Rusi (81,5 %), Tatarji (3,8 %), Ukrajinci (3 %), Belorusi (0,8 %) itd. RF ima širok spekter naravnih virov, med drugim tudi velike zaloge nafte, premoga, zemeljskega plina, različne strateške minerale, diamante in les. Njena geografska lokacija predstavlja gromozansko oviro razvoju – suho ali hladno podnebje, površje, oddaljenost od večjih morskih pasov, vsi ti faktorji pa so razlog za slabo stanje – velik del države je skoraj ali v celoti neposeljen in nerazvit. Rusija ima le 8% plodne zemlje.²

ZGODOVINA

V 12. stoletju ustanovljena moskovska kneževina je po 200 letih mongolske nadvlade (13.–15. stol.) spet prišla na površje in postopoma zavzela in absorbirala kneževine v njeni bližini. V začetku 17. stoletja se je pod novo Romanovo dinastijo nadaljevala politika ekspanzije preko Sibirije do Pacifika. Za časa Petra I (1682–1725) se je hegemonija razširila do Baltskega morja in država se je preimenovala v Ruski imperij. V 19. stoletju

---

² Embassy of the Russian Federation (<http://www.russianembassy.org/>, 20. 8. 2007).

je sledilo še več pridobitev v Evropi in Aziji. Poraz v rusko-japonski vojni 1904–05 je doprinesel k revoluciji leta 1905, ki je povzročila vzpostavitev parlamenta in drugih reform. Številni porazi ruske armade v 1. svetovni vojni so povzročili upore v večjih mestih ruskega imperija in padec imperialnega gospostva leta 1917. Komunisti, ki jih je vodil Vladimir Lenin, so kmalu za tem prevzeli oblast in ustanovili Zvezo sovjetskih socialističnih republik (ZSSR). Brutalna vladavina Josepha Stalina (1928–53) je okrepila komunistično vladavino in dominacijo Rusije v SZ. Sovjetska ekonomija in družba sta v naslednjih desetletjih stagnirali, dokler ni generalni sekretar Mikhail Gorbačov (1985–91) predstavil glasnosti (odprtosti) in perestrojke (prestrukturiranje) v upanju, da bo posodobil komunizem. Vendar pa so njegovi nameni sprostili sile, ki so do decembra 1991 razdelile ZSSR na RF in 14 ostalih neodvisnih držav. Od takrat naprej se je RF trudila vzpostaviti demokratičen politični sistem in tržno ekonomijo, ki bi nadomestila socialen, političen in ekonomski nadzor iz komunističnega obdobja. Na ekonomskem področju je prišlo do občutnega napredka, prav tako tudi pri obvladovanju naftnega premoženja, ki je okrepilo finančno stanje. Vendar pa je v preteklih letih prišlo do ponovne centralizacije moči pod vodstvom Vladimirja Putina, kar pa pomeni, da demokratične institucije ostajajo šibke.³

POLITIČNI SISTEM

RF je zvezna republika z močnim položajem predsednika republike. V veljavi je ustava, ki jo je 12. 7. 1993 sprejela ustavodajna konferenca in potrdila večina volivcev na referendumu 12. 12. 1993. Volilno pravico imajo vsi ruski državljani, starejši od 18 let. Predsednika republike izvolijo na splošnih volitvah za štiri leta; izvoljen je lahko največ dvakrat zapored. Ima zelo velike pristojnosti, saj lahko marsikaj ureja neposredno z ukazi, določa temeljne smernice zunanje in notranje politike, je vrhovni poveljnik oboroženih sil, predstavlja državo navzven, imenuje predsednika vlade in na njegov predlog imenuje ter odstavlja ministre, lahko pa odstavi tudi celotno vlado in razpusti Državno dumo (Natek 2006: 148). Poleg tega predlaga Državni dumi kandidata za predsednika Centralne banke

---

³ CIA-The World Factbook (2007) (<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/rs.html#Intro>, 20. 8. 2007).

RF (CBR - *Central Bank of Russia*), vodi in sestavi Varnostni svet RF, potrdi vojaško doktrino in imenuje vrhovne poveljnike oboroženih sil.⁴

Dvodomna Zvezna skupščina je sestavljena iz Zveznega sveta (zgornji dom) in Državne dume (spodnji dom). Zvezni svet ima 178 članov, po dva predstavnika iz vsake od 89 konstitutivnih enot, ki jih za štiri leta izvolijo na splošnih volitvah po večinskem sistemu. Zvezni svet potrjuje odloke predsednika republike o uvedbi izrednega stanja ali vojnih razmer ter o uporabi oboroženih sil v tujini in mora dati soglasje k pomembnejšim zakonom, ki jih je sprejela Državna дума. Veto Zveznega sveta lahko Državna дума ob vnovičnem glasovanju preglasuje z dvotretjinsko večino. RF je sestavljena iz 89 konstitutivnih enot: 21 avtonomnih republik, 6 teritorijev, 49 regij, 10 avtonomnih okrožij, 1 avtonomne pokrajine in 2 zveznih mest. Vse enote imajo lastne parlamente in vlade z različno stopnjo avtonomije in pristojnosti. V pristojnosti federacije so celotna obramba, notranja, zunanja, gospodarska in denarna politika, energetika, proračun in davčni sistem. Federacija in njeni konstitutivni deli so skupaj pristojni za šolstvo, kulturo, zdravstvo in socialno politiko; zvezne enote pa imajo pravico do lastne zakonodaje v okviru z ustavo določenih pristojnosti. Zvezni zakoni veljajo brez izjem na celotnem ozemlju federacije (Natek 2006: 148).

GOSPODARSTVO

Rusija je po 1989 doživela enega najbolj dramatičnih gospodarskih zlomov v zgodovini. Samo 1989–95 se je bruto domači proizvod (BDP) zmanjšal za več kot polovico, nov vrtinec politično-socialno-gospodarske krize pa jo je zajel še 1998. Po tej hudi krizi je rusko gospodarstvo 1999 oživel (rast BDP 2002: 4,3 %; 2004: 6,7 %), inflacija se je začela zmanjševati (2002: 15,1 %; 2005: 12,9 %), brezposelnost pa ostaja razmeroma visoka (2004: 8,3 %). Kljub uspehom glavne težave še vedno ostajajo: nestabilne politične razmere, splošno razširjeno nezaupanje v pravni sistem, velika zadolženost pravih oseb in splošna finančna nedisciplina, neizdelan davčni sistem, šibka infrastruktura, pomanjkanje strokovnih kadrov in investicijskih sredstev, zaton znanstvenega in tehnološkega razvoja, korupcija ter obsežna siva in črna ekonomija. Kljub temu se je rusko gospodarstvo po 1990 zelo spremenilo, saj je bil prehod v tržno usmerjeno gospodarstvo edina alternativna nekdanjemu centralnoplanskemu

---

⁴ President of Russia (<http://www.kremlin.ru/eng/articles/ConstEng4.shtml>, 20. 8. 2007).

gospodarstvu. Že do 1998 so razmeroma uspešno izpeljali liberalizacijo trga ter opravili dovršen del lastninskega preoblikovanja državne lastnine. Kljub pomanjkanju domačega kapitala je nastalo več kot 1 mil. novih, skoraj izključno majhnih podjetij, predvsem v storitvenih dejavnostih, z lastninskim preoblikovanjem so nastale velike korporacije okrog domačih bank in naftnih družb. Velike spremembe se kažejo tudi v povsem spremenjeni zaposlitveni sestavi prebivalstva (Natek 2006: 151).

Leto 2007 predstavlja za RF že deveto zaporedno leto, ki se je končalo z rastjo, ki je znašala približno 7 % od finančne krize leta 1998 naprej. Na začetku so to rast povzročale predvsem visoke cene nafte in relativno poceni rubelj, od leta 2003 naprej pa je pomembno vlogo odigralo tudi povpraševanje potrošnikov in pa investicije. V zadnjih petih letih je stopnja revščine stabilno padala, srednji sloj pa se je še naprej širil. RF si je izboljšala tudi mednarodno finančno stanje. Izvoz nafte je omogočil RF povečanje tujih rezerv iz 12 milijard dolarjev leta 1999 na približno 315 milijard leta 2006, kar je pomenilo tretjo največjo rezervo na svetu.⁵

3. SKUPNOST NEODVISNIH DRŽAV

3.1 Ustanovitev SND in delovanje v začetnih letih

Avgusta 1991 je večina držav SZ razglasila neodvisnost, vendar je predsednik RF, Boris Jelcin, vseeno navijal za novo obliko unije.⁶ Zato je 28. avgusta poslal v Ukrajino delegacijo, da bi se dogovorili o novi obliki unije in prišlo je do začasnega ekonomskega in vojaškega zavezništva z Ukrajino, povabljen pa so bile tudi druge članice SZ (Shoemaker 2006: 126).

Temu je sledilo preoblikovanje oblasti, z namenom oblikovanja začasne vlade in prenosa oblasti na nove izvršne svete in zakonodajo, ki bi jo nadzirale sodelujoče republike. Tako je državni svet priznal neodvisnost Litve, Latvije in Estonije, kar je bil prvi korak na poti do razpada sovjetskega imperija. Med preostalimi dvanajstimi državami jih je le deset podpiralo začasno vlado. Moldavija in Gruzija sta poslali le opazovalce, zato ni kazalo,

---

⁵ CIA-The World Factbook (2008) (<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/rs.html#Econ>, 20. 1. 2008).

⁶ Estonija 19. 8. 1991, Latvija 20. 8. 1991, Ukrajina in Belorusija 25. 8. 1991, Uzbekistan 26. 8. 1991, Moldavija 27.8.1991, Armenija je določila 16. 9. za datum referendumu o neodvisnosti, večina ostalih držav pa je obljubila, da bo prišlo do plebiscita, ki bo potrdil razglasitev. Najpomembnejša med njimi je bila Ukrajina, ki je določila 1. 12. za datum referendumu. Litva in Gruzija pa sta razglasili neodvisnost že pred avgustom (ibidem).

da bi bili zainteresirani za podpis pogodbe o novi uniji. Poleg tega pa so v naslednjih dneh razglasile neodvisnost vse države razen RF ter Kazahstana in Turkmenistana, ki pa sta to naredila malo kasneje. Kmalu za tem je reformni ekonomist Javlinski oblikoval osnutek ekonomske unije in ga predstavil državnemu svetu. Voditelji desetih držav so se zbrali na sestanku in načrt za ekonomsko unijo potrdili. Manjkala pa sta predstavnika Moldavije in Gruzije. Gruzija je nasprotovala kakršnikoli povezavi in želela popolno neodvisnost, Moldavija pa je bila neodločena. Njima pa se je pridružila tudi Ukrajina, ki je nasprotovala določenim vidikom unije. Tako se je 14. novembra le sedem republik strinjalo o ustanovitvi nove Unije suverenih držav (ibidem).⁷

Sledil je referendum za neodvisnost Ukrajine, ki ga je podprlo 90 % prebivalstva, to pa je pomenilo novo politično realnost. Ukrajina ni želela sodelovati v novi uniji, kar je pomenilo tudi konec unije kot take, saj je že Jelcin rekel, da nova unija brez Ukrajine ni možna. Vendar pa je Kravčuk, predsednik Ukrajine, večkrat omenil, da favorizira neko obliko usklajevalnega telesa, ki bi se ukvarjalo z mnogimi problemi novo ločenih republik. Zato je Jelcin povabil predsednika Kravčuka in predsednika Šuškeviča (Belorusija) na sestanek, kjer bi se dogovorili o prihodnosti unije. 8. decembra 1991 v Minsku so se po dveh dneh uskladili in podpisali sporazum, ki je pomenil ustanovitev SND (Shoemaker 2006: 127).⁸

Poleg tega, da se je s sporazumom končal obstoj SZ, se je zaradi njega razjezilo pet voditeljev centralno-azijskih republik. Zato so se zbrali 13. 12. 1991 v Ašhabatu in izrazili presenečenje nad razvojem nove skupnosti ter zahtevali, da se jih upošteva za soustanovitelje nove organizacije, saj je treba upoštevati zgodovinsko in socio-ekonomsko realnost Centralne Azije. Pet voditeljev, ki so bili proti neodvisnosti, je skrbel obstoj njihovih ekonomij in držav, v primeru da bi se RF osredotočila na odnose z Z Evropo, ZDA, Ukrajino in Belorusijo. Bali so se tudi, da bi druge sile, kot npr. Iran in Kitajska, izkoristile nastali strateški vakuum ali pa da bi se nemiri iz Afganistana razširili na njihovo ozemlje (Robinson 2000: 21).

---

⁷ Uzbekistan in Armenija prav tako nista podpisala (ibidem).

⁸ Do razpada SZ in nastanka SND pa ne bi prišlo, če v ustavi SZ ne bi bilo 72. člena, v katerem piše, da vsaka republika SZ ohrani pravico do svobodne odcepitve (1977 Constitution of the USSR, <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html>, 1. 12. 2007).

Temu je sledila konferenca v Alma-Ati 21. 12. 1991, na kateri se je zbralo 11 predsednikov bivših republik SZ. Edini, ki je manjkal, je bil predsednik Gruzije, Gamashurdija. Gruzija je poslala zgolj opazovalca, Baltske države pa so že prej dale vedeti, da se ne bodo pridružile nobeni politični uniji. 11 predsednikov je podpisalo protokol, s katerim so tudi ostale države postale soustanoviteljice SND (Shoemaker 2006: 127).

Pomembne pa so tudi druge pridobitve deklaracije iz Alma-Ata. Prvič, razglasila je, da bo sodelovanje med strankami v SND vodeno v skladu z načelom enakosti s pomočjo koordinacijskih teles, osnovanih na podlagi enakopravnosti, ki bodo delovala po postopku, določenem v sporazumu med strankami, udeleženi v SND. Ta odločba ne pusti nobenega prostora za pretehtano predstavništvo in glasovanje znotraj SND. Drugič, jasno določa, da skupnost ni niti država niti naddržavna enota. Tretjič, SND je odprta tudi za sprejem drugih držav, če se strinjajo vse članice. Vendar pa je odprtost pogojena s sprejemanjem načel in namenov ter vladavino konsenza, kar je značilno za združenja z omejenim članstvom. In četrtič, deklaracija je potrdila predhodne razglasitve treh prvotnih članic o razpustu mednarodnih dolžnosti, ki izhajajo iz pogodb in sporazumov, sprejetih s strani bivše SZ (Voitovich 1993: 405).

Hitra razširitev SND je zakomplicirala identiteto nove organizacije. Vsaka izmed držav članic je imela različen razlog za priključitev. Države Centralne Azije in Belorusija so se priključile zaradi strahu, da bodo odrinjene stran od RF. Države Centralne Azije so bile posebej v strahu za svojo varnost. Ukrajina pa je na drugi stani želela ločitev od RF. Moldavija, Armenija in Azerbajdžan so se bali zaradi ekonomskih posledic razpada SZ, poleg tega pa so želeli imeti razrešene konflikte znotraj teh držav (Azeri-Armenski konflikt, Gorski-Karabah konflikt). RF pa je potrebovala sredstva za vplivanje na ostale države SZ, da bi lahko izvedla lastni ekonomski prehod in omogočila nekaj varnosti za ruske diaspore⁹ znotraj teh novonastalih držav. Različne skrbi držav članic so pomenile, da znotraj SND ni skupnega interesa in zato tudi ni nobene intelektualne podlage, ki bi podprla organizacijo. Poleg tega pa so bile politične elite v teh državah šibke, zato je bilo težko implementirati politike, ki so bile določne preko SND (Robinson 2002: 148).

---

⁹ Trenutno živi približno 25 milijonov Rusov izven Rusije, predvsem na območjih, ki mejijo na Rusijo (Cohen 2003: 212).

30. decembra je potekal prvi sestanek izvršnih teles SND, na katerem so podpisali 15 dokumentov, ki so se nanašali na strukturo SND in na načine sodelovanja med članicami. Skupnost je bila namenjena koordinaciji in zato nima svojega centra – predsednika, premiera, ministrstev, zakonodaje. Namesto tega so voditelji napisali dokument, ki je ustvaril Svet predsednikov držav in Svet predsednikov vlad.¹⁰ Poleg tega pa so podpisali še en sporazum, ki določa vzpostavitev delovne skupine, ki naj bi delovala kot neke vrste sekretariat. Način delovanja delovne skupine pa so opredelili na sestanku v Minsku, ki je potekal v začetku januarja 1992 (Shoemaker 2006: 127).

Listina SND je bila podpisana januarja 1993 s strani sedmih držav članic. Tako kot originalni dokument SND je bila tudi Listina polna velikih obljub o koordinaciji in sodelovanju na področjih, kot so ekonomska in vojaška politika, razrešitev konfliktov, varovanje okolja, pravic in investicij, izobrazba, tehnologija, šport, kultura in zdravstvo. Listina vsebuje glavne točke sporazuma, ki je ustanovil oba Sveta, poleg tega pa določa še ustanovitev sedmih novih teles. Med temi novimi telesi so sledeči medvladni in se ukvarjajo z določeno funkcijo - Svet zunanjih ministrov, Svet obrambnih ministrov, Visoka oblast skupnih oboroženih sil, Svet poveljnikov mejnih čet. Koordinacijski in posvetovalni komite, Komisija za človekove pravice in Ekonomsko sodišče pa naj bi bila nadnacionalna telesa, saj so sestavljena iz stalnih predstavnikov iz vsake članice SND. Koordinacijski in posvetovalni komite naj bi dobil tudi Sekretariat, ki bo pripravljal dokumente in predloge za razpravo Sveta voditeljev držav in Sveta voditeljev vlad. Poleg tega naj bi tudi pospeševal implementacijo soglasij na določenih območjih ekonomskih odnosov (Robnison 2000: 23).

Struktura teles SND je v Listini malo bolj dodelana, kot je bila na začetku. Na vrhu piramide sta Svet voditeljev držav, ki ima dvakrat letno sestanek in se ukvarja s pogloblitnimi zadevami držav članic in Svet voditeljev vlad, ki ima štirikrat letno sestanek

---

¹⁰ Svet voditeljev držav naj bi se dobil vsaj dvakrat letno, Svet voditeljev vlad pa vsaj enkrat na tri mesece. Predsedovanje obema Svetoma pa naj bi rotiralo med državami članicami. Vsaka država dobi en glas v vsakem izmed Svetov, odloča pa se s skupnim strinjanjem. Vendar pa se država lahko odloči, da pri določenih zadevi nima interesa in odločitev SND zanjo ni veljavna. Oba Sveta sta bolj medvladni kot nadnacionalni telesi. Poleg tega pa je večina institucionalnega razvoja potekala preko medvladnih komisij in komitejev, kot je npr. Komite SND za nuklearno politiko (Robinson 2000: 22).

in koordinira sodelovanje izvršnih organov držav članic pri ekonomskih in socialnih zadevah ter ostalih področjih skupnega interesa (Voitovich 1993: 411).

Čeprav je pravna osnova meddržavnih odnosov znotraj SND sestavljena iz multilateralnih in bilateralnih sporazumov, naj bi se SND zanašala predvsem na direktne odločitve pristojnih organov. 23. člen Listine se nanaša na odločevalske procedure obeh najvišjih organov. Odločitve se sprejemajo s konsenzom članic. Vsaka država lahko razglasi, da se za določeno zadevo ne zanima, kar pa ne ovira sprejetja te odločitve. Odločitve so torej zavezujoče zgolj za zainteresirane države, kar omogoča, da so lažje implementirane (Voitovich 1993: 413).

Struktura organov SND, ki jo določa Listina, je podobna politični, vojaški in ekonomski uniji držav, nagnjeni k visoki stopnji integracije. Take vrste institucionalni model je morda primeren za države, ki si tako vrsto združenja želijo, za države SND pa se zdi preveč strog, saj si želijo minimalno institucionaliziran posvetovalni forum. Zato so bili snovalci Listine zelo pametni, da so dodali odločbo, ki dopušča državam ustanoviteljicam, da izdajo pridržek ali deklaracije k členom, ki se nanašajo na določene organe (predvsem vojaške). Pravica do pridržka in deklaracije je še ena značilnost SND, ki za tipično medvladno organizacijo ni značilna. Ustavodajni instrumenti ponavadi ne pustijo toliko svobode državam članicam, da bi lahko imele pravico do pridržkov ali deklaracij na člene, ki določajo institucionalen okvir organizacije. Očitno je taka selektivnost slaba za strukturalno kohezijo skupnosti, vendar pa je v tem primeru edina možna shema, ki drži večino bivših držav SZ pod isto streho (Voitovich 1993: 412–413).

Listina opredeljuje štiri vrste članstva: države ustanoviteljice, države članice, pridružene članice in opazovalke. Države ustanoviteljice so tiste, ki so podpisale in ratificirale Sporazum o vzpostavitvi SND z dne 8. 12. 1991 in protokol k temu sporazumu z dne 21. 12. 1991 in sicer do dneva sprejetja Listine. Države članice so tiste države ustanoviteljice, ki sprejemajo dolžnosti, ki izhajajo iz Listine, v roku enega leta po sprejetju. Druge države, ki delijo enake cilje in načela SND ter sprejemajo dolžnosti Listine, lahko postanejo države članice po potrditvi s strani ostalih članic. V skladu z odločitvijo Sveta voditeljev držav lahko vsaka država, ki želi sodelovati v določenih aktivnostih, pristopi k skupnosti kot pridružena država. Status opazovalke pa je lahko odobren predstavnikom

držav, ki niso članice, a želijo biti prisotni na sestankih teles SND. Vsaka država članica lahko iz SND izstopi, tako da preda pisno obvestilo 12 mesecev pred datumom izstopa. 9. člen Listine določa, da dolžnosti, ki izhajajo iz članstva, ostanejo za državo zavezujoče (tudi za državo, ki želi izstopiti), dokler niso dokončno izpolnjene. Ta člen je seveda lahko različno interpretiran in zato podvržen problemom. Fleksibilen pristop k članstvu je logičen, glede na obstoječe razhajanje v mnenjih članic glede potencialnih članic. Vrata SND pusti odprta tako za države, ki želijo več interakcije, kot tudi za tiste, ki želijo sodelovati na selektiven način (Voitovich 1993: 410–411).

Kot ponavadi pa Listine SND niso ratificirale ali podpisale vse članice. Turkmenistan, Belorusija, Moldavija in Azerbajdžan so jo ratificirali šele leta 1994. Ukrajina in Tadžikistan pa jo še morata. Koordinacijski in posvetovalni komite in njegov Sekretariat se nista razvila v institucijo, tako da je Komite postal forum za namestnike premierov. Tudi medvladna telesa, ustanovljena z Listino niso, bila vedno učinkovita zaradi slabe prisotnosti članov (Robinson 2000: 23).¹¹

Pomanjkanje institucionalizacije v SND in podpore za sprejem sporazumov, šibkost elite držav članic in pomanjkanje skupne ideje je vplivalo na razvoj organizacije v prvem letu. Kolektivne in multilateralne pobude bi lahko olajšale začetno fazo reform in znižale stroške politične spremembe. SND je imela tudi nekaj skupnih lastnosti, ki so olajšale reševanje kolektivnih problemov: skupen jezik v administrativnem smislu; ekonomske povezave zaradi skupnega ekonomskega prostora; skupno valuto; skoraj identično strukturo na področju socialnih zadev, lokalnega vladanja; enotne standarde na področju izobraževanja. Poleg tega pa so te države potrebovale ena drugo. Skupni problemi in strukture pa vseeno niso presegli nestrinjanja o tem, kaj naj SND počne (Robinson 2002: 149).

3.2 *Ekonomsko sodelovanje znotraj SND*

Za časa SZ so voditelji v Moskvi krojili odločitve ukazovalne ekonomije, ki je dopustila nekaterim republikam, da uživajo popoln ali skoraj popoln monopol pri produkciji različnih dobrin. Uzbekistan se je specializiral za proizvodnjo bombaža, Latvija za

---

¹¹ Na sestanek Sveta zunanjih ministrov januarja 1997 ni prišel iz Turkmenistana in Moldavije niti predstavnik niti uradnik (ibidem).

elektroniko in Azerbajdžan za opremo naftne industrije. Komunistični voditelji v Moskvi so sprejeli odločitvi o alokaciji, tako da je vsaka republika opravljala različno ekonomsko funkcijo, medtem ko je bila vsaka republika integrirana v večjo sovjetsko ekonomijo. Ni bilo važno, če je morala republika uvoziti vso energijo ali potrošniške dobrine, saj je komandna ekonomija predvidoma alocirala vire, ki so izpolnili potrebe. To je pomenilo, da nekatere republike kljub bogatim naravnim virom niso imele potrebnih prostorov za rafiniranje teh dobrin, ki so morale biti nato poslani proizvajalcu surovih materialov za proizvodnjo v Rusijo. Tako so imele republike zelo malo ali nič infrastrukture za proizvodnjo in zaključek dobrin, neodvisno od Rusije (Miller 2006: 21).

Pomembno je omeniti tudi, da so bile nekatere republike znotraj sovjetskega sistema izvoznice energije, druge pa uvoznice. To za časa SZ ni bil problem, vendar pa predstavlja to velik problem za države, ki želijo sprejeti politike, neodvisne od RF. Države, kot so Rusija, Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan in Azerbajdžan, so bile poglaviten vir energije znotraj sovjetskega sistema, ki pa je bil občutno subvencioniran. Ostale republike pa so morale energijo uvažati od prej naštetih držav, RF pa je po razpadu SZ v tej trgovini dominirala (Miller 2006: 21–22).

Med decembrom 1991 in januarjem 2000 so imeli voditelji držav SND 23 multilateralnih sestankov in podpisali na stotine sporazumov, ki se nanašajo na ekonomske in varnostne zadeve. Kljub poudarjanju pomembnosti enotnega ekonomskega prostora znotraj SND je trgovina med državami SND hitro upadala. Da bi se soočili z nazadovanjem trgovskih odnosov, so julija 1992 predstavniki držav SND ustanovili Ekonomsko sodišče, ki bo interpretiralo in uveljavljalo ekonomske sporazume. Vendar pa odločitve Ekonomskega sodišča niso bile zavezujoče, temveč je izdajalo le priporočila državam SND, ki pa so dostikrat javno nasprotovale odločitvam in jih niso sprejele. Do konca devetdesetih let pa je večina držav njegovo avtoriteto popolnoma zavrnila (Abdelal 2001: 61).

Maja 1993 so se države SND odločile, da ustanovijo novo Ekonomsko unijo, ki je bila realizirana septembra istega leta. Sporazum o Ekonomski uniji je predlagal postopno vzpostavitev prostotrgovinskega območja, carinsko unijo, skupen trg in končno tudi monetarno unijo. Oktobra 1994 pa so predstavniki držav SND ustanovili Meddržavni ekonomski komite, ki naj bi bil odločevalska avtoriteta znotraj Ekonomske unije.

Načeloma naj bi ta komite postal resnična nadnacionalna avtoriteta, ki bi promovirala sodelovanje med državami SND (ibidem). Vendar pa je bilo ekonomsko sodelovanje zelo težko vzpostaviti, tako da je zaživel zgolj v obliki bilateralnih in multilateralnih sporazumov (Shoemaker 2006: 131).

Oktobra 1999 so se na sestanku na Jalti vse države SND, razen Belorusije, dogovarjale o ustanovitvi prostotrgovinske cone SND. Poleg tega so podpisale predhodne dokumente, ki so med drugim zmanjšali carinska pravila. Ta predlog je bil glavna tema pogovorov na vrhu SND, ki je potekal decembra 2001 v Moskvi. Putin je rekel ostalim predsednikom, da mora imeti vsaka integracija, tako politična kot tudi vojaška, ekonomsko podlago. Obljubil pa je tudi, da bo RF oblikovala pravila in zakonodajo, potrebno za vzpostavitev prostotrgovinske cone SND (ibidem).

Ta ideja pa ni bila pretirano uspešna, saj je bila v očeh drugih držav to ideja, ki jo je forsirala RF. To pa se je malo spremenilo, ko je januarja 2003 ukrajinski predsednik Kučma postal predsednik Sveta voditeljev držav SND. Posledično so se februarja na sestanku v Moskvi zbrali predsedniki Ukrajine, Belorusije, Kazahstana in RF, se razglasili za jedro SND in se zavezali razvoju prostotrgovinske cone in sodelovanju pri oblikovanju enotnega ekonomskega prostora znotraj SND (ibidem).

Vseeno je še vedno globoka ekonomska soodvisnost med državami SND in bilo bi napak to ignorirati. Glede na dostopne ocene je približno 100 segmentov ruske ekonomije odvisne od odnosov s partnerji iz držav SND. Taka situacija pa je tudi na področju vojaške industrije, strojnega inženirstva, lahke in kemijske industrije in še kje drugje. Ekonomska soodvisnost držav SND in pa njihovo večje zavedanje, da reorientaciji k Z lahko sledi še večja degradacija njihove ekonomije in izguba visoko tehnološke industrije, vodi te države v še večjo integracijo SND. Ta proces je podprt tudi s preostalimi kulturnimi, duhovnimi ali osebnimi vezmi med bivšimi sovjetskimi državami. Poleg tega pa je tu še en pomemben faktor, praktično vse odrasle osebe v državah SND znajo rusko, saj je bila ruščina jezik sporazumevanja znotraj teh držav v SZ. Potrebno pa se je zavedati, da je to izginjajoča realnost (Grinberg 2005: 12).

3.3 Rubeljska cona

Ekonomska odvisnost je bila še posebej vidna pri vzpostavitvi rubeljske cone. Po neodvisnosti je večina držav, razen Baltskih in Ukrajine, želela obdržati obstoječ valutni sporazum z RF, zaradi strahu pred podivjano inflacijo in splošno ekonomsko nestabilnostjo. Vendar pa so julija 1993 plani RF za reformo monetarnega sistema pritisnili na države SND in spodbujali Azerbajdžan, Gruzijo, Moldavijo in Turkmenistan, naj izdajo svoje neodvisne valute (Miller 2006: 20–21).

Do julija 1993 je devet bivših republik SZ (Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Gruzija, Kazahstan, Moldavija, Tadžikistan, Turkmenistan in Uzbekistan) ostalo v rubeljski coni. Nobena ni smela tiskati rubljev, vendar so bile vseeno kar nekaj let zelo radodarne pri izdajanju nedenarnih kreditov firmam, znotraj njihovih meja. Cenovna liberalizacija in skopost RF pri izdaji novih bankovcev sta povzročili primanjkljaj gotovine, ki je prisilil večino držav, da so uporabile nadomestke za rublje. Vendar pa so bili ti kuponi zgolj začasni ukrep pri ustvarjanju zadostnega denarja za funkcioniranje njihovega gospodarstva. Sredi leta 1992 je Rusija poizkusila voditi koordinacijo monetarne politike znotraj rubeljske cone, z namenom obvladati razsipno izdajanje kreditov ostalih republik. Vendar pa je to posledično le zaostriilo odnose med državami. To pa je popolnoma razumljivo, saj so po razpadu SZ vse centralne banke bivših republik lahko posodile negotovinske rublje svojim lokalnim bankam, ki so nato dajale posojila lokalnim podjetjem, ki pa so lahko uporabili rublje za nakup uvoženih produktov iz RF (Abdelal 2001: 51).

Tako je imela RF leta 1992 trgovinski presežek z vsemi bivšimi republikami, te pa so si na ta način lahko financirale trgovinski primanjkljaj z rublji, ki so jih ustvarile same. Stroški razsipnih kreditov so bili razdeljeni med vse države, vseeno pa je bila glavna poraženka RF. Celotni račun za poceni kredite in subvencionirano energijo in surove materiale je bil po nekaterih ocenah 15 milijard dolarjev na leto. RF je bila pripravljena plačati del računa, ki se je nanašal na subvencionirano energijo, saj so bile te subvencije pod njenim nadzorom in jih je lahko uporabljala za izsiljevanje političnih privolitev ostalih bivših republik. Prvi poizkus RF, da bi omejila velikodušnost ostalih republik v rubeljski coni, se je zgodil 21. junija 1992. Predsednik Jelcin je opozoril države rubeljske cone, da bodo morale sprejeti nadzor CBR nad izdajanjem kreditov in izdal odlok, da

pripadajo rublji iz časa SZ Ruski federaciji.¹² Temu je sledilo ločeno vodenje računov, za vsako državo posebej, in pa različno vrednotenje rubljev iz različnih držav. Menjalni tečaj se je razlikoval po državah in ni bil več enoten (Abdelal 2001: 51–52).

Avgusta 1992 je ruska vlada razglasila, da lahko bivše republike trgujejo direktno z ruskimi izvozniki preko komercialnih bank. To je pomenilo, da so uvozniki ruskih produktov potrebovali kredit, izdan s strani CBR. Po tej razglasitvi so bili krediti ostalih centralnih bank uporabni le še znotraj posamezne države. Maja 1993 pa je CBR suspendirala moč ostalih centralnih bank za izdajanje kreditov. Začetek konca rubeljske cone pa je prišel julija 1993, ko je RF želela izsiliti izstop preostalih devetih članic. V prvi polovici leta 1993 je CBR izdala nove rubeljske bankovce, ki so bili tipično ruski in ne sovjetski. Poleg tega pa teh novih bankovcev ni poslala v preostale države. Kasneje je predsednik CBR oznanil, da bankovci, izdani pred letom 1993, v RF niso več veljavni in da se jih lahko zamenja po določenem tečaju znotraj RF. Azerbajdžan, Gruzija, Moldavija in Turkmenistan so nato uvedli lastne valute (Abdelal 2001: 53-54). Armenija, Belorusija, Kazahstan, Tadžikistan in Uzbekistan pa so se temu uprli, zato so septembra 1993, skupaj z RF, ustanovili novo rubeljsko cono. RF se je želela izogniti problemom, ki so pestili prejšnjo rubeljsko cono, in predlagala, da bi bila nova cona oblikovana tako, da bi bila celotna avtoriteta v Moskvi v CBR. In tako so ostale države dopustile, da njihovo monetarno politiko kroji RF. To pa ni bilo vse, novembra 1993 je RF razjasnila pogoje¹³ za članstvo v novi rubeljski coni – centralne banke ostalih petih držav bodo morale plačati CBR obresti za rubeljske bankovce (Abdelal 2001: 56–58).

RF se je spremenila iz radodarne voditeljice postsovjetskega monetarnega sodelovanja v hegemon, ki želi z rubeljsko cono bodisi profitirati bodisi jo uničiti. Armenija, Belorusija, Kazahstan in Uzbekistan so uvedli svoje neodvisne valute novembra 1993, Tadžikistan pa je uporabljal sovjetske rublje še do maja 1995 (Abdelal 2001: 58).

---

¹² Do tega je prišlo deloma zato, ker je malo pred tem Centralna banka Ukrajine oznanila, da bo podvojila državne zaloge tako, da bo izdala nove kredite (ibidem).

¹³ Med bolj strogimi pogoji je RF vztrajala, da države položijo trdno valuto ali zlato, vredno 50 % vrednosti rubeljskega »posojila« v CBR, da bi države članice lahko zamenjale stare rublje za nove, po stopnji približno 3:1, in da države članice ne bodo mogle izdati neodvisne valute v dobi petih let (Miller 2006: 20–21).

Usoda rublja je bila določena s strani enega izmed faktorjev, ki so povzročili nastanek SND – želja vodstva RF, da bi nadziralo rusko ekonomijo in reformiralo ekonomijo s pomočjo hitre tržne in antiinflacijske politike, tako imenovane »šok terapije«. RF je s šok terapijo začela neodvisno od ostalih držav in se ni ozirala na nezmožnost obvladovanja ekonomskih sprememb ostalih držav. Zato so se te države kmalu znašle v groznem položaju. Rast in liberalizacija cen v RF je obrnila trgovanje v njeno prid in izsesala denar iz ostalih držav v RF (Robinson 2002: 151–152).

3.4 Ekonomska integracija med članicami SND

V začetni fazi SND se je predvidevalo, da se bodo države znotraj nje popolnoma integrirale, kmalu pa je realnost pokazala, da se vrzel med njimi le povečuje. To je lepo vidno v statistikah: leta 1991 je bil delež vzajemnega trgovanja v celotnem trgovanju med SND državami 60 %, do leta 1999 pa je ta kazalec padel za polovico. 1988–1990 je medrepubliško trgovanje predstavljalo četrtno BDP, danes pa predstavlja manj kot 10 %. Bistvene spremembe so bile vidne tudi v odnosu držav do globalnih in regionalnih problemov. Vse to pa je spodkopavalo učinkovitost mehanizmov SND. Postal je jasno, da je evolucija SND v učinkovito integrirano skupino s prostim pretokom dobrin, storitev, kapitala in delovne sile možna le v daljni prihodnosti. In taka situacija je dala podlago za druge koncepte integracije (Aleksejev in Mikhailov 2000: 142–43).

RF in Belorusija sta skupaj z drugimi partnerji oblikovali Carinsko unijo. Začetek predstavlja Sporazum o carinski uniji med RF in Belorusijo, ki je bil podpisan 6. januarja 1995. 20. januarja 1995 se je uniji pridružil Kazahstan, 29. marca 1996 pa Kirgizistan. Na ta dan so štiri članice sklenile tudi Sporazum o poglobljeni integraciji na ekonomskem in humanitarnem področju. Članice so želele postopno integracijo ekonomije, znanosti, izobraževanja, kulture in socialne sfere. Dodana je bila tudi odločba o skoncentrirani zunanjepolitični liniji in skupni obrambi zunanjih meja. Ustanovljen je bil Meddržavni svet na stopnji voditeljev držav, ki je najvišje integracijsko telo, Svet voditeljev vlad za vsakodnevne zadeve na medvladnem področju in Integracijski komite kot stalni izvršno telo. Da pa bi prišlo do medparlamentarnega sodelovanja in da bi harmonizirali nacionalno zakonodajo, so države ustanovile tudi Medparlamentarni komite (Aleksejev in Mikhailov 2000: 143).

Leta 1998 je bilo med državami še več sodelovanja, saj so članice zaključile s sporazumom o formaciji Transportne unije in o enotnih pogojih za prehod med državami, poleg tega pa je bil podpisan še cel kup medparlamentarnih sporazumov in protokolov, predvsem na temo poenostavljenih carinskih pravil. Potem pa je finančna in ekonomska kriza 1998 otežila integracijski proces, situacija se je še poslabšala, ko je leta 1998 Kirgizistan vstopil v Svetovno trgovinsko organizacijo (STO) pod pogoji, ki so odprli domači trg in potencialno tudi domače trge partnerjev v Carinski uniji (Aleksejev in Mikhailov 2000: 144). Kljub tem problemom pa je aktivno sodelovanje med državami še vedno potekalo po drugih linijah, predvsem na področju humanitarnosti in izobraževanja, kar je dokaz, da združenje ni izgubilo svojega pomena. To pa je bilo potrjeno, ko se je štirim državam leta 1998 pridružil še Tadžikistan. Zardi težavnega obdobja, ki so ga izkusile sodelujoče države, je bil čas za večji korak na poti proti večji integraciji. Ta pristop je viden v podpisu Sporazuma o carinski uniji in enotnem ekonomskem prostoru, podpisan 26. februarja 1999 (Aleksejev in Mikhailov 2000: 145).

V skladu s sporazumom iz leta 1999 je pet partnerskih držav zelo poenostavilo postopek carinske kontrole na notranjih mejah in se medsebojno strinjalo o krepitvi trgovinskega in ekonomskega sodelovanja. Postavile so tudi temelje za skupno carinsko tarifo, določile načela uvajanja protekcijskih ukrepov v trgovini in natančneje določile ukrepe usmerjene k bolj povezanemu sodelovanju na področju monetarnega sistema. Poleg tega pa so partnerske države oblikovale smernice za zблиževanje nacionalnih zakonodaj. Vendar pa je bilo že leta 1999 jasno, da so možnosti za bolj poglobljeno integracijo znotraj petih držav precej omejene, saj tej obliki sodelovanja manjka legalni okvir in pa seveda formalno poimenovanje (ibidem).

Oktober 2000 je v Astani sledil podpis Sporazuma o ustanovitvi Evrazijske ekonomske skupnosti (EurAsEC - *Eruoasian Economic Community*), ki je dal skupnosti legalno obliko in pa podlago za nadgradnjo sodelovanja na višji kvalitativni nivo. Sporazum tako omogoča trdno in učinkovito organizacijsko strukturo. Najvišje telo je Meddržavni svet, ki se dobi vsaj enkrat letno na nivoju voditeljev držav in vsaj dvakrat letno na nivoju voditeljev vlad (Aleksejev in Mikhailov 2000: 147). Kar je pomembno, je to, da se odločitve v skupnosti sprejemajo z »obteženim volilnim sistemom«, kar pomeni, da ima država z največjo ekonomsko težo največje število glasov. Glasovi v Integracijskem

komiteju se razporedijo na sledeč način: RF – 40 %, Belorusija in Kazahstan – vsak 20 %, Kirgizistan in Tadžikistan – vsak 10 %, odločitve pa se sprejemajo z dvotretjinsko večino.¹⁴ Čeprav je delež ekonomske teže RF znotraj skupnosti več kot 80 %, je RF ugodila željam drugih članic in tako sprejela le polovico pripadajočih glasov in načelo konsenza pri sprejemanju odločitev v Integracijskem komiteju, ki tako funkcionira po formuli – ena država, en glas (ibidem).

Maja 2002 sta Moldavija in Ukrajina dobili status opazovalk v EurAsEC. 6. 10. 2005 na vrhu Organizacije centralno-azijskega sodelovanja pa je predsednik Uzbekistana predlagal, da bi se ta organizacija združila z Organizacijo centralno-azijskega sodelovanja¹⁵ in tako pospešila ekonomsko integracijo in razvoj v Evraziji.¹⁶ Uzbekistan pa se je EurAsEC pridružil januarja 2006.¹⁷

GUAM je verjetno edino mednarodno združenje na območju SND, v katerem RF ne sodeluje. Iniciativa za začetek je bila dana 10. 10. 1997 v Strasbourgu med vrhom Sveta Evrope. Takrat so štiri države (Ukrajina, Gruzija, Moldavija in Azerbajdžan) razglasile ustanovitev posvetovalnega telesa, GUAM. Deklaracija, ki so jo te štiri države izdale na vrhu v Strasbourgu, se je nanašala na pripravljenost za praktično sodelovanje in skupna stališča pri mednarodnih zadevah. 24. 4. 1999 pa se je iniciativi GUAM pridružil še Uzbekistan in jo tako spremenil v GUUAM (Policy Documentation Center 2001: 1).

---

¹⁴ Odločevalski postopek, opredeljen v tem dokumentu, zagotavlja RF prevladujoč položaj, saj bo imela RF, glede na stopnjo politične in ekonomske integracije z Belorusijo, večino (4+2) pri odločanju v EurAsEC (Kemoklidze 2001).

¹⁵ Republike Centralne Azije so tudi ustanovile regionalne ekonomske skupine. Kazahstan, Kirgizistan in Uzbekistan so prvotno oblikovali ekonomsko unijo septembra 1993 in se še istega leta strinjali o ustanovitvi skupnega ekonomskega prostora. Julija 1994 je bil sporazum transformiran v novo regionalno organizacijo – Centralno-azijsko unijo (Burakovsky 2004).

Tadžikistan se je pridružil leta 1998 in organizacija je spremenila ime v Centralo-azijsko ekonomsko sodelovanje, 28. 2. 2002 pa je dobila končno ime – Organizacija centralno-azijskega sodelovanja. 28. 5. 2004 se je RF pridružila kot članica. Namen te organizacije je bil na začetku omejen na ekonomsko sodelovanje med štirimi republikami Centralne Azije in oblikovanje skupnega ekonomskega prostora. Ko je pa je bila končno ustanovljena februarja 2002, je dobila širši spekter sodelovanja tako, da je aktivna pri razvoju ekonomske integracije v tej regiji, pri izboljšanju mehanizmov za povečanje političnih, socialnih, znanstvenih, kulturnih in izobraževalnih odnosov med državami članicami (Central Asian Cooperation Organization, <http://ecetrade.typepad.com/Central%20Asian%20Cooperation%20Organization%20basic%20info.doc>, 25. 7. 2007).

¹⁶ Central Asian Gateway (2007a) (<http://www.cagateway.org/en/topics/23/85/>, 25. 7. 2007).

¹⁷ Uzbekistan Development Gateway (<http://www.gateway.uz/index.php?lng=1&article=240>, 25. 7. 2007).

Septembra 2000 so se, medtem ko so gostovali na vrhu Združenih narodov (ZN) v New Yorku, predsedniki iz Azerbajdžana, Gruzije, Moldavije, Ukrajine in Uzbekistana strinjali o tem, da poglobijo multilateralno sodelovanje znotraj okvira skupine GUUAM, tako da oblikujejo večstopenjsko listino. Določili so tudi, da bodo vrhovni sestanki potekali redno, vsaj enkrat leto, sestanki na nivoju zunanjih ministrov pa vsaj dvakrat letno. Julija 2001 je potekal prvi GUUAM vrh na Jalti, kjer so sprejeli cilje in načela organizacije. Julija 2002 je Uzbekistan izrazil pridržek glede sodelovanja v GUUAM, kar je kazalo na to, da bo Uzbekistan izstopil iz organizacije. Vendar pa je kasneje zunanji minister Uzbekistana izjavil, da namerava Uzbekistan sodelovati pri ekonomskih programih in programih boja proti terorizmu. Julija 2002 so se zopet zbrali na vrhu na Jalti, kjer je bil podpisan Sporazum o ustanovitvi prostotrgovinske cone. Decembra 2003 pa je GUUAM dobil status opazovalca v ZN. Še leto kasneje so predstavniki Gruzije, Ukrajine, Azerbajdžana in Moldavije podpisali deklaracijo o ustanovitvi Parlamentarne skupščine GUUAM. Nato pa je maja 2005 Uzbekistan obvestil zaveznike o izstopu zaradi »znatnih sprememb prvotnih ciljev in nalog« organizacije. Strokovnjaki smatrajo ustanovitev GUAM kot namen voditeljev SND, da bi se uprli nadvladi RF na področju bivše SZ. Menijo da je glavni cilj te skupine oblikovanje alternativnih prometnih in energetske prehodov izven RF.¹⁸

GUAM sestavljajo tiste države SND, ki podpirajo tako imenovano »civilizirano ločitev« in dajejo prednost suverenosti ter tako nasprotujejo transformaciji SND v novo unijo, vodeno s strani RF z nadnacionalnimi strukturami. Vse članice GUAM omejujejo svoje aktivnosti znotraj SND predvsem na ekonomske zadeve. Ukrajina je vodilna država znotraj te organizacije in je oblikovala model, po katerem so članice GUAM želele ohraniti njihovo suverenost znotraj SND. Poleg tega pa Ukrajina podpira tudi ostale regionalne skupine, ki za razliko od SND niso dominirane s strani RF (Kuzio in Moroney 2001: 114).

---

¹⁸ Eurasian Home – analytical resource
(<http://www.eurasianhome.org/xml/t/databases.xml?lang=en&nic=databases&intorg=1&pid=26>, 25. 7. 2007).

3.5 Vojaško sodelovanje

Bilateralizem v vojaških zadevah se je razvil še hitreje kot na področju ekonomije in prevzel dve obliki: razvoj nacionalnih vojaških sil in uporabo mirovniških sil SND s strani RF kot pretvezo za svoje unilateralne akcije v državah SND (Robinson 2002: 153).

Čeprav so ostale države SND ustanovile lastne oborožene sile, je imela RF sama možnost, voljo in željo po intervenciji v konfliktih, ki so nastali po razpadu SZ. RF se je počutila izbrano za obrambo etničnih Rusov na območju bivše SZ in je želela preprečiti državam, kot so Kitajska, Iran in Turčija, da bi razvile svoj vpliv v njeni sosesčini.¹⁹ Zato je bila bolj vojska RF, kot pa sile SND, tista, ki je bila vpletena v konflikt v Moldaviji, mejne boje in politični kaos v Tadžikistanu in v regionalnih vojnah Gruzije. Enostranskost mirovniških operacij je privedla do tega, da je bila SND označena za fasado ruskih varnostnih interesov. Koncept zunanje politike, ki je bil razvit tekom leta 1992 in objavljen leta 1993, je jasno kazal na to, da je RF prepričana, da ima posebno vlogo v SND kot mirovnik zaradi zgodovinskih in kulturnih razlogov (Robinson 2002: 154).

Na sestanku, ki je potekal januarja 1992 v Minsku, so se članice SND med drugim dogovarjale tudi o statusu oboroženih sil, ki naj bi bile skupne, vendar pa se s tem niso strinjale vse države.²⁰ Tako je na koncu nastal sporazum, ki je temeljil na konceptu skupnih oboroženih sil, vseeno pa je bilo poudarjeno, da ima vsaka republika pravico do lastne vojske, v skupni vojski SND pa lahko sodeluje vsaka republika po želji. Nacionalne vojske so bile omejene na konvencionalne sile, nuklearno orožje²¹ pa je ostalo pod skupnim nadzorom, s čimer se je strinjalo vseh 11 predsednikov držav članic. Poleg tega pa je bilo določeno tudi, da ima predsednik RF primarno avtoriteto nad nuklearnim orožjem, predsedniki ostalih treh republik pa imajo pravico veta pri uporabi orožja (Shoemaker 2006: 127).

Armenija, Kazahstan, Kirgizistan, Tadžikistan, RF in Uzbekistan so 15. 5. 1992 podpisali Sporazum o kolektivni varnosti, ki zagotavlja posvetovanja v primeru grožnje v eni ali v

---

¹⁹ RF se torej čuti za državno zaščitnico vseh etničnih Rusov, ki so ostali zunaj RF. Uradno uporabljajo za vse te pojem rojaki. Beseda zaobsega tako Ruse v etničnem smislu kot tudi pripadnike neruskih narodov RF, ki naj bi bili po svoji želji državljani RF oziroma njeni varovanci v »bližnjem zamejstvu«. Že samo dejstvo, da je RF postala država zaščitnica velikanske diaspore, ji po njenem prepričanju daje pravico, da obravnava ozemlje bivše SZ kot cono svojih posebnih življenjskih interesov (Rupnik 1999: 252).

²⁰ Ukrajina, Azerbajdžan in Moldavija so želele lastno vojsko (ibidem).

²¹ Takrat je bilo v rokah RF, Ukrajine, Belorusije in Kazahstana in vsi razen RF so se strinjali, da se bodo znebili orožja (ibidem).

več državah članicah in pa vzajemno pomoč (vojaška pomoč je vključena) v primeru agresije. Azerbajdžan, Gruzija in Belorusija so se sporazumu pridružili malo kasneje, v veljavo pa je stopil 20. 4. 1994. V prvi fazi obstoja sporazuma (1992–1999) je bilo zelo malo narejeno, vseeno pa so se takrat razvile zakonodajna podlaga in organizacijske strukture. Mehanizem političnega posvetovanja pa je bil uporabljen v dveh primerih, leta 1996 in 1998 v povezavi z napetostmi v Afganistanu (Khakimov 2001: 97).

Leta 1999 pa so Azerbajdžan, Gruzija in Uzbekistan²² na sestanku, ki je bil namenjen podaljšanju sporazuma, razglasile, da se umikajo iz sporazuma, ki je po njihovem mnenju neučinkovit. Tako je 2. 4. 1999 šest držav – Armenija, Belorusija, Kazahstan, Kirgizistan, RF in Tadžikistan podpisalo protokol o podaljšanju Sporazuma o kolektivni varnosti. Volja teh šestih članic je dala vojaško-politični povezavi nov zagon. Vzpostavljeni so bili konkretni mehanizmi za implementacijo klavzul sporazuma, poleg tega pa so bili oblikovani subsistemi regionalne kolektivne varnosti v Centralni Aziji ter v zahodnih in kavkaških strateških sektorjih. Bistvenega pomena je tudi proces prilagajanja sporazuma realni moderni geopolitični situaciji, za katero je značilen vzpon nekonvencionalnih izzivov in groženj. Originalni sporazum je bil mišljen kot sistem kolektivne varnosti za celotno območje SND, vendar pa trenutno deluje kot obrambna vojaško-politična organizacija, ki združuje le polovico držav SND (Khakimov 2001: 98–101).

RF, Kazahstan, Tadžikistan, Armenija in Belorusija so leta 1999 oblikovali Kolektivne sile SND za hitro posredovanje, ki so nastale pod okriljem Sporazuma kolektivne varnosti leta 1999. Septembra 2001 so članice podpisale nadomesten sporazum za koordinacijo dela vojaške industrije, ki bo zelo pomemben, če bo le implementiran, saj obsega okoli 2200 podjetij na območju SND. Aprila 2002 so obrambni in zunanji ministri podpisnic razglabljali o transformaciji Sporazuma o kolektivni varnosti v mednarodno organizacijo. 28. 4. 2003 so tako podpisali končni dokument za nastanek Organizacije sporazuma o kolektivni varnosti (CSTO - *Collective Security Treaty Organization*).²³

---

²² Uzbekistan je bil eden izmed originalnih podpisnic Sporazuma o kolektivni varnosti SND in gostitelj ustanovitvenega sestanka. Vendar pa je predsednik Karimov sporazum opustil leta 1999, s tem ko sodelovanje Uzbekistana ni podaljšal. 23. 6. 2005 pa se je Karimov udeležil sestanka Sveta kolektivne varnosti in se organizaciji zopet pridružil (Socor 2006).

²³ Vodi kolektivne sile za hiter razvoj čet SND, sestavljene pa so iz približno 1300 vojakov iz Kazahstana, Kirgizistana, RF in Tadžikistana in so pod poveljstvom RF (Gleason in Shaihutdinov 2005: 281).

CSTO bo tako imel svoj proračun, sekretariat, vojaško osebje in silo za hitro posredovanje (Shoemaker 2006: 131).

Poglavitna naloga organizacije je koordinacija in poglobitev vojaškega in političnega sodelovanja, razvoj multilateralnih struktur in mehanizmov sodelovanja za zagotovitev državne varnosti članic. Države članice nikogar ne smatrajo kot sovražnika in podpirajo vzajemno sodelovanje z vsemi državami. Članstvo v organizacije je odprto za vse države, ki spoštujejo namene in načela in so pripravljene sprejeti obveznosti, določene v Listini CSTO.²⁴

RF je privolila, da bo oskrbovala organizacijo z vojaško opremo po domačih cenah in pokrila 50 % stalnih stroškov. Decembra 2003 je Putin oznanil, da je prioriteta za naslednjo dekada ustanovitev sil za hitro reakcijo in strukture zračne obrambe. Ti plani kažejo prenovljeno strateško usmeritev na bivšo SZ, predvsem na Centralno Azijo. Leta 2003 sta se RF in Kirgizistan strinjala, da se odpre ruska zračna baza v Kantu. Poleg tega pa je Moskva dobila podporo večine držav SND za vojno v Čečeniji in opustitev zunanjih virov pomoči (Lynch 2005: 149).

Pod okriljem SND je nastal tudi Antiterorističen center, ki je bil prvotno ustanovljen v Biškeku (Kirgizistan), kasneje pa so ga prestavili v Taškent (Uzbekistan). Članice sporazuma o antiterorističnem centru so Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Gruzija, Kazahstan, Kirgizistan, Moldavija, Tadžikistan, Ukrajina in Uzbekistan. Center služi kot informacijski in analitični center za mednarodne teroristične in ekstremistične organizacije, njihove vodje in podpornike. Nadzor nad centrom pa ima Ruska federalna varnostna služba (Gleason in Shaihutdinov 2005: 281).

Po 11. septembru 2001 se je v ruski retoriki začeli uporabljati izrazi, značilni za Bushevo doktrino. To je najbolj vidno v primeru Gruzije in pa v odnosih s Centralno Azijo. Vojna v Čečeniji je bila označena za antiteroristično operacijo že leta 1999, Gruzija pa je bila obtožena nezmožnosti bojevanja proti teroristom na svojem teritoriju. Taka retorika pa se je po 11. septembru še okrepila in tako je RF še bolj posegala v suverenost Gruzije, s tem

---

²⁴ Central Asian Gateway (2007b) (<http://www.cagateway.org/en/topics/23/84/>, 12. 8. 2007).

ko je izvajala nenapovedane zračne operacije. To se je sicer dogajalo že prej, vendar bolj prikrito, saj so bila taka dejanja pred Bushevo doktrino smatrana za nelegitimna. Rezultat uporabe ameriškega recepta za boj proti terorizmu s strani RF pa je naraščajoča napetost v odnosih z Gruzijo in mogoče nižja meja za uporabo vojaške sile znotraj SND. Podobno se je dogajalo v odnosih z državami Centralne Azije, vendar pa je v tem primeru RF uporabila to strategijo za obnovitev varnostnega okvira SND. RF je pomagala zaveznikom, da so izgnali islamistične upornike, nudila vojaško pomoč in vojaške vaje znotraj Sporazuma o kolektivni varnosti, vzpostavila vojaške baze v Kirgizistanu in spremenila 201. motorno divizijo v Tadžikistanu v permanentno. Boj proti terorizmu je tako znova omogočil RF, da je multilateralizirala varnostno sodelovanje v tej regiji. V tem primeru rezultat ni večja napetost v meddržavnih odnosih, saj so se te države strinjale z rusko interpretacijo situacije in tudi same sprejele antiteroristično retoriko (Wilhelmsen in Flikke 2005: 410).

4. DRŽAVE SND

4.1 Zahodne države

4.1.1 BELORUSIJA²⁵

25. 8. 1991 je Vrhovni sovjet Belorusije razglasil neodvisnost Belorusije in tako prekinil aktivnosti komunistične stranke (Shoemaker 2006: 136).

Zunanja politika nastajajoče beloruske države se je leta 1992 obrnila proti V. Premier Kebič je za nadzor nad politiko tekmoval s Stanislavom Šuškevičem, ki je bil predsednik parlamenta. Kebič je bil usmerjen proevrazijsko, Šuškevič pa je bil centralist, ki ni bil usmerjen niti prozahodno niti proevrazijsko. Ko se je Šuškevič obotavljal glede Kebičevih planov za reintegracijo Belorusije z RF v letih 1993–94, so Kebič in njegovi

---

²⁵ Leta 1772, 1793 in 1795 je prišlo do treh delitev Poljske, ki so dale sedanjo Belorusijo Rusiji in od leta 1795 do 1918 so bile te dežele del Ruskega cesarstva. Rusija beloruskega jezika ni priznala kot poseben jezik, zato je ruščina postala uradni jezik, beloruščina pa je ostala zgolj lokalni dialekt kmečkega prebivalstva. Ruska revolucija je pomenila konec stare cesarske vladavine in različni deli cesarstva so začeli oblikovati avtonomne vladavine. 25. 3. 1918 je antikomunistična levica vzpostavila neodvisno demokratično republiko Belorusijo. Lenin in njegovi boljševiki v Moskvi pa nove republike niso želeli priznati zato jo je Rdeča armada tudi strmoglavila. 1. 1. 1919 so komunistični zmagovalci ustanovili Belorusko sovjetsko socialistično republiko (SSR). Belorusi so pridružitve k sovjetskemu režimu sprejeli in ostali zvesti in uslužni prebivalci skozi sovjetsko obdobje. V zameno je Moskva Belorusijo industrijsko razvila. Poleg tega pa je bila republika znatno povečana novembra 1939, ko je bilo vzetega kar nekaj ozemlja Poljski zaradi pakta z nacisti (Shoemaker 2006: 136).

pristaši odstavili Šuškeviča z njegovega položaja. In tako je bil najvplivnejši glas za nevtralno zunanjo politiko Belorusije odstranjen in Kebič je nadaljeval s proevrazijsko politiko (Abdelal 2001: 144).

Ekonomska unija je bila po mnenju Kebiča edina možnost za rešitev Belorusije. Izboljšani življenjski pogoji so bili poglobitveni cilj njegove zunanje politike. Tako je Kebičeva administracija nadaljevala s plani za trgovinsko sodelovanje in monetarno integracijo tekom leta 1994, da bi dokazala, da se odziva na ekonomsko krizo in želi zavarovati življenjski standard prebivalcev. Do februarja 1994 je Kebič razglasil, da je njegov primarni politični cilj ponovna združitev beloruske ekonomije z rusko (ibidem).

Po zmagi predsednika Lukašenka leta 1994 je le-ta zasledoval politiko reintegracije z RF, vendar se je ruska vlada odločila, da bi bilo to predrago za RF, saj bi morali zamenjati vse beloruske kupone za rublje. Beloruska ekonomija je tako še naprej nazadovala, brez znaka o izboljšanju. Julija 1995 je Mednarodni denarni sklad (IMF - *International Monetary Fund*) odobril Belorusiji posojilo v višini 300 milijonov dolarjev, saj je vlada obljubila, da bo začela z reformami. Ko pa vlada ni naredila nič, je bilo posojilo prekinjeno (Shoemaker 2006: 137).

UNIJA Z RF

Pogodba o uniji, ki je bila rezultat pogajanj med rusko in belorusko vlado, je stopila v veljavo 11. 6. 1997, a velikih sprememb ni prinesla. Nekaj dejanskega napredka glede Unije je bilo sicer narejenega, a ne veliko. Oktobra 1998 sta RF in Belorusija podpisala Sporazum o vojaški varnosti, ki naj bi bil dodatek k Pogodbi o uniji, ki je vodil v integracijo ekonomskih in političnih sistemov obeh držav tekom leta 1999. Vendar pa je zunanji minister RF Ivanov spodkopal pomen tega sporazuma, s tem ko ga je imenoval za deklaracijo in ne sporazum nadaljnje enotnosti (Shoemaker 2006: 137–138).

Decembra 1999 sta Jelcin in Lukašenko podpisala drugo Pogodbo o uniji, s katero se RF in Belorusija strinjata o oblikovanju ekonomske in politične unije, z ločeno izvršno oblastjo in parlamentom, unijskim državljanstvom, skupno enotno zunanjo tarifo in kasneje skupno valuto ter obrambno politiko. Članstvo pa je ostalo odprto za republike, ki bi se rade pridružile (Shoemaker 2006: 138).

Prebivalci Belorusije so posebno pozornost namenili klavzulam, posvečenim ekskluzivni in skupni zakonodaji Unije. Med drugim so predlagali, da bi se dodalo klavzulo, ki določa, da oboroženim silam Belorusije ni potrebno sodelovati v oboroženih konfliktih na ozemlju RF. Veliko število predlogov (predvsem s strani Belorusije) se je nanašalo na položaj predsednika Unije. Nekateri so predlagali, da bi se dvodomni parlament nadomestilo z enodomnim. Rezultat je bil, da se je oblikovalo približno 500 amandmajev k pogodbi. Večinoma gre za amandmaje, ki se nanašajo na hierarhijo normativnih zakonov v Uniji in na razporeditev delegatov v parlamentu Unije, s pravico predlaganja zakonodaje. Poleg tega se je določila tudi volilna procedura za parlament – volitve se bodo odvijale pol leta po sprejetju primerne zakonodaje v RF in Belorusiji (Dračevski 2000: 64).

Pogodba o Uniji je bila oblikovana tako, da se ustavi obeh podpisnic ne razveljavita po podpisu. Premoč ustav obeh držav, v primerjavi z normativno zakonodajo, je zapisana v členu 60 in 61 Pogodbe o Uniji. Pogodba prav tako ne vpliva na temelje ustavnega sistema Rusije ali pa na člene o človekovih pravicah in svoboščinah. Vrhovni organ Unije bo kolegij Visoki svet unije, sestavljen iz voditeljev obeh držav in vlad ter govorcev iz parlamenta. Predsednik bo en izmed podpisanih voditeljev držav, določen z rotacijo. Odločitve pa se bodo sprejemale po načelu ena država en glas. Zakonodajni in posvetovalni organ Unije bo parlament. Eden izmed obeh domov bo osnovan po načelu enakosti – predstavniki bodo delegirani iz parlamenta posamezne države, drugi dom pa bo sestavljen na podlagi splošnih volitev: 75 predstavnikov iz RF in 28 iz Belorusije (Dračevski 2000: 64–66).

Ena izmed poglobitnih značilnosti Unije je ta, da ne bo niti unitarna niti federativna. To je nov model – združiti znotraj ene države dve asimetrični komponenti, federacijo in unitarno državo, z namenom ohranitve notranjih struktur. Tak model optimalno ustreza potrebam trenutne stopnje integracije in zagotavlja postopno napredovanje v enotno državo (ibidem).

Čeprav je predsednik Putin posebej odobril idejo unije obeh držav, ko je postal predsednik, je bila RF pod njegovo vladavino malce bolj stroga do Belorusije. Aprila 2000 je na primer ruska vlada ostro zavrnila trditev Lukašenka, da nameravata državi oblikovati skupno vojsko v odgovor širitve Nata. Ruska vlada je prav tako izrazila

nelagodje zaradi kršenja človekovih pravic, saj so politične nasprotnike Lukašenka nadlegovali, nekateri pa so celo izginili (Shoemaker 2006: 138).

Leta 2001 je predsednik Moldavije, Vladimir Voronin, obiskal Moskvo, kjer naj bi se dogovarjal z ruskim vodstvom o pripravah na podpis pogodbe, po kateri naj bi Moldavija sodelovala v Uniji RF in Belorusije kot opazovalka. Vendar pa so pogovori na tej točki tudi ostali in so zaenkrat zaustavljeni.²⁶

Junija 2002 je predsednik Putin označil predlog Minska o skupni državi za pravni nesmisel. Dva meseca kasneje pa je rekel predsedniku Lukašenku, da bi državi morali vzpostaviti enake tržne pogoje za zagotovitev pravic obojih, prebivalcev in podjetij. Nato je predlagal, da naj združitev obeh držav poteka na podlagi ruske ustave, z enotno vlado in parlamentom. Poudaril je tudi, da predstavlja beloruska ekonomija zgolj 3 % ruske ekonomije, zato je prihodnost unije lahko zgolj federacija. Lukašenko je zavrnil predlog Putina in izjavil, da je oblikovanje teles unije na podlagi ruske ustave popolnoma absurdno (Shoemaker 2006: 138).

Unija RF in Belorusije ni mrtva – parlamentarna skupščina unije se je dejansko prvič zbrala januarja 2003 v Moskvi in se zbira letno, da odobri proračun unije, vendar pa kaže, da je v slepi ulici. Čeprav je Moskva še vedno predana temu, da bi rubelj postal enotna valuta unije (to naj bi se zgodilo 1. 1. 2005), se je združila z edino državno banko, ki se je Lukašenku vedno zdela neprimerna. Vseeno pa se Putin ne more kar tako izvleči iz unije, saj ankete kažejo, da več kot 80 % Rusov zagovarja tesnejše odnose z Belorusijo. Prav tako pa Lukašenko ne more pristati na to, da bi Belorusija postala del RF, saj le 5 % Belorusov zagovarja tak pristop (ibidem).

Decembra 2006 sta se v sklopu Visokega sveta unije v Kremlju sestala predsednik RF in predsednik Belorusije, da bi se pogovorila o oblikovanju enotne države. Cilj sestanka je bil približevanje obeh držav v ekonomskem, političnem in vojaškem smislu. Vendar pa so podobna pogajanja in sestanki potekali že v preteklosti, a so bili neuspešni zaradi nestrinjanja o poglavitnih temah. RF je objavila, da bo uvedla carino na surovo nafto za Belorusijo. Ta poteza pa bi lahko Belorusijo stala veliko in razbila ekonomsko stabilnost. Seveda pa ta novica ni prišla nenapovedano, saj je konec oktobra 2006 predsednik Putin

---

²⁶ BBC News (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1281492.stm>, 14. 7. 2007).

opozoril Belorusijo o načrtih. Vseeno pa so tarife nafte zgolj vrh ledene gore, obstaja še veliko nerazrešenih zadev, ki so odnose med državama ohladile. Med njimi je tudi lastništvo plinovodov v Belorusiji, problem o enotni valuti in pa struktura enotne vlade. Nekateri menijo, da so v igri tudi politične ambicije predsednika Lukašenka.²⁷

VOJAŠKO SODELOVANJE:

Vojaško sodelovanje med Belorusijo in ostalimi članicami SND, predvsem RF, spadajo v posebno kategorijo, saj je bil za časa SZ zgrajen visoko integriran vojaški kompleks. Okoli 120 podjetij v Belorusiji je bilo odvisnih od naročil iz Moskve in Belorusija je imela najvišje število vojaškega oseba na populacijo v Evropi (Demidkina 2000: 63).

Odnosi z RF so se nadaljevali kljub nevtralnosti Belorusije. Prva kršitev nevtralnosti se je zgodila leta 1994, ko je predsednik Lukašenko, podprt z večino komunističnih delegatov v Vrhovnem sovjetu, podpisal Pogodbo o kolektivni varnosti SND. RF je v Belorusiji gradila dve vojaški bazi: ena je del ruskega sistema vesoljske obrambe, druga pa posreduje radijske signale ruskim ladjam in podmornicam. Leta 1994 sta RF in Belorusija podpisali sporazum o postavitvi vojaških enot RF v Belorusiji; decembra 1997 še sporazum o vzpostavitvi skupne komisije uradnikov iz obeh obrambnih ministrstev; decembra 1998 pa še Deklaracijo namena, ki zagotavlja nastanek nadnacionalnih teles za ekonomsko in obrambno politiko. Tako, da je Belorusija še daleč od cilja – nevtralne in antijedrske države (Demidkina 2000: 64).

GOSPODARSTVO:

Tesno sodelovanje z RF in drugimi državami SND je za Belorusijo neizbežno. Trgovina z RF in drugimi državami je znašala septembra 1998 več kot 60 % skupne zunanje trgovine. Za RF je Ukrajina drugi največji trgovinski partner in predstavlja 7 % zunanje trgovine. Belorusija je močno odvisna od uvoza energije in surovih materialov, predvsem iz RF. Kar pa se tiče izvoza, je bilo leta 1991 90 % proizvodov izvoženih v RF in druge sovjetske države, zato je ta vzorec težko spremeniti, sploh če pomislimo na ranljivost beloruskih izdelkov na tujih trgih (Demidkina 2000: 64).

---

²⁷ Russia Today (<http://russiatoday.ru/news/news/1068>, 10. 7. 2007).

Ni čisto jasno, kako različni ekonomski sporazumi SND ustrezajo nacionalnemu interesu Belorusije. Res je, da ti sporazumi ne zahtevajo obsežnih reform ali naslavlajo dolgoročnih ekonomskih posledic in alternativnih prioritet, zato pa so imeli takojšnje učinke za Belorusijo. Leta 1993 je Belorusija zmanjšala cene plina, potem ko se je Belorusija strinjala, da bo sprejela večjo stopnjo ekonomskega sodelovanja. Leta 1994, pri delni izpolnitvi nemonetarnih vidikov monetarne unije, ki je pripeljala Belorusijo nazaj v rubeljsko cono, je RF poenostavila izvozne postopke za nafto in plin. Carinska unija z RF je Belorusiji prinesla dva pozitivna učinka. Visoke tarife za dobrine izven unije so povzročile, da so beloruski proizvodi postali konkurenčni v RF; izvoz avtov in televizij v RF se je povečal leta 1997 (Demidkina 2000: 64).

Glede na uradne beloruske statistike je narasel BDP na 11 % leta 2004; industrijski proizvod na 15,6 %, kmetijska proizvodnja pa na 12,9 %. Poleg tega pa je prišlo tudi do 40 % rasti pri zunanji trgovini, za izvozom v RF, ki znaša 46,6 % izvozov. Belorusija ima 4,7 milijard dolarjev trgovinskega deficita z RF, ki je delno razložen z dejstvom, da pridejo skoraj vse zaloge energije iz RF. Belorusija je imela celotni trgovinski deficit 2,6 milijardi dolarjev v letu 2004 (Shoemaker 2006: 144).

4.1.2 UKRAJINA²⁸

24. 8. 1991 je Kravčuk dosegel, da je ukrajinska zakonodaja razglasila referendum o neodvisni Ukrajini, ki je bil napovedan za 1. 12. 1991. Tako je trend nove neodvisne Ukrajine dosegel vrhunec 1. 12. 1991 z javnimi volitvami za predsednika in referendumom. Več kot 90 % vseh volivcev je oddalo svoj glas za neodvisno Ukrajino,

---

²⁸ Za časa carja Aleksisa, voditelja Moskovske kneževine je prišlo do vojne s Poljsko, ki je trajala od 1654 do 1667 in se končala s premirjem, zaradi katerega je Poljska priznala prevlado Moskve nad vsemi deželami V od Dnjepra in začasen nadzor na mestom Kijev. Rusija pa Kijeva ni nikoli več vrnila. Preostale dele Ukrajine je Rusija dobila med delitvijo Poljske leta 1772 in 1793. Tako so bile usode Ukrajincev povezane z Rusijo predvsem preko vere (lojalnosti ortodoksni cerkvi) (Shoemaker 2006: 147).

Katarina Velika je Ukrajino pridružila k Rusiji, s tem ko je razpustila organe Kozakov in razdelila območje na gubernije. Leta 1793, ko so bila preostala ozemlja, okupirana s strani Ukrajine, v drugi delitvi odvzeta Poljski, je bilo opuščeno ime Ukrajina in celotno ozemlje je postalo del Rusije. 14. 3. 1919 je bila ustanovljena Ukrajinska SSR. Decembra 1920 sta Lenin in Rakovsky, vodja Ukrajinske SSR, podpisala zaveznitvo, ki je združilo sovjetsko Rusijo in Ukrajino. Decembra 1922 se je vseunijski kongres Sovjetov, ki je predstavljal rusko, ukrajinsko, belorusko in transkavkaško SSR, strinjal, da oblikuje ZSSR. Ustava za to novo zvezo je bila sprejeta julija 1923 (Shoemaker 2006: 148).

Ozemlje Ukrajine je bilo znatno povečano kot rezultat 2. svetovne vojne. Zadnje povečanje Ukrajine se je zgodilo februarja 1954, ko je Nikita Kruščev zaznamoval 300-letnico rusko-ukrajinske unije s prenosom Krima Ukrajini. 1991 je vlada Ukrajine odobrila Krimu status avtonomne republike (Shoemaker 2006: 149).

od tega jih je 61 % glasovalo za Kravčuka, prvega predsednika samostojne Ukrajine. Osem dni kasneje pa se je predsednik Kravčuk dobil skupaj s predsednikoma RF in Belorusije, da so razglasili konec ZSSR in ustanovili SND (Shoemaker 2006: 149).

Ukrajina je že na začetku dala jasno vedeti, da bo prevzela nadzor nad vsemi konvencionalnimi silami, nameščenimi v Ukrajini, tudi mornarico. Z vojsko ni bilo nobenega problema, celo z jedrskimi silami ne, prišlo pa je do prepira z RF glede mornarice na Črnem morju, s štabom v Krimu. Ukrajina je najprej zahtevala celotno mornarico, nato pa le konvencionalni del, medtem ko je RF menila, da bi delitev mornarico uničila. Obe državi sta se sporazumeli o skupnem nadzoru nad mornarico Črnega morja leta 1992, vendar pa je šele leta 1997 prišlo do dogovora, ki je ustrezal obema stranema (ibidem).

Vprašanje delitve mornarice na Črnem morju je bilo razrešeno 31. 5. 1997, ko sta Jelcin in Kučma podpisala bilateralno Pogodbo o prijateljstvu, sodelovanju in partnerstvu. Končno je RF priznala neodvisnost in teritorialno integriteto Ukrajine. Ukrajinski uradniki so dali RF 32 % svojega dela mornarice in tako pokrili svoj dolg. Poleg tega so se dogovorili, da bo ruska flota z najemno pogodbo nastanjena v treh zalivih v Sevastopolu naslednjih 20 let, da Ukrajina ne sme podpisati sporazuma s tretjo državo, ki bi škodil RF in da Ukrajina ne sme pustiti, da Nato (*North Atlantic Treaty Organization* - Organizacija severnoatlantskega sporazuma) postavi čete in jedrsko orožje na njenem ozemlju (ibidem).

Največji dosežek pogodbe o prijateljstvu je poleg priznanja mej to, da je bila RF pripravljena sprejeti Ukrajino kot sebi enako. Ukrajina je ratificirala pogodbo v začetku leta 1998, RF pa šele februarja 1999, ko je dodala predpis, s katerim določa, da bo pogodba stopila v veljavo šele, ko bo Ukrajina ratificirala tri sporazume o ruski mornarici v Sevastopolu (Shoemaker 2006: 158).

Še en problem pa je bil status avtonomne krimske republike. Krim ima približno 2,5 milijona prebivalcev od katerih je 67 % Rusov, 26 % pa krimskih Tatarov. Ukrajinci pa predstavljajo zgolj 26 % populacije. Večina krimske populacije je glasovalo za neodvisno Ukrajino decembra 1991, vendar pa so ruski nacionalisti v krimski zakonodaji posledično pritiskali za glasovanje o odcepitvi od Ukrajine z namenom, da bi se pridružili RF. Poleg

tega pa so ruski nacionalisti v RF zahtevali, da se Krim vrne RF, kateri je pripadal do 1954. Maja 1992 je ruski Vrhovi sovjet sprejel resolucijo, s katero naj bi bila predaja Krima iz leta 1954 neveljavna. Jelcinova administracija je to resolucijo zavrnila, vendar pa je bila odločitev Vrhovnega sovjeta v očeh Ukrajincev dokaz ruske želje po nadzoru. Pogodba o prijateljstvu med RF in Ukrajino, ki je bila podpisana maja 1997, je ta problem rešila, saj je RF priznala meje Ukrajine (Shoemaker 2006: 149–150).

ODNOS DO SND:

Med začetnimi leti neodvisnosti je Kravčuk stalno kritiziral razvoj centraliziranih struktur znotraj SND in razglašal, da Ukrajina ne bo šla dalj kot do ohlapne oblike ekonomskega sodelovanja. Poudarjal je tudi, da SND ne sme biti smatrana kot nadnacionalna struktura, ampak raje kot mednarodna organizacija za pospeševanje reševanja problemov in napetosti med članicami. V tem pogledu politična in vojaška integracija znotraj SND ni bila prioriteta ukrajinskih voditeljev. Ukrajina se ni pridružila Sporazumu kolektivne varnosti, ki so ga maja 1992 podpisali predstavniki šestih vlad SND, saj se je Kravčuk bal, da bo ta sporazum služil za legitimacijo ruske vojaške intervencije (Miller 2006: 101).²⁹ Do konca leta 1992 so ukrajinski voditelji govorili o možnosti za večje sodelovanje znotraj okvira SND in ekonomske diskusije so se izkazale za bolj uspešne kot vojaške. To je bilo vidno na vrhu leta 1993, ko Kravčuk ni želel podpisati Listine SND, ki je bila na mizi že od maja 1992. Trdil je, da sporazum ne izboljšuje situacije za SND, ampak bolj podvig določenih političnih sil za izkoriščanje dokumenta v politične namene. Ukrajina je podpisala vrsto dokumentov na področju ekonomskega sodelovanja, med njimi je najpomembnejša deklaracija podpisana s strani vseh članic, ki razglša, da je glavna prioriteta SND ekonomski razvoj. Septembra 1993 je Ukrajina zavzela bolj trdo pozicijo glede ustanovitve Ekonomske unije in se odločila za pridružen status. Do začetka 1994 so ukrajinski voditelji stalno nasprotovali poizkusom vzpostavitve

---

²⁹ Strah Ukrajine zaradi namenov RF je bil še stopnjevan s publikacijo nove vojaške doktrine RF. Doktrina, ki jo je odobril ruski Varnostni svet novembra 1993, je bila podobna verziji iz leta 1992, ki pa se jo lahko interpretira kot jasno razglasitev pravice od intervencije v notranjih zadevah Ukrajine. Nova doktrina je prepoznala zatiranje pravic, svoboščin in legitimnih interesov prebivalcev RF v tujih državah za vir zunanje vojaške nevarnosti za RF. To pa pomeni, da je ruska vlada smatrala kršitev pravic etničnih Rusov v sosednjih državah kot direktno grožnjo svoji varnosti RF (Miller 2006: 105).

institucionalne strukture znotraj SND in podpirali idejo ohlapnega ekonomskega sodelovanja preko posvetovalnih organov SND (Miller 2006: 142).

Kučma je poudarjal nujnost okrepitve ekonomskih vezi z RF, ko je leta 1994 postal predsednik. V skladu s tem je ublažil položaj Ukrajine do ekonomskega sodelovanja z Rusijo in SND. Oktobra 1994 je podpisal ustanovitev Meddržavnega ekonomskega komiteja, ki je postal prvi nadnacionalni organ SND. Ukvarjal se je s transnacionalnimi zadevami, kot so energijski sistemi, komunikacije, plinski in naftni cevovodi, kmetijstvo in promet, ter pomagal usklajevati ekonomsko in socialno politiko. Zaradi strahu, da so pretiravali s prorusko usmeritvijo, so ukrajinski uradniki nasprotovali vstopu v monetarno unijo in se izgovarjali na pomanjkanje skupnega plačilnega sistema. Ukrajina je podpisala tudi carinsko zakonodajo in se februarja 1995 pridružila skupni zračni obrambi SND. Ukrajinska udeležnost v SND je bolj ko ne lažno sodelovanje. To je bilo jasno konec 90-ih, ko je Ukrajina podpisala le 130 izmed 910 SND dokumentov, njen parlament pa jih je ratificiral le 30 (Miller 2006: 143).

Med prvim in drugim mandatom predsednika Kučme je Ukrajina nadaljevala s strateško usmeritvijo politik SND, spremenila pa je taktiko, s katero je te politike dosegla. To je pomenilo, da je sodelovala pri bilateralnih ekonomskih vprašanjih, vendar pa je vseeno zagotovila, da je SND ostala ohlapen klub za pogovore in se ni razvila v novo geopolitično enoto z nadnacionalnimi strukturami. Ukrajina je še vedno zgolj sodelavka in ne članica SND, saj še vedno ni ratificirala njene Listine. Ukrajina je nedvomno glavna sodelujoča članica SND, ki ji preprečuje, da bi se razvila v karkoli drugega kot ohlapno povezan klub držav. Predvsem zaradi spodbude Ukrajine je leta 1997 regionalna skupina GUUAM tudi nastala (Kuzio in Moroney 2001: 118).

Odnosi Ukrajine s SND so se močno izboljšali po tem, ko je bil predsednik Kučma izvoljen za voditelja Sveta SND v začetku leta 2003. Po tem dogodku je Ukrajina prevzela vajeti za oblikovanje prostotrgovinske cone za SND. V znak večjega sodelovanja s sosednjimi državami je Ukrajina januarja 2003 podpisala sporazum obrambnega sodelovanja z Azerbajdžanom. Poleg tega pa je pokazala pripravljenost pri oskrbi enot za varovanje cevovoda Baku-Tbilisi-Ceyjan (Shoemaker 2006: 159).

Novi predsednik Ukrajine Juščenko, ki je zamenjal leta 2005 predsednika Kučmo, je imel do SND na začetku pozitiven odnos, ki pa se je kasneje spremenil. Eden izmed razlogov za ohladitev odnosov je odločitev Gazproma, da začne Ukrajini, Moldaviji in Gruziji, ne pa tudi Belorusiji, zaračunavati svetovne cene za plin. Vsem je bilo jasno, da so države, katerim je RF zaračunala višje cene, v zadnjem času zavzele do RF najbolj neodvisen položaj. Na ta način je RF pritisnila na te države, zaradi česar so le-te o izstopu iz SND začele še bolj razmišljati (Shoemaker 2006: 128–129).

GOSPODARSTVO

Ukrajina, geopolitično najbolj pomembna država, je svojo trgovinsko politiko preusmerila v začetku 90-ih. Plan predsednika Kravčuka, da doseže ekonomsko avtonomijo do RF, je vseboval preusmeritev ukrajinske trgovine na Evropo. Del te strategije je bilo tudi to, da voditelji Ukrajine niso želeli podpisati pomembnejših sporazumov SND. Ukrajina je na primer postala le pridružena članica Ekonomske unije leta 1993 in bila edina s tem statusom (Abdelal 2001: 64–65).

Leta 1993 je vodstvo Ukrajine spremenilo to pot in zaključilo z avtonomno politiko. Maja in junija 1993 je Ukrajina prenehala z uvoznimi in izvoznimi kvotami, avgusta pa je ukinila davek na dodano vrednost pri trgovini z RF in ostalimi državami SND. Tako je vlada začela gojiti nov ekonomski odnos z RF. Vlada je priznala potrebo po sodelovanju z RF, vendar pa to sodelovanje ni vodilo v ekonomsko integracijo. Kot je ukrajinsko ministrstvo za zunanje zadeve razložilo v memorandumu iz leta 1994, priznava Ukrajina splošno potrebo po usklajevanju zunanje ekonomske aktivnosti s SND, vendar pa to usklajevanje ne sme nasprotovati nacionalnim interesom, predvsem razvoju lastne ekonomije in gibanju proti integraciji na različnih geografskih območjih. To je privedlo do tega, da je Ukrajina zavrnila tudi Carinsko unijo (Abdelal 2001: 65).

Prvi indikator, da je Ukrajina ostala ekonomsko odvisna od RF v 90-ih letih, je uravnoteženost trgovine med Ukrajino in RF. Pri izvozu je bila Ukrajina uspešna pri

iskanju alternativnih partnerjev poleg RF. Med leti 1994 in 1996 je Ukrajina povprečno izvozila približno 40 % celotnega izvoza v RF.³⁰ (Miller 2006: 143–144).

Glavna šibka točka Ukrajine pa ne leži v splošnem trgovinskem ravnotežju, ampak v dobrinah. RF je glavni trgovinski partner Ukrajine, ki pa trpi za strateško pomanjkljivostjo – pomanjkanjem domačih zalog nafte in plina. Leta 1997 je RF Ukrajino oskrbela s 100 % zalogo nafte, 81 % zalogo plina in 50 % zalogo surovin. Čeprav ukrajinski izvoz ni tako skoncentriran kot uvoz, služi RF še vedno kot najpomembnejši trg za ukrajinske dobrine, kar znaša 63,7 % izvoza hrane, 51,4 % izvoza strojev in opreme, 37,3 % izvoza vozil in 21,3 % izvoza kemikalij (Miller 2006: 146).

Leta 1999 so ruski uradniki poizkusili razrešiti problem naftnega dolga Ukrajine in predali ukrajinski delegaciji seznam ukrajinskih podjetij, katere bi RF rada videla, da se privatizirajo in tako dobila njihov delež, v zameno pa bi odpisala Ukrajini del dolga. Taka zadolženost Ukrajine potencialno lahko odpre njeno ekonomijo ruskim podjetjem, ki se zanimajo za delnice. To pa ustvari ugodne pogoje za ruske oligarhične mreže, zainteresirane za ukrajinska podjetja, kar pa lahko povzroči dolgoročne posledice. Podobno se je Ukrajina omehčala pri vojaških zadevah. Leta 1999 je Ukrajina dala RF 12 strateških bombnikov in 674 izstrelkov v zameno za odpis 285 milijonov dolarjev plinskega dolga (Miller 2006: 149).

Ukrajina in RF pa sta dosegli sporazum glede dolga v začetku novembra 2000. Ukrajina se je strinjala, da bo nehala črpati ruski plin, ki teče skozi njeno ozemlje, v zameno pa bo RF prestavila njen dolg za 10 let in ohranila v tem času nizke obrestne mere. Prav tako pa je RF privolila, da bo dala Ukrajini 8 do 10 let premora za plačilo polovice dolga za polovico prihodnjih zalog plina, če plača Ukrajina preostalo polovico v gotovini in neha črpati njen plin (Miller 2006: 150).

Več indikatorjev kaže na to, da je bila Ukrajina bolj pripravljena sodelovati z RF ob koncu dekade. Samo v letu 2000 sta imela Putin in Kučma osem sestankov. Januarja 2001 sta Ukrajina in RF podpisali vojaški sporazum o skupni komandi v Sevastopolu in skupnem reševalnem oddelku mornarice na Črnem morju. Po sestanku 12. 2. 2001 sta

---

³⁰ Ta številka pa se je izboljšala v obdobju 1997–2001, ko je Rusija prejela le 23 % izvoza Ukrajine. Tako kot Uzbekistanu je tudi Ukrajini uspelo povečati izvoz v države Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD - *Organisation for Economic Cooperation and Development*) (ibidem).

obe državi podpisali serijo sporazumov, višek pa je bil podpis šestnajstih dokumentov o ekonomskem sodelovanju. Najpomembnejši pa je napredek na področju elektrike, saj sta se Ukrajina in RF dogovorili, da bosta združili električni omrežji tako, da bo šla izvožena energija iz RF preko Ukrajine. Dostava ruske elektrike Ukrajini pa oslabi ukrajinska podjetja, ki proizvajajo elektriko, in zmanjša možnost Ukrajine, da bi sama proizvedla dovolj energije za lastne potrebe. Izvoz elektrike poveča možnost RF, da vpliva na Ukrajino na bolj posreden način. Kučma se je marca 2002 tudi odločil, da se pridruži EurAsEC (Miller 2006: 110).

Decembra 2004 je na predsedniških volitvah zmagal Viktor Juščenko, bivši predsednik vlade. V prvih mesecih nove vlade je cena surove nafte zrasla za 50 % in povzročila rast cen bencina v začetku aprila 2005, kar pa je znižalo zaupanje v novo vlado. Zadeve pa so se še poslabšale decembra, ko so cene nafte še naprej rasle, še posebej potem ko je Gazprom objavil, da bo cena plina za Ukrajino narasla s 50 \$ za 1000 kubičnih metrov na 220–230 \$ za 1000 kubičnih metrov.³¹ Ko je Ukrajina zavrnila zahtevo Gazproma je le-ta prekinil zaloge plina od januarja 2006 naprej. Ker pa gre večina izvozov plina v Z Evropo preko Ukrajine, se je veliko evropskih držav pritoževalo nad upadom zalog plina, zato je Gazprom spet začel zalagati Ukrajino s plinom 2. 1. 2006. Naslednji dan sta Ukrajina in Gazprom razglasila kompromis. Gazprom bo ustanovil novo tržno podjetje RosUkrEnerg, ki bo kupil plin od Gazproma za 230 \$ za kubični meter, ga zmešal s cenejšim plinom iz Centralne Azije in ga prodal Ukrajini za 95 \$ (Shoemaker 2006: 155–156).

Odnosi z RF so kompleksni in predstavljajo eno izmed najpomembnejših zadev ukrajinskih voditeljev. Po eni strani je RF glavna grožnja varnosti Ukrajine in ukrajinski voditelji ne želijo spet pasti v moskovsko orbito ali dopustiti RF, da se umešava v domače zadeve. Po drugi strani pa je RF največji trgovinski partner Ukrajine in od nje odvisna zaradi energijskih potreb, poleg tega pa obstaja ogromno povezav med podjetji in posamezniki na obeh straneh. Zato morajo biti odnosi z RF prijateljski, vseeno pa se Kijev ne želi preveč zanašati zgolj na Moskvo (Kubicek 2000: 77).

---

³¹ Poleg tega pa je istočasno RF prepovedala uvoz vin iz Ukrajine (Shoemaker 2006: 162).

4.1.3 MOLDAVIJA³²

Moldavska SSR je bila preimenovana v Moldavijo leta 1990, samostojnost pa je razglasila 27. 8. 1991 (Shoemaker 2006: 163). Ozemlje vzhodno od reke Dnestr se je proglasilo za republiko Transnistrijo avgusta 1991, skoraj istočasno kot Moldavija, zaradi strahu, da bi se Moldavija spet združila z Romunijo. Leta 1991 je bila tam 14. ruska armada in nekaj delov vojske je aktivno podpiralo ločitev od Moldavije (Shoemaker 2006: 164–165).

Po osamosvojitvi je bilo še vedno govora o tem, ali naj se Moldavija združi z Romunijo ali ne. Na volitvah decembra 1991 je zmagal Snegur, ki je javno zagovarjal neodvisno Moldavijo. Zato je odšel predsednik Snegur v Alma-Ato in »odpeljal« Moldavijo v SND. Vendar pa Moldavija ni želela obdržati vojaško poveljstvo SND, zato je začela oblikovati lastno vojsko (Shoemaker 2006: 165–166). Ko je Moldavija dosegla neodvisnost leta 1991, je sprejela politiko nevtralnosti, katere se je držala vse od takrat. Čeprav je postala članica SND, je obdržala članstvo na nominalni stopnji in se izogibala drugim regionalnim organizacijam (Shoemaker 2006: 170).³³

Februarja 1994 so potekale prve parlamentarne volitve, teden kasneje pa še referendum o združitvi z Romunijo. 90 % volivcev je glasovalo za neodvisno Moldavijo. Večina strank na volitvah pa je podpirala odnose z RF in pa spravo s pobeglo regijo Transnistrijo. Posledično so pogovori z Rusijo pripeljali do sporazuma, ki je bil podpisan oktobra 1994,

---

³² Leta 1711 je Peter Veliki za časa kratke vojne s Turčijo okupiral del Besarabije, vendar pa je bil prisiljen zapustiti ozemlje, ko je z vojsko naletel na zasedo. Rusija je to ozemlje okupirala še trikrat v 18. stoletju, a ga je morala vedno predati Turčiji. Po zmagi v turški vojni (1877–78) je Rusija dobila nazaj Besarabijo in jo obdržala do 1918. Po padcu cesarja leta 1917 je bil aprila v Besarabiji ustanovljen nacionalni komite Moldavije. Njegov načrt je bil dobiti avtonomijo, uporabo romunskega jezika in reformirati ozemlje. Po boljševiškem udaru je bila vzpostavljena vlada v Besarabiji in 2. 12. 1917 je razglasila Besarabijo za avtonomno republiko federacije ruskih republik. Boljševiki so okupirali prestolnico 5. 1. 1918, a so bili dva tedna kasneje pregnani, vlada Besarabije pa se je razglasila za neodvisno republiko Moldavijo. Dva meseca so glasovali o pogojni uniji z Romunijo, decembra 1918 pa o brezpogojni uniji z Romunijo. Unija Besarabije in Romunije je bila priznana s Pariško pogodbo, ki so jo podpisale Velika Britanija, Francija, Italija in Japonska 28. 10. 1920. ZSSR nikoli ni priznala pravico Romunije do te province in ni želela vzpostaviti diplomatskih odnosov z Romunijo do leta 1934. V času sodelovanja nacistov z ZS je Hitler priznal Besarabijo za del vplivne sfere SZ, vendar pa Romunija tega ozemlja ni predala in tako so junija 1940 v Besarabijo prikoralale čete Rdeče armade (Shoemaker 2006: 164). Moldavska SSR je bila ustanovljena avgusta 1940, ko je Stalin združil Besarabijo, ki jo je romunska vlada predala SZ junija 1940, z republiko Moldavijo, ki je bila takrat del Ukrajinske SSR. Leta 1941 po nacistični invaziji SZ si je Romunija ponovno prilastila Besarabijo. Sovjetske čete so prevzele nazaj teritorij leta 1944 in Moldavska SSR je bila ponovno vzpostavljena (Shoemaker 2006: 163).

³³ Po nadomestitvi SZ s SND je Moldavija zavračala članstvo v tej organizaciji do leta 1993. Kot ustavno razglašena neodvisna država ostaja izven vojaškega sodelovanja SND in je celo prodala nekaj svojih MiG letal ZDA leta 1997 (Hill 2000: 113).

s katerim so določili 3-letno obdobje umika čet 14. ruske vojske z območja Transnistrije. Ta sporazum pa ni bil nikoli v celoti implementiran. Čeprav je bilo nekaj delov ruske vojske odstranjene, pa je večji del ruskih sil ostal. Rusi so trdili, da je problem logistične narave, vendar je to trditev zanikal predsednik parlamenta, ki je povedal, da je dobil dovoljenje ukrajinske vlade za prenos vojaške opreme preko njenega teritorija (Shoemaker 2006: 166).

Leta 2001 je na oblast prišel predsednik Voronin, ki je obljubil spremembe v zunanji politiki. Obljubil je politiko, ki bo usmerjena proti Z in V ter proti mednarodnim organizacijam. Vendar pa je bila njegova prva iniciativa, da predlaga RF pogajanje o novi splošni pogodbi, ki bi nadomestila tisto iz leta 1990, ki je Duma ni nikoli ratificirala zaradi premalo odločb o zaščiti ruskih interesov v Transnistriji. Da bi rešil ta problem, je Voronin predlagal novo pogodbo, s katero se RF določi za posrednika pri sporih med Moldavijo in Transnistrijo. Prav tako pa je Voronin zagotovil učenje ruskega jezika v Moldaviji za potrebe RF. Pogodba je bila podpisana novembra 2001. RF je odstranila dve tretjini streliva in opreme, ki jo je imela ruska vojska, kasneje pa vztrajno podpirala načelo teritorialne integritete Moldavije pri komuniciranju z vodstvom Transnistrije. Vendar pa to ni privedlo do rešitve problema (Shoemaker 2006: 168).

Iniciative v domači politiki pa niso bile tako uspešne; obljuba o učenju ruščine je Veronina spravila v težave. Septembra 2001 je vlada razglasila, da bo ruščina postala obvezen predmet v vseh osnovnih šolah. Vendar pa je prišlo do protestov in kasneje je predsednik Voronin priznal, da je glede ruščine naredil napako (ibidem).

Novembra 2003 je ruska vlada predlagala, da bi se problem separatizma Transnistrije razrešil z oblikovanjem nove federalne vlade z Moldavijo kot enakopravno partnerico. Ta predlog pa je vseboval tudi nastanitev ruskih sil v Transnistriji za nadaljnjih 20 let. Odnosi med Moldavijo in RF so se poslabšali, ko je predsednik Voronin ta predlog zavrnil. Mnenje Moskve je, da vlada Moldavije zadržuje rešitev problema, s tem da vztraja da ruske sile zapustijo Transnistrijo. Aprila 2006 je Nikolaj Rijabov, ruski ambasador v Moldaviji, javno razglasil, da RF ne bo nikoli nehala biti zainteresirana za Transnistrijo, saj je bila tam prisotna več kot stoletje. Čeprav je to območje malo bolj industrializirano kot preostala Moldavija, je bilo vedno jasno, da Transnistrija ne more obstajati kot samostojna enota brez pomoči RF. Vlada Moldavije je bila vedno

pripravljena odobriti regiji avtonomni status s širšimi pristojnostmi, vendar pa je vedno vztrajala pri tem, da ruske sile zapustijo to območje. Ruska prisotnost pa je bila vedno podprta s strani vodstva Transnistrije, ki ne bi preživelo brez njihove prisotnosti (Shoemaker 2006: 165).

Moldavija je še ena izmed koristnic bilateralnega mirovništva RF in zato ni v položaju, da bi imela izdelano kakšno posebno mnenje. Večina opazovalcev se strinja, da so mirovne operacije, kakršne so v Moldaviji, brez nevtralnega karakterja, ki je za te akcije značilen, ampak je bolj vrsta intervencije s strani RF (Lewis in Marks 1998).

V zadnjih treh letih pa je vidna reorientacija v zunanji politiki Moldavije. Prvi korak se je zgodil junija 2004, ko je Voronin predložil Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) Deklaracijo o stabilnosti in varnostnem paktu ter tako zaprosil različne narode, da bi priznali teritorialno integriteto Moldavije. O deklaraciji je bilo v OVSE nekaj govora, vendar ji je nasprotovala ruska vlada (Shoemaker 2006: 169–170).

Visoka odvisnost od trgovine, predvsem uvoza energije in večine vložkov za industrijsko proizvodnjo, je povzročila, da je bila Moldavija zelo dovzetna za motnje v ekonomiji RF in Ukrajine. Razpad sovjetske letalske družbe Aeroflot in železniškega ter cestnega transportnega sistema pa je situacijo še poslabšal. Od leta 1992 naprej je RF zahtevala plačilo za energijo v trdi valuti, poleg tega pa so cene energije še narasle, tako da je delež energije v uvozu Moldavije narasel s 16 % leta 1991 na 43 % leta 1992 in povzročil padec BDP za 21 % (Hill 2000: 119).

Rast BDP za 1,3 % leta 1997, je postala leta 1998 spet negativna. Ruska finančna kriza, ki se je začela avgusta 1998, je zadela ekonomijo Moldavijo huje kot ostale bivše republike, saj je Moldavija obdržala večino trgovinskih odnosov z RF. Celo ko je parlament želel pospešiti privatizacijo državnih podjetij in energetskega sektorja septembra 1998, je vlada odvrnila, da proračun ne bo zdržal učinkov ruske finančne krize in bo moral biti revidiran (Shoemaker 2006: 173).

Novembra 1998 je skupni zunanji dolg Moldavije znašal 1,3 milijarde dolarjev. Do pomladi 1999 je Gazprom, glavni ruski dobavitelj plina za Moldavijo, razpolovil količino

dostavljenega plina in grozil s prenehanjem dobave, če Moldavija ne plača dolga, vrednega 439 milijonov dolarjev (Hill 2000: 120).

Po treh letih upada je ekonomija Moldavije spet začela rasti leta 2000, in sicer za 1,9 %, trend pa se je nadaljeval tudi leta 2001 in ostal nad 6 % od takrat. Leta 2005 je ekonomija zrastle za 6,9 % (Shoemaker 2006: 173).

Ruska vlada je maja 2005 začasno prepovedala uvoz vina, sadja in zelenjave iz Moldavije. Prepoved je bila nato odstranjena, ampak potem 27. 3. 2006 spet uvedena, ko je RF prepovedala uvoz vin iz Gruzije. Tokrat se zdi, da bo prepoved permanentna. Moldavijci so prepričani, da je prepoved politične narave, vračilo za sporazum med Moldavijo in Ukrajino, ki se nanaša na izvoz dobrin iz Transnistrije (Shoemaker 2006: 171).

4.2 Transkavkaške države

4.2.1 ARMENIJA³⁴

Armenija je ena izmed prvih republik, ki je »eksplodirala« po uvedbi Gorbačovovega programa glasnost. Poglavitni razlog za to je bila avtonomna republika Gorski Karabah,³⁵ armenska enklava v sosednji republiki Azerbajdžan (Shoemaker 2006: 177).

Regionalni svet Gorskega Karabaha je izdal peticijo, da bi postal del Armenije, kar je politično vodstvo Armenije v nekaj tednih sprejelo. Azerbajdžansko vodstvo pa je jezno

---

³⁴ Rusija je postala pozorna na območje Kavkaza v začetku 19. stoletja. Vojna med Rusijo in Perzijo, ki se je začela leta 1809, je dala Rusiji Gruzijo, S Azerbajdžan in Karabah. Leta 1828 pa je dobila še Jerevan in Nakičevan. Velik del tradicionalne Armenije je še vedno ostal pod nadzorom Otomanskega cesarstva, vendar pa je območje, ki je znano kot novejša Armenija, postalo del Ruskega cesarstva. Armenski nacionalisti so se aprila 1918 združili z Gruzijci in Azerbajdžanci, da bi ustanovili Transkavkaško federalno republiko, ki pa je propadla po dobrem mesecu. Neodvisna Armenija je bila razglašena 26. 5. 1918. Republika, ki je trajala do marca 1922, je imela buren neodvisen obstoj, saj se je trudila zavarovati čim več zemlje, okupirane s strani Armenije. Bila je kratke bitke z Gruzijo in Azerbajdžanom, zadnja je bila za območje Gorskega Karabaha in leta 1920 s Turčijo. Poraz proti Turčiji leta 1920 je vodil v zamenjavo vlade in ustanovitev sovjetske republike Armenije. Marca 1922 se je nova vlada združila z Gruzijo in Azerbajdžanom, da bi ustanovila Transkavkaško sovjetsko federativno socialistično republiko (SFSR). 30. 12. 1922 pa je ta postala del ZSSR. Transkavkaška SFSR je bila razpuščena leta 1936, ko je bila sprejeta nova sovjetska ustava in Armenija je takrat postala Armenska SSR. Pod SZ se je Armeniji godilo dokaj dobro, velik del industrije je zrasel okoli glavnih armenskih mest in posamezni Armenci so imeli dobre položaje v industriji in v večjih mestih po SZ (Shoemaker 2006: 177).

³⁵ Armenija in Azerbajdžan sta združena v konfliktu za Gorski Karabah od leta 1988, ko je bila to še avtonomna sovjetska regija znotraj Azerbajdžana. Njena populacija je štela 200.000 prebivalcev, od katerih je bilo več kot tri četrtine Armencev. Ko pa sta obe državi postali samostojni, je armenska vlada zahtevala, da se ta regija vključi v Armenijo. Do leta 1992 so armenske čete s pomočjo RF zavzele gorsko enklavo in predor na ozemlju Azerbajdžana, ki je povezan z Armenijo. Leta 1994 je bil s pogajanjem dosežen konec bojevanja in tri leta pozneje je Gorski Karabah razglasil samostojnost. Vseeno pa Armenija, čeprav se je zahtevi po tej regiji odrekla, še naprej vojaško okupira Gorski Karabah (Cohen 2003: 223).

zavrnilo zahtevo Armenije po tem območju in začelo spodbujati javne demonstracije v lastno podporo. Demonstracije so ušle izpod nadzora in se spremenile v antiarmensko gibanje. V nekaj tednih je prišlo do vojnega stanja med Armenijo in Azerbajdžanom (ibidem).

Armenija je septembra 1991 sprejela rusko-kozaško posredovanje v sporu Gorskega Karabaha z Azerbajdžanom in nehala z zahtevami nad Gorskim Karabahom. Posledično je priznala neodvisnost republike Gorski Karabah, kljub temu pa so se spori z Azerbajdžanom nadaljevali (Shoemaker 2006: 178).

RF je posredovala pri prenehanju vojskovanja marca 1994 med Armenijo in Azerbajdžanom. V skladu s sporazumom naj bi ruske čete bile postavljene okoli meja Gorskega Karabaha in obe strani naj bi odpoklicale čete, težko orožje in letala. Prenehanje bojevanja je trajalo približno šest tednov, preden je spet prišlo do težkega bojevanja v aprilu. Na srečo pa je spet prišlo do prekinitve. Ker na obzorju ni bilo rešitve za ta problem, je Armenija ostala odrezana od zalog energije in njena industrija je morala delovati na nizkem nivoju (Shoemaker 2006: 179).

Armenija je razglasila neodvisnost septembra 1991, decembra 1991 pa se je pridružila SND na ustanovitvenem sestanku. Za razliko od Azerbajdžana se ni odločila za oblikovanje lastne ločene vojske, čeprav je bilo veliko število Armencev, borcev za svobodo, udeleženih v boju za Gorski Karabah. Deloma je to naredila zato, ker je upala, da jo bo SND podprla pri stališču glede Gorskega Karabaha; deloma pa zaradi blokade Azerbajdžana, zaradi katere je bila ekonomija v slabem stanju. Zaradi pritiska med članicami SND in strahu pred prevlado Moskve je večina držav leta 1992 začela oblikovati nacionalne vojske. Armenija je ustanovila ministrstvo za obrambo, armensko vojsko in začela opremljati te sile s težko mašinerijo, kot so tanki iz SZ (Shoemaker 2006: 178).

Na splošno je Armenija podpirala SND in ekonomske institucije, prav tako pa je imela tesne bilateralne odnose z RF. Armenija je bila bolj navdušena nad vojaškim sodelovanjem. Čeprav je armenska vlada podpirala Ekonomsko sodišče, Ekonomsko unijo in meddržavni Ekonomski komite, se ni pridružila Carinski uniji in Skupnemu trgu, ki so ju ustanovile druge prointegracijske države (Abdelal 2001: 63–64).

Med letoma 1992 in 1993 so med Armenijo in RF nastali tesni odnosi z utrditvijo vezi med ruskim vojaškim osebjem in osebjem obrambnega ministrstva, pa tudi med obema predsednikoma (Ter-Petrosjanom in Jelcinom). Kredit CBR je bil v tem obdobju za podporo armenskemu proračunu vitalnega pomena. Armensko-ruski bilateralni odnosi so se utrjevali s pomočjo raznih pogodb in sporazumov. Armenija je pridobila veliko koristi od tesnih povezav z Moskvo, in sicer podporo pri razvoju njene vojske, vladna posojila ter energetske zaloge. Poudarek na odnosih z Moskvo se je nadaljeval kljub ruski izgubi moči in ugleda, ki je sledil porazu v vojni s Čečenijo ter politični in ekonomski krizi leta 1998. Erevan pa skuša ohranjati določeno ravnotežje v svojih zunanjih odnosih, saj bi prevelika navezanost na RF lahko ogrozila možnosti za integracijo v evropske strukture in globalno ekonomijo, kar je zelo pomemben dolgoročni cilj (Herzig 1999: 96–97).

S prihodom Heydarja Aliyeva na oblast v Azerbajdžanu so se izboljšali tudi azerbajdžansko-ruski odnosi, kar so Armenci smatrali kot pogubno za njihove interese. Po njihovem mnenju bi RF lahko ne cenila več toliko njunega prijateljstva, glede konflikta v Gorskem Karabahu pa bi lahko zavzela proazerbajdžansko stališče. Aliyev je na začetku imel podobne zunanjepolitične poglede kot prej Elčibej, in sicer proturške, protiruske ter protiiranske, vendar se je zavedal, da ne bo mogoče najti zadovoljive rešitve karabaškega problema brez ruskega sodelovanja. Pod vplivom notranje situacije v Azerbajdžanu, zunanjih vplivov, predvsem Zahoda in Turčije, ter razočaranja nad RF glede problema Gorskega Karabaha se je Aliyev po krajšem obdobju vrnil na prozahodno, proturško in do neke mere protirusko pozicijo. Prav to dogajanje je prepričalo RF, da je Armenija edina država na Transkavkazu, katero lahko smatra kot zaveznika (Hunter 2000: 35).

RF in Armenija sta v zadnjih letih podpisali vrsto bilateralnih sporazumov, katerih namen je bil okrepiti vojaško sodelovanje. Najpomembnejši tak dokument je bil podpisan avgusta 1997, in sicer Pogodba o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči, s katero se je RF prvič zavezala, da bo vojaško branila zaveznico, če bo le-ta napadena s strani tretje države. Pogodba zahteva tudi uskladitev vojaško-tehnične politike, vzajemen razvoj obrambne industrije, standardizacijo vojaške opreme in skupno financiranje vojaških projektov. Ta pogodba je bila nadomeščena leta 2001 z bilateralnim sporazumom o skupni uporabi armenskih in ruskih sil pri zagotavljanju skupne varnosti. Takrat sta bili

dve ruski vojaški bazi v Armeniji; januarja 2003 je prišlo do govora o tem, da bi se prerazporedilo ruske sile, ki služijo na dveh bazah v Gruziji, v Armenijo. Predsednik Kočarian³⁶ je leta 2003 zopet zmagal in izrazil pripravljenost Armenije, da gosti te čete, vendar pa do končne odločitve ni prišlo. RF in Armenija sta se pogovarjali o vzpostavitvi skupne vojaške enote, ki bi se primarno osredotočila na terorizem. RF in Armenija sta prav tako spogajali nešteto ekonomskih sporazumov, med drugim tudi o skupnem izvozu ruskega plina Turčiji. Sporazum, podpisan marca 2002, pa je zagotovil prenos petih armenskih državnih podjetij RF kot plačilo 9 milijonov dolarjev dolga ruski vladi. Ta sporazum je armenski parlament ratificiral decembra 2002 (Shoemaker 2006: 182).

4.2.2 AZERBAJDŽAN³⁷

18. 10. 1991 je Vrhovni sovjet sprejel zakon, s katerim je Azerbajdžan postal neodvisen. Zakon je prav tako določil, da vsi dokumenti in pogodbe, podpisane s strani republike od aprila 1920 naprej, niso več veljavne (Shoemaker 2006: 189).

Leta 1992 je na predsedniških volitvah zmagal Abulfaz Elčibej in prva njegova poteza je bila razglasitev, da se Azerbajdžan umika iz SND, ker bo ohranjal odnose z drugimi republikami preko bilateralnih dogovorov.³⁸ Predsednika je razjezilo dejstvo, da je nekaj držav SND podpisalo vzajemni varnostni pakt, ki je vseboval Armenijo, čeprav se je do SND lepo obnašal od vsega začetka (Shoemaker 2006: 190). Azerbajdžan je imel slabe odnose z RF, ko je bil na oblasti predsednik Elčibej, ki je bil zagrizen nacionalist in prepričan, da je RF usmerjena proarmensko. Poleg tega pa je Elčibej potegnili

---

³⁶ Oktobra 1991 so potekale predsedniške volitve, na katerih je s 83 % zmagal Levon Ter-Petrosjan, ki je bil leta 1996 ponovno izvoljen za predsednika. Vendar pa je zaradi javnih demonstracij proti njegovi politiki v zadevi Gorskega Karabaha januarja 1998 odstopil, nadomestil pa ga je premier Robert Kočarjan, ki je bil izvoljen marca 1998 (ibidem).

³⁷ Po tem, ko so boljševiki prišli na oblast v Moskvi, so se 22. 4. 1918 zbrale nacionalne skupine v Armeniji, Gruziji in Azerbajdžanu in ustanovile Transkavkaško federalno republiko, ki pa je propadla po enem mesecu. V Azerbajdžanu je Nacionalni svet Tatarov maja 1918 oznanil rojstvo demokratične republike Azerbajdžan in ostal na oblasti do aprila 1920, ko jo je strmoglavila Rdeča armada. Komunisti so vzpostavili 28. 4. 1920 Azerbajdžansko SSR in to je bil tudi začetek politične zgodovine za to državo. Pred tem so bili Azeri islamsko ljudstvo, najprej pod vladavino Perzije, nato Rusije. Peter Veliki je bil prvi ruski vladar, ki se je začel za to ozemlje zanimati, ko je okupiral Baku leta 1723. Obalna regija je postala ruska leta 1813, ko je Perzija predala zemljo, ki meji na zahodne obale Kaspijskega morja. Notranjost pa je bila priključena k Rusiji leta 1829. Čeprav je prišel Azerbajdžan pod komunistični nadzor leta 1920, je ostal teoretično neodvisen do marca 1922. Takrat pa je bil združen z Gruzijo in Armenijo v Transkavkaško SFSR. Transkavkaška SFSR je postala formalni del ZSSR decembra 1922. Štirinajst let kasneje je bila pod pogoji Stalinove ustave iz leta 1936 Transkavkaška SFSR razpuščena in nastala je Azerbajdžanska SSR (Shoemaker 2006: 188).

³⁸ Azerbajdžan ni bil član SND od oktobra 1992 do septembra 1993 (Kaser 2000: 104).

Azerbajdžan stran od SND, kar pa je spremenil predsednik Heydar Aliyev, ko je prišel na oblast leta 1993. Najprej je poskrbel, da je Azerbajdžan zopet postal del SND, potem pa začel graditi odnose z RF. Eden izmed njegovih dosežkov je bil podpis prenehanja bojevanja med Armenijo in Azerbajdžanom leta 1994 (Shoemaker 2006: 194).

Azerbajdžan nasprotuje reintegraciji med bivšimi državami SZ, ampak se je pridružil SND zaradi pritiska RF in zaradi njene obljube, da bo tako obdržal rusko pomoč pri reševanju problema Gorskega Karabaha. Članstvo Azerbajdžana ni prineslo nobenih večjih sprememb v rusko politiko reševanja situacije Gorskega Karabaha, sodelovanje Azerbajdžana v SND pa je bilo manj navdušujoče kot pričakovano. Upiral se je pri podpisovanju večine sporazumov, predvsem tistih, ki se nanašajo na varnosti in razporeditev mejnih enot SND na območju Azerbajdžana (Lewis in Marks 1998).

Leta 1996 je nastal GUAM in Azerbajdžan je ena izmed ustanovitvenih držav te posvetovalne zveze, ki je nastala predvsem zaradi transportiranja nafte (Kaser 2000: 103). Azerbajdžan se je odmaknil še dlje od RF in SND januarja 1999, ko je sledil Uzbekistanu in odstopil od Pogodbe o kolektivni varnosti SND. To je pomenilo, da bo moral Azerbajdžan spogajati bilateralne odnose z vsako državo SND glede obrambnih zadev (ibidem).

V nasprotju z Gruzijo so se odnosi med RF in Azerbajdžanom skozi leta izboljšali. Mislili so, da bo predsednik Heydar Aliyev kot bivši član Komiteja državne varnosti držal Azerbajdžan blizu RF, vendar je usmeril prihodnost svoje države na Zahodu. Tako so bili odnosi med državama v letih Jelcinove oblasti napeti, sedanji predsednik Putin pa je bolj pragmatičen in je Azerbajdžanu ponudil sodelovanje na ekonomskem in varnostnem področju, kar je Aliyev tudi sprejel. Voditelja sta so dogovorila o sodelovanju ruskih in azerbajdžanskih obveščevalnih služb, pogovori pa so stekli tudi o možnosti ruske uporabe radarske postaje v azerbajdžanski Gabali. To je vodilo tako k boljšemu ekonomskemu sodelovanju kot tudi k zmanjšanju napetosti med državama (Baran 2002: 5).

RF je kmalu najela radarsko postajo v Azerbajdžanu, državi pa sta podpisali tudi sporazum o delitvi Kaspijskega morja. Ruska pozornost do Azerbajdžana naj bi bila povezana s povečanjem ameriške prisotnosti na Kavkazu ter možnostjo odprtja ameriške

vojaške baze v Azerbajdžanu. Predsednik Putin naj bi se odločil voditi z novim azerbajdžanskim predsednikom politiko korenčka in palice prav z namenom, da bi preprečili odprtje ameriških baz v bližini (Ismailzade 2004).

Medtem ko danes večina azerbajdžanske javnosti še vedno ostaja nezaupljiva do RF in jo smatra kot zaveznico Armenije, pa predsednik Ilham Aliyev³⁹ poudarja, da je RF njihova strateška partnerica in da mora Azerbajdžan ostati lojalen temu partnerstvu (ibidem).

Danes so center novega trenda naftna polja, ki se odpirajo v Kaspijskem morju. Zadnja vrtanja so potrdila, da obstajajo rezerve v višini 15–20 milijard sodov pod Kaspijskim morjem, možno pa je, da se ta številka poveča celo na 40–178 milijard sodov. Del tega zaklada, ki pripada Azerbajdžanu, je ocenjen na 100 milijard dolarjev v naslednjih 30-ih letih. Mednarodna podjetja so že podpisala pogodbe z Azerbajdžanom v vrednosti 60 milijard dolarjev (Shoemaker 2006: 196).

Poglavitno vprašanje mednarodnega prava je, ali je Kaspijsko morje res morje ali slano jezero. Če gre za slano jezero, potem so lahko po mednarodnem pravu njegovi viri izkoriščeni zgolj na podlagi sporazuma, podpisanega s strani držav, ki nanj mejijo. Če pa gre za morje, so njegovi viri razdeljeni med nacionalne sektorje, tako da bi imele te države pravico do neomejenega izkoriščanja. RF in Iran sta se do nedavnega borila za status slanega jezera. Azerbajdžan in Kazahstan pa sta zagovarjala status morja. Turkmenistan, zadnja država, ki meji na Kaspijsko morje, pa je pri tem vprašanju razdvojen. Najprej se je strinjal z Azerbajdžanom in Kazahstanom, potem pa spremenil stališče leta 1996 in do pred kratkim zagovarjal pozicijo RF in Irana (Shoemaker 2006: 197).

Leta 1998 sta RF in Iran namignila, da bi se bila morda pripravljena strinjati, da gre za morje, če bi se dalo dogovoriti o primerni delitvi. Vendar pa je pred kratkim Iran zahteval 20 %, kar pa je bilo zavrnjeno s strani Azerbajdžana. Kljub nesporazumom je Azerbajdžan podpisal številne sporazume z mednarodnimi naftnimi podjetji za razvoj nacionalnega sektorja. Septembra 2002 je Azerbajdžan podpisal sporazum z RF o razmejitvi pripadajočih sektorjev Kaspijskega morja obeh držav. Azerbajdžan je prav

---

³⁹ Predsednik je postal oktobra 2003 (Azerbaijan Interantional, http://azer.com/aiweb/categories/magazine/ai114_folder/114_articles/114_ilham_inauguration.html, 19. 11. 2007).

tako začel pogovore z iransko vlado, glede Kaspijskega morja, vendar zaenkrat Iran vztraja pri enaki delitvi, čeprav naj bi se obe strani bližali dogovoru (ibidem).

4.2.3 GRUZIJA⁴⁰

Aprila 1991 je Vrhovni sovjet razglasil Gruzijo za neodvisno, maja pa so potekale prve predsedniške volitve, na katerih je zmagal Gamashurdija. Takoj na začetku je vodil nevtralnopolitiko, J Osetiji pa je ukinil avtonomen status, zaradi česar je 50.000 beguncev pobegnilo v S Osetijo v Rusiji (Shoemaker 2006: 201).

Junija in novembra 1992 so pristaši Gamshurdije želeli strmoglaviti novo vlado, a jim ni uspelo. Po samomoru predsednika je na oblast prišel Ševardnadze in podedoval problematiko S in J Osetije, ki sta se želeli združiti. Ševardnadze je izbral politiko pogajanj in se odzval na predlog Jelcina, ki je ponudil posredovanje v sporu. Obe strani sta se sporazumeli in prenehanje bojevanja je končno nastopilo, nadzorovale pa so ga skupne rusko-gruzijsko-osetske sile. Vlada J Osetije je razglasila neodvisnost in se od takrat imenuje Republika J Osetije. Poleg tega pa je predsednik podedoval še problematiko Abhazije, ki se je začela leta 1990, ko so abhazijski nacionalisti zahtevali več lokalne avtonomije. Leta 1992 pa je prišlo do glasovanja o obnovitvi ustave iz leta 1925, s katero so si zagotovili neodvisnost. Ševardnadze je poslal 3000 vojakov, opremljenih s tanki, da bi zadevo spravili pod kontrolo. Vlada Abhazije, ki jo je vodil Vladislav Ardzinba, je zapustila prestolnico in Gruzija se je znašla pred gverilsko vojno. Jelcin je ponudil posredovanje, ki ga je Ševardnadze sprejel in Ardzinba je podpisal sporazum o prenehanju bojevanja septembra 1992 (Sheomaker 2006: 202).

---

⁴⁰ Leta 1783 je Erekle, gruzijski kralj, podpisal pogodbo s Katarino Veliko, s katero je Rusija zagotovila Gruziji neodvisnost in teritorialno integriteto, v zameno pa je Erekle moral priznati rusko avtoriteto. Ko je bila Gruzija napadena s strani Perzije leta 1795, pa Rusija ni ponudila nobene pomoči. Tbilisi je bil izropan, Erekle pa je umrl tri leta kasneje. Njegov sin, Gregor XII., je ponudil kraljestvo Pavlu, ruskemu carju. Pavel je umrl, preden je bila pogodba podpisana in tako je bil Aleksander I. tisti, ki je Gruzijo priključil Ruskemu cesarstvu. Kljub pogodbi iz leta 1783 je Aleksander odpustil Gregorja XII. in ga nadomestil z ruskimi vojaškimi guvernerji. Kraljestvo kralja Erekle je zaobsegalo le območji Katalinije in Kaketije, tako da so bili ostali deli Gruzije priključeni Ruskemu cesarstvu šele med leti 1810 in 1864. Pristanišči Poti in Batumi pa sta bili dodani šele za časa rusko-turške vojne 1877–78 (Shoemaker 2006: 200–201). Ko je leta 1918 po enem mesecu obstoja propadla Transkavkaška federalna republika, je nacionalni svet Gruzije ustanovil socialno demokratično republiko Gruzijo. Februarja 1921 je Rdeča armada pod nadzorom Stalina in še enega boljševiškega voditelja vstopila v Gruzijo in 25. 2. vzpostavila sovjetski režim. Gruzija je bila vključena v Transkavkaško SFSR marca 1922, ki je postala del ZSSR 30. 12. 1922. Decembra 1936 pa je bila Transkavkaška SFSR uradno razpuščena in nastala je Gruzijška SSR, ki je bila del SZ (Shoemaker 2006: 201).

RF je posredovala v novem sporu poleti 1993, v katerem je bila potrebna uporaba težkega orožja in večina vojakov na obeh straneh se je morala umakniti. Gruzijška vlada se je s tem strinjala, abhazijska pa ne, zato so po umiku gruzijske vojske napadle prestolnico Abhazije in jo dobile nazaj (ibidem). Stalen boj s pobeglo provinco Abhazijo je igral pomembno vlogo pri odnosih med RF in Gruzijo. Pred letom 1994 je bila RF nagnjena k podpori Abhazije, ko pa se je Gruzija pridružila SND in pustila RF postavitve vojaških baz, se je rusko stališče spremenilo. V začetku leta 1996 se je RF celo strinjala z vlado Gruzije glede ekonomskih sankcij za Abhazijo. Od takrat naprej je RF na strani Gruzije pri sporu z Abhazijo (Shoemaker 2006: 206).

Marca 1997 je RF na vrhovnem sestanku Sveta voditeljev držav SND podprla resolucijo, ki je razširila geografsko območje, na katerem so delovale mirovne sile SND in jim dala več pooblastil za obrambo beguncev, ki se želijo vrniti v Abhazijo. Vodstvo Abhazije legitimnost te resolucije ni priznalo in tako se skoraj noben begunec ni vrnil nazaj domov (Sheomaker 2006: 202).

Ko je prišlo do podaljšanja mandata mirovnih sil SND, je Ševardnadze grozil z vetom. Poleg tega pa je parlament Gruzije sprejel resolucijo maja 1997, s katero je predlagal, da Gruzija zapusti SND, če se resolucije ne bo implementiralo. Jelcin je tako povabil predsednika Ševardnadzeja in predsednika Abhazije, da se mu pridružita na pogovorih. Istočasno je RF razglasila, da le SND lahko prekliče mandat mirovnih sil SND, kar pomeni, da bodo sile ostale na svojih mestih vsaj do naslednjega sestanka SND. Ševardnadze in predsednik Abhazije sta sprejela vabilo Jelcina, vendar pa je bil v končni fazi sestanek polomija, saj sta obe strani nasprotovali podpisu mirovnega sporazuma (ibidem).

Leta 1999 je pritisk za ločitev narasel in v Abhaziji je prišlo do referendumu o neodvisnosti, ki je bil sprejet z veliko večino. Njen politični status pa ostaja do danes dvomljiv. Še vedno deluje s polovično samostojnostjo in čustva po združitvi z RF ostajajo močna, medtem pa izgnana abhazijska vlada sedi v Tbilisiju (Cohen 2003: 221).

Sovjetska Gruzija je bila med preostalimi sovjetskimi državami poleg baltskih držav verjetno najbolj usmerjena proti neodvisnosti. Ko je prišlo do razpada ZSSR, je novo-neodvisna država Gruzija, tako kot baltske države, držala distanco do teles, ki so

nasledila SZ. Tako je bila edina izmed bivših nebaltskih sovjetskih držav, ki se ni priključila SND. Poleg tega je Gruzija gostila 4 vojaške baze (2 na območju Abhazije) iz sovjetskega časa, ki pa so po letu 1991 postale ruske. Neodvisna gruzijska vlada je želela te ruske sile odstraniti, baze pa zapreti ali predati gruzijskim oboroženim silam. Namesto tega pa je leta 1993 v zameno za pomoč pri zadrževanju separatističnih sil in za postavitve rusko vodenih mirovni sil SND Ševardnadze spremenil obe politiki – Gruzija je vstopila v SND in zamrznila politiko zaprtja vojaških baz in odstranitve ruskih sil s svojega območja. Zaradi Abhazije je Moskva dobila fizično vojaško prisotnost v Gruziji, ki je v nasprotnem primeru Gruzija ne bi nikoli dopustila (Fawn 2002: 135–36).

Februarja 1994 je Jelcin odšel v Tbilisi, kjer je podpisal pogodbo, s katero se je Gruzija ne samo pridružila SND, ampak tudi dovolila RF, da ustanovi vojaške baze v njeni državi. V zameno se je RF strinjala, da bo urila in oborožila gruzijsko vojsko in zagotovila Gruziji 25 milijonov dolarjev za trgovinsko posojilo. Mirovne sile SND, sestavljene izključno iz ruskih vojakov, so bile leta 1994 postavljene ob 13 km dolgi meji med Abhazijo in Gruzijo (Sheomaker 2006: 202).

V Gruziji obstajajo štiri vojaške baze, ki pa so negativno vplivale na odnose z RF. Po pogajanjih je RF privolila, da bo dve bazi zaprla. Maja 2005 pa sta zunanja ministra Gruzije in RF dosegla sporazum o časovnem okviru za zaprtje preostalih dveh baz. RF je obljubila, da bo z umikom 3000 sil zaključila do leta 2008. Še en faktor je negativno vplival na odnose z RF, in sicer trajajoč konflikt v sosednji Čečeniji. RF je bila zgrožena, da je Gruzija omogočila 8000 čečenskim beguncem in 1500 čečenskim upornikom, da so si našli zavetišče v soteski Pankisi, ki se nahaja v Gruziji ob meji s Čečenijo. Gruzija je zmeraj nasprotovala izročitvi Čečenov in ni dovolila RF, da bi poslala čete čez njeno mejo. Decembra 2000 je RF uvedla vizo za prebivalce Gruzije kot povračilo, saj je Gruzija edina država SND, za katero ruski prebivalci rabijo vizo. Poleg tega pa je RF izvzela prebivalce Abhazije in J Osetije iz določila glede vize (Shoemaker 2006: 206).

Po terorističnih napadih 11. 9. 2001 pa se je začelo sodelovanje na področju boja proti terorizmu. Na območju soteske Pankisi naj bi bili prisotni radikanci in prva ideja RF je bila, da se ustanovi skupne sile Gruzije in RF, ki bi preiskale to območje in odstranile

nevarne posameznike. Vendar pa je imela Gruzija pomisleke, saj bi vojaške operacije v soteski Pankisi ogrozile civiliste in omogočile, da se vojna s Čečenijo razširi na Gruzijo (ibidem).

Ruska želja po ohranitvi znatne vojaške prisotnosti v Gruziji se nanaša na varnostne skrbi, ki se tičejo lastnega ozemlja na Severnem Kavkazu. Najmočnejši upori so v Čečeniji, ki si deli 75 milj dolgo mejo z Gruzijo. Čečenija je za RF pomembna predvsem zaradi tega, ker ogromen del cevovodov in železnice, ki poteka od Bakuja v Azerbajdžanu do Novorossiiska ob Črnem morju, potuje čez Čečenijo. Moskva je želela zapečatiti mejo Čečenija-Gruzija s tem, da bi postavila svoje čete v soteski Pankisi, vendar pa Gruzija tega ni pustila (Cohen 2003: 221–22).

Kot članica SND Gruzija ni bila najbolj entuziastična, zavračala je namreč poskuse integracije, ki bi lahko ogrozili njeno suverenost, in neprestano kritizirala organizacijo kot mehanizem za ruske ambicije ter njeno vlogo v Abhaziji. Prav zato je vedno bolj izkoriščala SND kot mehanizem za kritiziranje ruske vloge na tem postsovjetskem prostoru ter za usklajevanje svoje pozicije s podobno mislečimi državami v SND. Med letoma 1996 in 1997 je tako nastalo novo združenje za sodelovanje na političnem in ekonomskem področju GUAM, ustanovili pa naj bi tudi skupni bataljon za mirovne operacije. GUAM sicer naj ne bi bil uperjen proti nobeni državi, vendar pa je jasno, da je odraz skupnih strateških interesov njenih članic, ki se razlikujejo od ruskih (Herzig 1999: 99–100).

Vloga Gruzije v SND, od kar je 25. 1. 2004 na oblast prišel predsednik Saakašvili, je bila opisana kot serija škandalov. Odnosi so bili slabi tekom sestanka v avgustu 2004; prerekanje glede rusko-abhazijske železnice je povzročil, da sta se Saakašvili in Putin na sestanku kregala o ruskih interesih, namesto da bi se dogovorila o vlogi SND pri posredovanju v konfliktih. Gruzija tudi ni prejela nobenega očitnega ekonomskega dobička od SND. Čeprav je Tbilisi odstranil prepoved vize za ruske prebivalce, obstaja še vedno strog ruski režim za Gruzijo (Corso 2005).

V zadnjem času so se zgodili štirje dogodki, ki so imeli negativen vpliv na ruske odnose z Gruzijo. Prvi se je zgodil decembra 2005, ko je Gazprom razglasil, da bo povišal cene

plina za Gruzijo na 110 \$ za 1000 kubičnih metrov. Gazprom je sicer argumentiral podražitev s tem, da cena odraža tržna razmerja in da velja podražitev tudi za Armenijo, Moldavijo in Ukrajino, vendar pa Gruzija novice ni dobro sprejela. Morda zato, ker nove cene niso veljale za Abhazijo in J Osetijo. Drugi dogodek se je zgodil 23. 1. 2006, ko sta dve eksploziji v S Osetiji poškodovali plinski cevovod, ki oskrbuje Gruzijo s plinom, kar je povzročilo konec dobave za nekaj dni. Tretja eksplozija pa je poškodovala glavno linijo, ki dovaža elektriko iz RF v Gruzijo. Ker je bilo to skoraj zagotovo rezultat sabotaze, je veliko Gruzijcev prepričanih, da je to zakuhala ruska vlada, da bi pritisnila na njihovo ekonomijo. Tretji dogodek se je pripetil konec januarja, ko je predsednik Putin omenil zahteve po univerzalnih načelih, kar naj bi se nanašalo na Abhazijo in J Osetijo. Pravzaprav pa se je to nanašalo na diskusijo ZN, kjer je Putin izjavil, da če se Kosovu odobri neodvisnost, zakaj se ne bi tudi Abhaziji in J Osetiji. Dodal pa je še, da RF ne bi takoj priznala Abhazije in J Osetije. Gruzijška vlada nad tem seveda ni bila navdušena. Četrty dogodek pa se je zgodil 27. 3. 2006, ko je ruska vlada prepovedala uvoz gruzijskih vin in mineralne vode, saj naj ne bi ustrezala sanitarnim standardom. Tbilisi dojema prepoved kot politično grožnjo, a se ji ni pripravljen podrediti (Shoemaker 2006: 207).

4.3 Centralno-azijske republike

4.3.1 KAZAHSTAN⁴¹

Republika Kazahstan, naslednica Kazaške SSR, je razglasila neodvisnost 16. 12. 1991 (Shoemaker 2006: 210). Celo na začetku razkrajanja SZ, konec leta 1991, je Nazarbajev močno podpiral ohranitev neke vrst unije republik in skoraj sam med preostalimi voditelji republik ni pritiskal za deklaracijo neodvisnosti, dokler ni bilo jasno, da je stara unija

---

⁴¹ Ko so Rusi napredovali proti temu območju v 18. stoletju, so se Kazaki odločili, da sprejmejo rusko obrambo pred njihovimi sovražniki na V. Mala Horda je sprejela obrambo Rusije leta 1731, ki so ji sledile Srednja Horda leta 1740 in Velika Horda 1742. Kazaki so se začeli bati ruskega nadzora in to je vodilo v vrsto uporov proti koncu 18. stoletja. Posledično je Rusija začela zatirati avtonomijo Kazaških kantov. Kant Srednje Horde je bil zatrt leta 1822, Male Horde leta 1824, Velike Horde pa leta 1848. Leta 1854 so Rusi ustanovili trdnjavo Verne, kar je kasneje postalo moderno mesto Alma-Ati. Območje je bilo administrativno razdeljeno v štiri dele. Manjša kazaška nacionalistična gibanja so se rodila v začetku 20. stoletja (Shoemaker 2006: 211). Po prevzemu oblasti s strani boljševikov v Moskvi, novembra 1917, so kazaški nacionalisti zahtevali polno avtonomijo za Kazahstan. Kazaška nacionalna vlada je bila sicer oblikovana, a zatrta, ko je Rdeča armada okupirala to območje leta 1919–20. Boljševiki so sponzorirali nastanek avtonomne Kirgiške SSR avgusta 1920. Leta 1925 je bilo ime spremenjeno v Kazaško republiko, leta 1929 pa je bila vzpostavljena prestolnica v Almati (včasih Alma-Ati). Kazahstan je postal SSR decembra 1936 (Shoemaker 2006: 212).

mrtva. Z zornega kota Kazahstana je to jasno, saj gre za veliko republiko z malo prebivalstva, ki je močno odvisna od RF (Shoemaker 2006: 212).

Nazarbajev je bil zelo zaskrbljen zaradi izseljevanja etničnih Rusov od leta 1991. Da bi naslovil njihove skrbi in jih ohrabil, naj ostanejo, je naredil kar nekaj korakov za rusko skupnost. Leta 1994 je podaljšal časovni okvir za prebivalce, ki se bodo morali odločiti o kazaškem državljanstvu. Ko je postalo jasno, da veliko Rusov okleva pri opustitvi ruskega državljanstva, je vpeljal koncept dvojnega državljanstva. Vseeno pa se je izseljevanje nadaljevalo (Shoemaker 2006: 213).

Po tem, ko so se predsedniki RF, Ukrajine in Belorusije strinjali o oblikovanju SND decembra 1991, je bil Nazarbajev aktiven pri prepričevanju ostalih republik, naj se pridružijo in gostil sestanek v Alma-Ati, kjer je bil podpisal splošni sporazum. Vse od takrat je bil Kazahstan aktiven član SND. Istočasno pa je Nazarbajev spodbujal sodelovanje med republikami Centralne Azije (Shoemaker 2006: 215).

Februarja 1994 je Nazarbajev obiskal ZDA. Glavni namen obiska je bil pridobiti ameriško pomoč pri zmanjšanju odvisnosti od RF. Nazarbajev pa je podpiral tudi dobre odnose z RF, ki pa so se razširili januarja 1995, ko sta Kazahstan in RF podpisala sporazum za večje ekonomsko in vojaško sodelovanje. Temu je sledil drugi sporazum, ki je vzpostavil carinsko unijo med Kazahstanom, RF in Belorusijo. Predsednik Nazarbajev je podpisal julija 1998 tudi sporazum z RF o delitvi severnega sektorja Kaspijskega morja med obema državama. Pet držav, ki mejijo na Kaspijsko morje, se ni moglo sporazumeti o delitvi, sporazum iz leta 1998 pa je omogočil Kazahstanu in RF, da nadaljujeta z izkoriščanjem severnega dela. Ta sporazum se je maja 2002 razširil, ko sta kazaški in ruski predsednik podpisala protokol o delitvi treh naftnih polj na severu Kaspijskega morja. Glede na ta protokol pripada eno polje Kazahstanu, preostala dva pa RF. Predsednik Nazarbajev in predsednik Putin se zadnja leta sestajata redno, zadnji sestanek pa je bil Nazarbajev obisk v Moskvi, decembra 2002. Nazarbajev je prišel, da je slovesno ustoličil leto 2003 kot leto Kazahstana v RF, program, ki naj bi okrepil ekonomske, znanstvene, izobraževalne in kulturne odnose med državama. Predsednika sta imela široke pogovore na temo Pogodbe o kolektivni varnosti SND, energijskega sodelovanja, ekonomske integracije in trgovine z orožjem. Predsednika sta se prav tako strinjala o

začetku pogajanj glede podaljšanja pogodbe ruskega najema vesoljske postaje v Kazahstanu, ki izteče leta 2014 (Shoemaker 2006: 216).

V Kazahstanu je še vedno ostanek kolonializma, kateremu Kazaki nasprotujejo, in sicer vesoljski kompleks. Ni vprašanje, ali je vesoljski program stimuliral napredek v izobraževanju s področja visoke tehnologije, vendar pa je ta program koristil skoraj izključno Rusom. To pa je motilo kazaško vlado, ki bi si želela, da bi lahko Kazaki koristili prisotnost vesoljskega kompleksa. Nov sporazum, podpisan januarja 2004, je podaljšal najem objekta s strani RF do leta 2050. Dopolnilne klavzule pa se nanašajo na bilateralno in mednarodno uporabo vzletišča ter zahtevajo prisotnost policajev, carinikov in davčnih uslužbencev (Shoemaker 2006: 218).

4.3.2 KIRGIZISTAN⁴²

Kirgizistan, neodvisni naslednik Kirgizijske SSR, je neodvisnost razglasil 31. 8. 1991.⁴³ Meddržavni odnosi med RF in Kirgizistanom so se na novo začeli leta 1991, ko je bila 21. 7. podpisana Pogodba o meddržavnih odnosih. To je bil prvi dokument v zgodovini RF in novo neodvisnega Kirgizistana, ki je stopil v veljavo po ratifikaciji, 24. 4. 1992. Dobra dva meseca kasneje je bila podpisana Pogodba prijateljstva, sodelovanja in vzajemne podpore. V skladu z mednarodno prakso sta bila oba dokumenta podpisana v obeh jezikih. To je bila podlaga za širok spekter sodelovanja na področju diplomacije, ministrstev, bilateralnih posvetovanj, izmenjave diplomatskih delegacij. Poleg tega so dokumenti omogočili možnost šolanja predstavnikov Kirgizistana na diplomatski akademiji zunanjega ministrstva RF. Prav tako pa je bila to osnova za vzpostavitev informacijske baze (Rudov 2001: 117–18).

Danes so odnosi med RF in Kirgizistanom dokaj stabilni in odvisni predvsem od notranjega političnega stanja RF. Vseeno pa odnosi temeljijo na dolgoročnem sodelovanju, kar je bilo tudi poudarjeno na sestanku med obema predsednikoma, 24. 1. 2000. Avtoriteta Kirgizistana je bila potrjena, saj so ji zaupali oblikovanje osnutka

---

⁴² Kirgizi so prišli pod nominalno oblast Kokand Kanate okoli leta 1850, ko je ta regija postala glavna regija ruske kolonizacije. Ker Kirgizi kot nomadi niso imeli nobenih stalnih zahtev po zemlji, so se ruski kolonisti tja preselili in vzeli najboljšo zemljo, kar je povzročilo upor leta 1916, ki pa je bil zatrt s silo. Po ruski revoluciji je to območje postalo del avtonomne Turkistanske SSR, ki je bila del Ruske SFSR. Leta 1924 je bil ločen od avtonomne Turkistanske SSR in je dobil status avtonomne oblasti Ruske SFSR. Šele decembra 1936 pa je postal del ZSSR kot Kirgizijska SSR (Shoemaker 2006: 220–221).

⁴³ Infoplease (<http://www.infoplease.com/ipa/A0107698.html>, 23. 11. 2007).

pogodbe za boj proti prekučevanju v okviru programa o skupni akciji za boj proti kriminalu v obdobju 2002–2003. Več kot 200 dokumentov o sodelovanju in integraciji je bilo podpisanih med obema državama. Še posebej pomemben je sporazum o legalnem statusu državljanov Kirgizistana, ki živijo v RF in obratno. Zaradi sporazuma imajo ti prebivalci skoraj enake pravice kot Rusi, to pomeni, da imajo pravico bivanja, so upravičeni do socialne in zdravstvene pomoči in so lahko izvoljeni v lokalne vlade (Rudov 2001: 118–20).

Odločitev Kirgizistana maja 2000, da ponovno vzpostavi ruski jezik kot uradni jezik republike, je bila sprejeta deloma zato, da zaustavi selitev ruskega prebivalstva, s tem pa je k sebi povabil Moskvo (Shoemaker 2006: 225).

27. 7. 2000 je predsednik Kirgizistana obiskal RF in takrat sta bila podpisana dva dokumenta: Deklaracija o večnem prijateljstvu, partnerstvu in vzajemnem razumevanju, z namenom podpiranja in nadgrajevanja dobrih sosedskih in prijateljskih odnosov v 21. stoletju in Sporazum o temeljnih smernicah ekonomskega sodelovanja s protokolom o znanstveno-tehničnem, ekonomskem in humanitarnem sodelovanju med obema državama v obdobju 2000–2009. To je bilo prvič, da je RF podpisala tak dokument, še posebej s Kirgizistanom, kot svojim strateškim partnerjem (Rudov 2001: 120–21).

Decembra 2002 je Kirgizistan podpisal nov varnostni pakt z RF, ki je odobril namestitve zračne eskadrilje, sestavljene iz 10 SU-25 in SU 27 reaktivnih letal, 5 vadbenih letal, 2 transportnih letal in 2 večnamenskih MI-8 helikopterjev, plus približno 1000 ruskih čet. Zračna eskadrilja naj bi podpirala 5000 člansko enoto za hitro reakcijo, ki nastaja pod okriljem CSTO z RF, Kirgizistanom, Kazahstanom, Belorusijo in Tadžikistanom. Prve ruske sile so začele prihajati še isti mesec 2002 (Shoemaker 2006: 226).

Kirgizistan je bil prvi izmed bivših republik SZ, ki je dosegel zahteve Svetovne banke in IMF, da je dobil finančno pomoč. Prejemal je posojila Svetovne banke in si spogajal sporazum o popolni pomoči z IMF. Leta 1997 je IMF Kirgizistanu povečal kredit. Kirgizistan je bil prav tako prva država SND, ki je bila povabljen k STO, in sicer je prejela vabilo oktobra 1998. Kirgizistan mora sprejemne protokole še ratificirati, ti pa zahtevajo, da odpre svoj trg tujim storitvam in blagu (Shoemaker 2006: 225).

Kirgizistan je ruski zlom septembra 1998 močno prizadel. RF je glavni trgovski partner, ki predstavlja 25 % tuje trgovine Kirgizistana. Som, nacionalna valuta Kirgizistana, je celo jesen zgubljal na vrednosti in s takim trendom tudi nadaljeval. Kirgizistan ni nikoli dosegel velikega uspeha pri privabljanju tujih investitorjev, vendar pa se to področje začinja spreminjati. Avgusta 2004 so ruski Združeni energetske sistemi podpisali pogodbo s kirgiško vlado o dokončanju dveh masivnih hidroelektrarn v vrednosti 2 milijard dolarjev (Shoemaker 2006: 228).

Kot kaže, se tudi RF zanima za investiranje večjih vsot v kirgiško gospodarstvo. Aprila 2006 je sekretar Varnostnega sveta RF obiskal Biškek in povedal, da bi ruske investicije lahko dosegle več milijard dolarjev v naslednjih letih. Najbolj obetavni sektorji pa naj bi bili energija, plin in metalurgija. Na kasnejšem sestanku s predsednikom Bakijevem pa je rekel, da je RF pripravljena investirati 3 milijarde dolarjev v Kirgizistan (ibidem).

4.3.3 TADŽIKISTAN⁴⁴

Republika Tadžikistan je neodvisna naslednica Tadžiške SSR. Svojo neodvisnost je razglasila septembra 1991 (Shoemaker 2006: 229). Novembra 1991 so bile prve predsedniške volitve, na katerih je zmagal Nabijev. V državi je bilo še vedno veliko pristašev komunistične stranke, ki se ni strinjala z opozicijo, zato so začeli prevzemati nadzor nad lokalnimi oblastmi. Da bi predsednik Nabijev umiril zadeve v državi, je za pomoč prosil SND. Državljska vojna med komunisti in islamsko-demokratsko koalicijo se je še naprej nadaljevala in tadžiška vlada je prejela še več pomoči RF. Jeseni 1993 je bilo v državi več kot 20.000 ruskih čet in RF je priskrbela subvencije v višini 50 % proračuna. RF se je bala, da bi islamske sile, skupaj z afganistanskimi borci, prevzele

---

⁴⁴ Rusko cesarstvo je pridobilo nadzor nad Tadžiki v 1860-ih. Bukara je postala ruski portektorat leta 1868. Po ruski revoluciji je bil del tega območja, ki je bil okupiran s strani Tadžikov, priključen k avtonomni Turkistanski SSR, ki je bila ustanovljena aprila 1918. Ko je Rdeča armada zavzela Bukaro leta 1920, je zahtevala tudi večino ozemlja modernega Tadžikistana. Leta 1922 je prišlo do upora z namenom odstranitve komunistične nadvlade, a je bil polet 1921 zatrt. Leta 1924 je komunistično vodstvo razdelilo Centralno Azijo po etničnih linijah. To pa je vodilo v ustanovitev avtonomne Tadžiške SSR, ki je bila del Uzbeške SSR. Decembra 1929 pa se je Tadžiška SSR ločila od Uzbeške SSR in postala republika z lastnimi pravicami. Tadžiška SSR je bila za časa SZ vodena s strani uradnikov, poslanih iz Moskve. Celo leta 1990 so bili Tadžiki manjšina v tadžiški komunistični stranki. To pa se je spremenilo s prihodom *glasnosti* in *perestrojke*. Do leta 1988 so tadžiški uradniki opazili priložnost, ki jo je ponujal Gorbačovov program reform, zato so začeli implementirati lastne rešitve za lokalne probleme. To pa je pripeljalo do tega, da je tadžiški Vrhovni sovjet zahteval suverenost Tadžikistana avgusta 1990 (Shoemaker 2006: 230).

oblast v državi in vzpostavile vojaški islamski režim v Tadžikistanu. Tadžiška vlada je prejela pomoč tudi s strani Uzbekistana, deloma iz istega razloga (Shoemaker 2006: 231). Ruski vojaki so branili mejo med Tadžikistanom in Afganistanom od leta 1994 in 11 jih je bilo ubitih, preden je vlada z nasprotnimi silami dosegla sporazum o prenehanju bojevanja. Dogovori so potekali v Islamabadu, kjer je vlada sprejela dogovor z gverilskimi silami. Od takrat naprej je rusko zunanje ministrstvo podpiralo dogovor, s katerim bi se upornike reintegriralo v družbo (Shoemaker 2006: 231).

Novembra 1994 so potekale nove predsedniške volitve, na katerih je zmagala Imamali Rakmonov (Shoemaker 2006: 231). Leta 1996 so podporniki predsednika Rakmonova obtožili njegovo vlado korupcije in zahtevali njen odstop. Soočen z možnostjo nove državljanske vojne in obveščen s strani ruske vlade, da ne bo še enkrat posredovala, da bi rešila njegovo vlado, se je bil Rakmonov prisiljen pogajati z uporniki. Med pogajanja se je dogovoril, da bo odstavil nekaj uradnikov, med drugim tudi premiera, šefa osebja in južnega guvernerja. V zameno so se uporniki vrnili v svoja taborišča (Shoemaker 2006: 232).

Večji problem pa je bil, kako se soočiti z islamsko-demokratsko opozicijo, ali se z njo nekako dogovoriti ali pa jo premagati. Večina pristašev predsednika Rakmonova je zagovarjala drugo možnost, ki pa je bila vse bolj nerealna, še posebej v očeh RF. Po ruskih ocenah naj bi Rakmonove sile nadzirale tretjino republike in vojna bi bila že zgubljena, če ne bi bilo 25.000 ruskih čet. Pod pritiskom ruske vlade, naj se z opozicijo nekako dogovorijo, je Rakmonov decembra 1996 odpotoval v Moskvo, kjer se je dobil z vodjo islamske renesančne stranke, največje stranke v opoziciji. Pogovori so bili uspešni in prišlo je do podpisa mirovnega sporazuma. Ko pa se je vrnil nazaj, njegovi politični zavezniki sporazuma niso sprejeli. Tako je marca 1997 spet odpotoval v Moskvo in se pogovarjal z opozicijo. Rakmonov je podpisal sporazum, s katerim se bo opozicijske čete integriralo v splošne oborožene sile Tadžikistana. Še vedno pa ni prišlo do politične pomiritve, zato je prišlo do novih pogovorov aprila 1997 v Teheranu in pa junija 1997 v Moskvi. Končno je v Moskvi pod ruskim pritiskom predsednik Rakmonov podpisal končni sporazum o koncu vojne (ibidem).

Zaradi državljanske vojne, ki je divjala med leti 1992 in 1997, se je tadžiška vlada obrnila k ruski vladi za pomoč, da bi ostala na oblasti. Zato je odvisnost Tadžikistana od RF

preprečila vzpostavitev neodvisne politike v državi. Ko je bil leta 1997 podpisan sporazum in se je vojna končala, je Tadžikistan ostal odvisen od ruske vojaške pomoči. Trenutno varujejo mejo z Afganistanom ruske sile. Leta 2001 je bil podpisan nov sporazum z RF, ki določa status ruskih vojaških baz v Tadžikistanu. V državi je še 10.000 ruskih čet. Putin je aprila 2003 obiskal Tadžikistan in ruske vojaške baze ter razglasil, da bo Rusija kmalu okrepila vojaško prisotnost v Tadžikistanu (Shoemaker 2006: 235).

Do pred kratkim tuje investicije skoraj niso obstajale v Tadžikistanu. Novembra 2004 je RUSAL (Ruski Alumiji) objavil, da namerava investirati 600 milijonov dolarjev za izgradnjo talilnice aluminija v J Tadžikistanu. RUSAL bo investiral še 150 milijonov dolarjev za modernizacijo tovarn aluminija, plus 550 milijonov za izgradnjo hidroelektrarne. Januarja 2005 pa so ruska, iranska in tadžiška vlada podpisale protokole o dokončanju dveh postaj hidroelektrarne, ki naj bi bili zaključeni do 2009 (Shoemaker 2006: 237).

V zadnjih letih je prišlo do različnih novih tujih investicij, predvsem s strani ruskih podjetij, in do povečanja mednarodne ekonomske pomoči. Posledično je BDP zrasel za 9 % v letu 2005 (Shoemaker 2006: 234).

4.3.4 TURKMENISTAN⁴⁵

Turkmenski Vrhovni sovjet je avgusta 1990 razglasil neodvisnost, ki pa ni spodkopala sovjetske avtoritete. Prvi sekretar komunistične stranke v Turkmenistanu, Nijazov, je ustanovil urad predsednika in bil vanj tudi izvoljen oktobra 1990. Šele po razpadu ZSSR pa je predsednik Nijazov izdal deklaracijo o neodvisnosti Turkmenistana in razpisal referendum, ki se je zgodil 26. 10. 94 % volivcev je glasovalo za neodvisnost in 27. 10. je postal dan neodvisnosti (Shoemaker 2006: 239).

Odkar je Turkmenistan neodvisen, je zasledoval uradno politiko nevtralnosti in nevmešavanja v zadeve drugih držav. Včlanil se je le v SND in zavračal članstvo v

---

⁴⁵ Leta 1869 so ruske vojaške sile prispele na vzhodne obale Kaspijskega morja in se tam nastanile. Pet let kasneje je bilo ustanovljeno Transkaspjsko vojaško okrožje, ki je leta 1881 postalo Transkaspjska oblast. Leta 1899 pa je bilo to območje priključeno k oblasti Turkistana. Turkmenistan je bil prizorišče občasnih bojevanj med rusko državljansko vojno, ki ji je sledila Boljševiška revolucija. Boljševiki so organizirali zahodni del današnjega Turkmenistana v ločeno oblast avtonomne Turkistsanske SSR. Ostali deli pa so postali del drugih dveh SSR. Leta 1924 je bila ustanovljena Turkmenska SSR, ki je vsa ta razdeljena območja združila. Uradno pa je Turkmenska SSR postala del ZSSR maja 1925. Življenje Turkmencev se je popolnoma spremenilo v 70-letni sovjetski dobi, skozi katero je ostala Turkmenska SSR najbolj poslušna republika ZSSR (Shoemaker 2006: 239).

drugih nadnacionalnih organizacijah, ki so v tej regiji nastale; odnosi s sosednjimi državami pa so bili predvsem ekonomski ali pa jih ni bilo. Odnosi z RF pa predstavljajo izjemo, saj je turkmenska vlada z njo decembra 1995 podpisala sporazum, po katerem so ruske sile varovale meje Turkmenistana z Iranom in Afganistanom. Sporazum sta podpisala oba predsednika na sestanku SND, ki ga je gostila turkmenska vlada. Poleg tega pa je bilo podpisano tudi soglasje o dvojnem državljanstvu (Shoemaker 2006: 242). Naftna industrija se je začela razvijati v tridesetih letih prejšnjega stoletja, danes pa je Turkmenistan četrty po proizvodnji med državami SND, za RF, Kazahstanom in Azerbajdžanom. Pred neodvisnostjo je Turkmenistan izvozil približno 7 milijard kubičnih metrov plina letno, nekaj ga je šlo v druge države, večina pa je bila izvožena v Z Evropo. Leta 1994 je Gazprom povečal ceno tranzita po cevovodih, ki jih je nadziral in kasneje Turkmenistan odklopil, ker ni želel plačati nove cene. Turkmenistan je še nekaj let izvažal plin v ostale države SND potem pa s tem nehal leta 1997, ker večina držav ni mogla plačati starih dolgov (Shoemaker 2006: 245).

Tudi z RF ima Turkmenistan pretežno ekonomske odnose, ki se vrtijo večinoma okoli tega, da je Turkmenistan poglavitni proizvajalec plina, a je pri njegovi dostavi na svetovni trg skoraj popolnoma odvisen od cevovodov, ki pa jih nadzira RF. To je bilo vladi Turkmenistana jasno povedano, ko je Gazprom, ki nadzira cevovode, dvignil cene tranzita na tako raven, da Turkmenistan ni imel več dobička pri dostavi plina Z Evropi in tako te trge izgubil. Tekom naslednjih let je Turkmenistan delal na tem, da je zmanjšal odvisnost od RF tako, da je podpiral projekte za izgradnjo cevovodov, ki bi dostavili plin preko Afganistana in Irana. Talibani so zavrnil pot preko Afganistana, cevovod do Irana pa je bil narejen leta 1998 (Shoemaker 2006: 242).

Ker pri iskanju alternativnih trgov za plin ni bilo uspeha, je Turkmenistan podpisal sporazum z Gazpromom leta 2005, s katerim se je dogovoril, da bo do leta 2007 uvozil med 60 in 70 milijard kubičnih metrov plina na leto. Gazprom plačuje 44 \$ za 1000 kubičnih metrov plina, Turkmenistan pa bi rad dvignil ceno na 64 \$ (ibidem).

Izstop Turkmenistana iz SND je bil glavni rezultat vrha v Kazanu, ki je potekal leta 2005, vseeno pa je Turkmenistan obdržal status opazovalca. Predsednik Turkmenistana, Nijazov, je postal edini predsednik članic SND, ki v Kazan ni prišel z namenom

sodelovanja na vrhu. Tak razplet dogodkov pa je bil pričakovan, saj Nijazov ni kazal nobenega interesa za nobeno vrsto integracije in je imel raje bilateralne odnose. Poleg tega ga je vrsta revolucij na območju držav SND prestrašila, zato se je odločil, da bo svoj narod popolnoma izoliral pred ostalim svetom (Shmelev 2005).

Trenutno ohranja Turkmenistan dobre odnose le z RF, Iranom in Kitajsko (Shoemaker 2006: 243).

4.3.5 UZBEKISTAN⁴⁶

Republika Uzbekistan je neodvisna naslednica Uzbeške SSR, ki je bila do avgusta 1991 del ZSSR (Shoemaker 2006: 246).

Predsednik Karimov se je pridružil SND zaradi takratnih takojšnjih ekonomskih potreb Uzbekistana. Ugotovil je, da je ekonomsko sodelovanje z RF, vsaj na kratki rok, nujno za hitrejšo dosego resnične neodvisnosti. Karimov je tako govoril o nujnosti sodelovanja znotraj SND, za razliko od ukrajinskega predsednika Kravčuka, ki je bil prepričan, da SND ni pomembna institucija. Glede na premoč RF v SND so imele ekonomske politike, predlagane s strani Moskve, daljnosežne posledice in zato, ker je imela RF ustrezen ekonomski položaj, ni bila omejena zaradi drugih držav SND. Do januarja 1992 je postalo jasno, da namerava RF začeti z ekonomsko liberalizacijo, kljub vplivu na ostale države SND. Te odločitve so imele direkten vpliv na politično stabilnost Uzbekistana, saj je rast cen povzročila študentske upore (Miller 2006: 83).

Morda še bolj pomembno v teh začetnih letih neodvisnosti je to, da je Uzbekistan želel od RF nadaljevanje direktnih in nedirektnih subvencij. Po neodvisnosti so te subvencije postale zelo majhne. Leta 1992 je Uzbekistan prejel subvencije v vrednosti 69 % BDP v

---

⁴⁶ Ko so ruski priseljenci prišli na to območje, je začelo prihajati do vse več napadov, kar je postal problem za rusko vojsko, ki je morala to območje varovati. Počasi so si Rusi začeli prilaščati območja in jih poimenovali ruski Turkistan. Za časa Ruske revolucije je bil vzpostavljen turkistanski komitečasne vlade, a je bil nadomeščen z avtonomno Turkistansko SSR aprila 1918. Leta 1920 je preostala mesta, ki so bila na pol neodvisna, osvojila Rdeča armada in jih spremenila v ljudske republike. Leta 1924 pa se je začelo spreminjanje meja Centralne Azije po etničnih linijah. Oktobra je bila ustanovljena Uzbeška SSR, ki je vsebovala tudi avtonomno Tadžiško SSR, ki je leta 1929 postala SSR z lastnimi pravicami. Sovjetska oblast je Uzbekistanu vsilila veliko sprememb, največja sprememba pa se je zgodila v 50-ih letih, ko je razvoj ogromnih državnih farm spremenil Uzbekistan v glavnega proizvajalca bombaža v Centralni Aziji in spremenil prebivalce v državne uslužbence. Za časa sovjetske dobe je komunistična stranka monopolizirala politično moč, zato ni bilo prostora za opozicijo. Uzbeška komunistična stranka je začela z nacionalnim gibanjem šele po nekaj letih obstoja perestrojke in junija 1990 je uzbeški Vrhovni sovjet sprejel resolucijo o suverenosti (Shoemaker 2006: 248).

obliki tiskanih rubljev. Ko pa je RF začela bolj gledati na domač položaj, so se te subvencije zmanjšale, brez tega pa Uzbekistan ni imel več razloga za ekonomsko sodelovanje z RF (Miller 2006: 84).

Zavedanje, da RF ne želi sodelovati z ostalimi državami SND, je pripeljalo do tega, da je Karimov aprila 1992 predlagal, da vsaka republika oblikuje svojo cenovno politiko. Individualne politike bi upoštevale demografske in kulturne faktorje, saj bi primerljive cene lahko povzročile katastrofo. Napetosti so rasle tudi, ko je RF izsilila izstop ostalih članov iz rubeljske cone, da bi sprejela določene politike in tako je novembra 1993 Uzbekistan predstavil svojo valuto in izstopil iz te cone. Tako se je zaključila prva faza uzbeško-ruskega sodelovanja (Miller 2006: 84).

Uzbekistan je bil član SND od vsega začetka in je bil skupaj z Kazahstanom in Kirgizistanom ustanovitveni član Carinske unije Centralne Azije. Čeprav še vedno obiskuje sestanke SND, nerad vstopa v sporazume SND in ekonomske sporazume z RF (Shoemaker 2006: 251).

Države Centralne Azije so imele v času neodvisnosti šele razvijajoče se neodvisne vojaške strukture. Tako je moral Karimov brez razvite domače vojske sprejeti bolj pro-rusko politiko. Države Centralne Azije so se morale soočiti z nalogo reformiranja oboroženih sil, da bi bilo v njih več lastnih državljanov. Etnični Rusi so v teh vojskah prevladovali, predvsem na višjih položajih. Tako da je bila sovjetska zapuščina voditeljem postsovjetskih držav zelo očitna in je potrebovala spremembe. Izkušnja Uzbekistana pri vojaški reformi kaže na ta izziv. Leta 1992 je bilo 90 % vpoklicanega osebja uzbeške narodnosti, vendar pa je bilo 70 % oficirjev rusko govorečih. Številne iniciative so bile oblikovane, da bi izboljšale tak položaj, kot na primer uvedba uzbeškega jezika za oficirje, ki bi kasneje postal operativni jezik. Poleg tega so bolj aktivno rekrutirali etnične Uzbekistance in tako zmanjšali odvisnost od tujih oficirjev. Do leta 1996 je število oficirjev zraslo na več kot 80 % (Miller 2006: 48).

Strah predsednika Karimova je bil, da bo RF nadaljevala z nadvlado nad Centralno Azijo. Iz tega razloga je Uzbekistan dal več poudarka na izgradnjo lastne vojaške sile kot druge republike na tem območju. Poleg tega pa Uzbekistan, edini med republikami Centralne Azije, nikoli ni dovolil, da bi bile ruske mejne sile na njegovi zemlji. Po drugi strani pa je

bil Uzbekistan vedno previden in je vzdrževal prijateljske odnose z RF in občasno z rusko vlado celo sodeloval. Junija 2000 je Uzbekistan podpisal nov sporazum o vojaškem sodelovanju, ki je določil dodatna območja sodelovanja med vojskama. Eden izmed teh sporazumov je Uzbekistanu omogočil, da je uporabil ruske prostore za testiranje orožja. Istočasno pa je bilo razglašeno tudi, da se pripravljajo novi osnutki vojaških sporazumov glede treniranja uzbeških vojakov v RF, popravila uzbeške vojaške opreme v RF in skupne proizvodnje eksploziva. Nadaljnja pogodba o uzbeško-ruskem strateškem partnerstvu, podpisana junija 2004, je ta trend le razširila. Pogodba zahteva okrepitev vojaškega sodelovanja in povečanje sodelovanja na političnem, ekonomskem in trgovinskem področju (Shoemaker 2006: 251).

Tako kot v začetku 90-ih je moral Karimov zaradi notranjih problemov spet prositi Moskvo za pomoč. Tekom pogovorov med zunanjima ministroma RF in Uzbekistana 28. 8. 2000, so ruski uradniki izjavili, da so pripravljeni zagotoviti potrebno pomoč Uzbekistanu in drugim državam SND pri njihovem boju z ekstremisti. Podobno sta februarja 2001 vodja mednarodnega oddelka obrambnega ministrstva RF in obrambni minister Uzbekistana zaključila pogovore, ki so se osredotočili predvsem na vojaško-tehnično pomoč in regionalno varnost ter možnost urjenja uzbeških vojakov v RF. Ko so ekstremistične grožnje naraščale, je varnostno sodelovanje med Rusijo in Uzbekistanom vstopilo v novo fazo. Med uradnim obiskom predsednika Karimova v Moskvi, maja 2001, je predsednik Putin poudaril pomembnost vojaškega sodelovanja pri obravnavanju regionalne varnosti in izjavil, da RF naredi ogromno, da bi Uzbekistanu zagotovila moderno orožje za boj proti ekstremistom. Na neformalnem vrhu SND, avgusta 2001, sta se Karimov in Putin spet sestala, da bi se pogovorila o vojaškem sodelovanju in ukrepih za boj proti preprodaji drog in terorizmu. Tako je vzpon islamskega ekstremizma v tej regiji povzročil, da je Karimov sprejel bolj prorusko politiko (Miller 2006: 67).

Uzbekistan je spremenil svojo usmeritev in spremenil začetno politiko držanja RF na dosegu roke. Septembra 2005 je ruski obrambni minister Ivanov obiskal Uzbekistan, da bi opazoval prve skupne rusko-uzbeške vojaške vaje. Novembra sta Uzbekistan in RF podpisala bilateralno pogodbo o dolgoročnem trgovinskem in varnostnem sodelovanju. Pogodba zahteva obrambno sodelovanje, delitev informacij, skupno uporabo vojaških

objektov in sodelovanje pri boju proti terorizmu in preprodaji drog. Ko je predsednik Karimov govoril o pogodbi, je rekel, da bo utrditev prisotnosti RF v Centralni Aziji zagotovilo za mir in stabilnost v tej regiji. V približno istem času pa sta, seveda ne slučajno, ruski Gazprom in LUKoil razglasila, da bosta investirala 2 milijardi dolarjev v energetske sektor Uzbekistana tekom naslednjih let (Shoemaker 2006: 253).

Uzbeško-ruski trgovinski odnosi so se okrepili, ko je ruski LUKoil podpisal 35-letni sporazum o delitvi produkcije z Uzbekneftagas PSA za razvoj plinskega polja. Pod pogoji sporazuma bo LUKoil zagotovil 90 % potrebnih investicij. Poleg tega pa bo Gazprom, ki bo ta plin kupoval, investiral še dodatno milijardo dolarjev za razvoj dodatnih plinskih polj (Shoemaker 2006: 251).

5. OVREDNOTENJE DELOVANJA SND

5.1 Dosežki SND

Če povzamemo, so pglavitni dosežki SND naslednji:

1. Suverenost vseh sovjetskih republik je bila priznana znotraj obstoječih sovjetskih administrativnih meja, čeprav nekatere sploh niso imele zgodovinske osnove. Tako ni prišlo do situacije v Jugoslaviji, česar so se vsi bali.
2. Neponovljivem razpadu nuklearne supersile ni sledilo nuklearno oboroževanje. Konvencionalne sile in pridobitve bivše vojske SZ so bile razdeljene in sovjetske kvote konvencionalnih sil v Evropi iz leta 1990 so bile prerazdeljene.
3. SND je ustvarila uporabno fikcijo nadaljevanja skupnega prostora za prebivalce. Meddržavno potovanje je postalo bolj okorno ampak ostalo še 10 let navidez svobodno, zato niso bile postavljene nobene nepremostljive ovire za migracijo.
4. Elite v novih samostojnih državah so postale zadovoljne in samozavestne znotraj njihovih starih-novih ampak lastnih »fevdov«.
5. Sestanki SND so dobro služili kot motor komunikacije, predvsem zato, ker so se diplomatske storitve v večini bivših republik šele oblikovale. Ker so bila voditelji člani bivše »nomenklature«, so uživali v tem novem »politbiroju enakopravnih« (Trenin 2002: 92–93).

Še eden izmed dosežkov SND pa je tudi posredovanje v konfliktu Gorski Karabah. Samo tri tedne po ustanovitvi SND so voditelji držav pozvali Azerbajdžan in Armenijo, naj zopet začneta s pogovori. Tekom leta 1992 se je SND ukvarjala predvsem z lastnimi strukturami, vseeno pa je Svet voditeljev držav 20. 3. 1992 sprejel v Kijevu odločitev v zvezi z zadevo Gorskega Karabaha, s katero so prvič pokazali, da so pripravljene na razpošiljanje opazovalcev in kolektivnih mirovnih sil, če bi katera izmed strani v konfliktu to zahtevala. Voditelji članic SND so se strinjali, da bodo informirali ZN, OVSE in ostale mednarodne organizacije o odločitvah, ki jih bodo sprejeli in da bodo z njimi ohranili sodelovanje. Takrat Azerbajdžan ni bil član SND, zato je odločitev iz Kijeva podpisal z zadržkom – dokument stopi v veljavo šele z ratifikacijo. Seveda pa je bila takratna azerbajdžanska administracija kratkotrajna, zato ni bila zmožna spraviti dokumenta skozi parlament (Kazimirov 2000: 132–33).

SND je povečala svojo vlogo v zadevi Gorskega Karabaha, ko se je SND in Sporazumu o kolektivni varnosti pridružil Azerbajdžan (september 1993). Svet voditeljev držav SND se je dostikrat vračal k problemu Gorskega Karabaha z aktivno udeležbo predsednikov Armenije in Azerbajdžana. Sprejel je tudi dokument, ki predlaga prenehanje bojevanja. 24. 12. 1993 pa je Svet voditeljev držav na sestanku pozval obe strani, naj takoj ustavita vojno in podpišeta sporazum o prenehanju sovražnosti. Razglasil je tudi pripravljenost, da zagotovi prenehanje sovražnosti s pomočjo mehanizmov Sveta kolektivne varnosti SND. Februarja 1994 je izvršni sekretar SND po navodilih predsednika Sveta poslal predsednikom članic SND dokument, imenovan »Združeni pristopi h Karabah dogovoru«, ki je poudaril predvsem pripravljenost SND za delovanje v smeri razrešitve tega problema, njeno podporo članicam pri posredovanju in pa dejstvo, da je vse odvisno od politične volje udeleženk v sporu. Prvič je bilo prenehanje z vojskovanjem jasno izraženo kot prioriteta (Kazimirov 2000: 133).

15. 4. 1995 je v Moskvi potekal sestanek, na katerem je Svet voditeljev držav SND upošteval izjave predsednikov Azerbajdžana in Armenije. Svet je podprl trud, ki so ga vložile članice SND in Rusija s svojimi mirovnimi iniciativami, in pozdravil mirovno misijo medparlamentarne skupščine SND. Svet je potrdil svojo pripravljenost nadaljnega spodbujanja truda za dosego sporazuma in pa trojico prioritet: konec bojevanja, prenehanje sovražnosti in svojo zanesljivo pomoč. Mesec kasneje se je uresničila prva

prioriteta, in sicer s pomočjo posredovanja RF. To se je zgodilo 12. 5. 1994 in se je obdržalo naslednjih šest let, kljub posameznim sporom. Treba je poudariti, da je Svet voditeljev držav SND na svojih forumih omogočil možnost kontakta med voditelji Armenije in Azerbajdžana, ki je drugače redka (Kazimirov 2000: 134).

5.2 Razlogi za neuspeh SND

SND se stalno obtožuje za stvari, za katere ni bila nikoli ustvarjena, in nikoli ne doseže priznanja za resnične in realne dosežke. Njena zgodovinska vloga je bila, da absorbira šok, kar je tudi naredila; obljuba o integraciji pa ni bila nič drugega kot velika iluzija, ki se je izkazala za najbolj učinkovito orodje separatizma. Za neuspeh SND, kot motorja postsovjetske integracije, je krivih več razlogov:

1. Elite so se upirale vsakršni obliki nadsocijalne organizacije, kljub nostalgicnim hrepenenjem v nekaterih državah;
2. Prevlada zunanje ekonomske in politične orientacije vseh držav SND (proti Z, nekje proti Romuniji, Turčiji, Iranu). Odpor RF, da bi postala sponzor procesa nove integracije, in pomanjkanje navdušenja nad Rusijo, s strani držav SND;
3. Različna stopnja ekonomskega razvoja, različni politični in pravni režimi, različne kulturne podlage;
4. Različne varnostni nameni sodelujočih držav.

Torej ohlapna zveza med RF in njenim bivšim obmejnem ozemljem ni postala gonilna sila nove integracije, predvsem zaradi pomanjkanja skupnega interesa, nezadostnosti virov in pomanjkanja politične volje. Skupnost je postala slavna zaradi proizvajanja neštetihih dokumentov (800 v prvem letu), vendar pa jih je večina ostala nepomembnih (Trenin 2002: 90–91).

Razlogi za sistemsko krizo SND pa so sledeči:

Ustanovitev ekonomske, vojaške in politične unije v obliki SND je bila nerealna od samega začetka, saj je novonastalim državam primanjkoval poglobljen pogoj – država z izgrajeno državnostjo in politično elito, zmožno oblikovanja in uresničevanja nacionalnih interesov. Praksa oblikovanja državnega sistema v SND kaže, da so se oblikovale predvsem nacionalne države in ne demokratične. To pa vodi v notranje nemire, saj je večino držav etnično nehomogenih. Zaradi politične samoodločbe vleče nacionalne

manjšine k njihovi zgodovinski domovini. Meje med novimi neodvisnimi državami niso zgodovinsko utemeljene in so zato možna podlaga za ozemeljske spore in meddržavne konflikte. Zatorej manjka osnova (vzajemno zaupanje) za vojaško in politično unijo. Ekonomska integracija se lahko uspešno razvije le, če so lastniški odnosi razviti. To pa SND manjka. Privatizacija bivših državnih pridobitev v večini držav SND še zdaleč ni končana. Državna lastnina je preusmerjena v roke različnih klanov, ki so v dobrih odnosih z oblastmi. Na taki podlagi pa ekonomska integracija ne more potekati (Shmelyov 2005).

Neuspeh kolektivne akcije in počasen, neenakomeren tempo institucionalizacije sta vzpodbudila države, da delujejo po lastnem interesu. Predvsem RF se je v odnosu do drugih držav nagibala k bilateralnim in manjšim multilateralnim sporazumom (Robinson 2000: 23–24). Težnja po lastnem interesu in rast bilaterizma kažeta še na eno šibkost SND – neenaka delitev moči med članicami. RF je veliko bolj močna kot katera koli druga članica: ima največjo populacijo, večinski delež vojaške zmogljivosti bivše SZ, največje gospodarstvo in največjo prisotnost v mednarodnem okolju (predvsem zaradi stalnega sedeža v Varnostnem svetu ZN, ki ga je podedovala od SZ). Moč RF omogoča, da sprejema odločitve, ne ozirajoč se na posledice za ostale članice SND, in izrablja odvisnost držav SND, da se ji podredijo pri njenih željah. Zaradi tega tudi ostale države ne spoštujejo in ne podpirajo ukrepov, ki bi vodili v večjo kolektivno aktivnost SND, saj bi to kolektivno delovanje vodila RF (Robinson 2000: 24).

RF lahko nadzoruje SND kot institucijo, a je imela malo uspeha pri prepričevanju drugih držav o strinjanju z njenimi predlogi in pri uveljavitvi sporazumov. Šibko delovanje različnih teles SND, ki jih je približno 80, so opazili vsi voditelji SND na vrhu leta 1997, ko so razglasili prepoved ustanavljanja novih teles. Kjer pa je imela RF vpliv v državah SND, pa je to zgolj zaradi njene ekonomske in vojaške prevlade v tej regiji in zaradi nadzora nad viri energije. Lahko bi se reklo, da je moč RF delovala proti SND, saj je predstavljala strah drugih držav pred ponovno hegemonijo. Pritisk RF je članicam SND preprečil, da bi se povezale z državami izven te institucije. Slabo je vidno, kaj je SND prinesla RF in kako ji je pomagala harmonizirati odnose z ostalimi državami članicami (Robinson 2000: 26).

Poglavitna strateška prioriteta ruske politike do SND je bila zmeraj določena z navori, da se to strukturo uporabi kot orodje reintegracije SZ v kakršni koli oblika in kot način izboljšanja in uresničevanja ekonomskih, političnih, vojaških in ozemeljskih ambicij RF. Ustanovljena kot unija neodvisnih držav, se je SND počasi spremenila v politično in ekonomsko strukturo, v celoti nadzirano s strani Moskve. Vse glavne komiteje in odločevalska telesa SND vodijo predstavniki RF. Popolnoma rusificiran obrambni komitej je bil preoblikovan v lutko, ki RF formalno zagotavlja vojaške operacije v državah SND. Še en šokanten primer enakosti po rusko je mednarodni ekonomski komitej, v katerem si je RF »rezervirala 50 % glasov«. Jasno je, da RF nima namena graditi odnosov z državami SND, ki bi temeljili na enakopravnem partnerstvu in normah mednarodnega prava ali celo na spoštovanju ekonomske in politične suverenosti in teritorialne integritete (Belov 1999).

Čeprav naj bi SND predstavljala 12 izmed 15 bivših republik SZ, je bila RF vedno odločevalska sila organizacije; v 16-ih letih obstoja je bil izvršni sekretar SND vedno iz RF ali Belorusije (Corso 2005).

6. NAČINI IN RAZLOGI VPLIVANJA RF NA DRŽAVE SND

6.1 Vrste vpliva RF na države SND

DRŽAVA	NAČIN VPLIVANJA RF
Belorusija	- uvedba carine na surovo nafto - višje cene plina - dobava energije in surovih materialov - prisotnost sil RF - rubeljska cona
Ukrajina	- višje cene za plin - dobava energije - prekinitev dobave nafte - prisotnost mornarice RF - prepoved postavitvev čet Nata zaradi delitve mornarice na Črnem morju - dolg Ukrajine (prodala vojaško opremo in privatizirala podjetja, za katera se je zanimala RF - prepoved uvoza vin
Moldavija	- vojaška pomoč v sporu in prisotnost sil RF

	- dobava energije - grožnja s prekinitvijo dobave nafte - prepoved uvoza vina, sadja, zelenjave - rubeljska cona
Armenija	- vojaška pomoč v sporu - dolg Armenije (prepisala 9 državnih podjetij) - rubeljska cona
Azerbajdžan	- pomoč v sporu - rubeljska cona
Gruzija	- vojaška pomoč v sporu in prisotnost sil RF - višje cene za plin - prepoved uvoza vin in mineralne vode - uvedba viz za Gruzijce - grožnja s priznanjem Abhazije in J Osetije - rubeljska cona
Kazahstan	- gospodarska odvisnost - rubeljska cona
Kirgizistan	- gospodarska odvisnost - prisotnost sil RF
Tadžikistan	- vojaška pomoč v sporu in prisotnost sil RF - pomoč eliti, da ostane na oblasti - rubeljska cona
Turkmenistan	- prisotnost sil RF - višja cena tranzita po cevovodih - nadzor nad cevovodi - rubeljska cona
Uzbekistan	- vojaška pomoč v boju proti ekstremizmu - rubeljska cona

RF uporablja različne metode, s katerimi vpliva na članice SND in jih drži v šahu. Kot je razvidno iz zgornje razpredelnice, uporablja za doseganje svojih ciljev predvsem vojaške in ekonomske metode vplivanja.⁴⁷ Veliko držav SND je bilo od razpada SZ naprej

⁴⁷ RF uporablja v svoji zunanji politiki predvsem ekonomska sredstva. Če poskušamo definirati ekonomska sredstva, lahko ugotovimo, da gre za »katere koli ekonomske zmogljivosti, institucije, tehnike ali pa politiko, ki jih uporabljajo države za to, da uresničujejo cilje v svoji zunanji politiki ali pa imajo pomembne mednarodne posledice« (Benko 1997: 263). Cilji, o katerih govori Benko in za katere naj bi bila ekonomska sredstva uporabljena, so lahko sledeči: ekonomski (npr. pridobitev nujno potrebnih surovinskih virov, kot tudi vse pomembnejšega dostopa do znanja in informacij); politični (povečanje mednarodno-političnega vpliva/odvisnosti ene države od druge); vojaški (npr. namestitve vojske na ozemlju druge države); psihološki (v tem primeru bi lahko govorili o bolj »latentnih« ciljih, kot je npr. pridobivanje naklonjenosti javnega mnenja druge države ali njenih elit) (ibidem).

udeleženi v vojaške spore na svojem ozemlju in v takih primerih je RF priskočila na pomoč. V zameno za pomoč pa je imela različne zahteve, od ohranjanja vojaških sil na tem ozemlju do vstopa v SND. Poleg tega izkorišča tudi svojo gospodarsko moč, saj je RF za večino teh držav glavni trgovinski partner. Enako velja na področju energije, kjer je RF poglavitna izvoznica nafte. Države, ki pa energijo imajo, pa ponavadi nimajo lastnih cevovodov za dostavo na tuje trge in morajo plačevati RF tranzitne cene. Ali pa morajo prodati RF obstoječa energetska podjetja, saj jih same ne morejo vzdrževati. Seveda pa pritisk RF ni povsod enako močan, zato je potrebno pogledati, kateri dejavniki se skrivajo v ozadju.

Najmanj pritiska izvaja RF nad centralo-azijskimi državami, kjer morda še najbolj izstopa Turkmenistan. Turkmenistan je bil deležen malo več pozornosti zaradi proizvodnje plina, ki je odvisna od ruskih cevovodov. Ostale štiri države pa so od RF odvisne predvsem v gospodarskem smislu in pa od vojaške pomoči pri varovanju ozemlja. Med transkavkaškimi državami je pod največjim pritiskom Gruzija, ki je izkusila skoraj vse oblike pritiska RF – vojaški (posredovanje v sporu, prisotnost sil RF), ekonomski (prepoved uvoza določenih izdelkov), energetski (RF povišala cene plina), politični pritisk (podpora Abhaziji in J Osetiji, uvedba viz za gruzijske državljanje). Za razliko od Gruzije pa sta bila Armenija in Azerbajdžan deležna veliko manj pritiska, saj je šlo predvsem za vojaško pomoč v sporu. Podobno kot Gruzija je tudi Ukrajina nekakšna črna ovca med Z državami SND. Res je, da so v tem primeru vse tri države pod dokaj velikim pritiskom, saj gre za tri geografsko pomembne države. Na vse tri vpliva RF pretežno preko energetske moči, na Moldavijo pa še z vojaško. Lahko bi se reklo, da so po skupnem seštevku države iz zadnje skupine (Z države) najbolj prizadete, sledi jim Gruzija iz druge skupine (transkavkaške države), daleč zadaj pa so centralno-azijske države in preostanek transkavkaških držav (Armenija in Azerbajdžan).

6.2 Razlogi za močan oziroma šibek pritisk RF na države SND

DRŽAVA	RAZLOGI ZA MOČAN/ŠIBEK PRITISK RF
Belorusija	meji na EU, podpira reintegracijo z RF, izolirana od preostalega sveta, podpira SND, zvesta že za časa SZ
Ukrajina	meji na EU, proti dominaciji RF, šibko sodelovanje znotraj SND, želi v Nato in

	EU, ni podpirala vojaškega sodelovanja znotraj SND, članica GUAM, problemi s Krimom
Moldavija	meji na EU, nevtralna članica SND, želi odnose z Z, vpliv Romunije, proti prisotnosti RF na ozemlju, ruščina v šolah, članica GUAM
Armenija	meji na Turčijo, Iran, podpira SND, vojaško sodelovanje, ni ustanovila lastne vojske
Azerbajdžan	meji na Iran, izstop iz SND, kasneje zopet članica, proti prisotnosti vojske RF, želi odnose z Z, članica GUAM, ima nafto, ZDA želi odpreti baze na ozemlju
Gruzija	meji na Turčijo, pridružitev SND zaradi pritiska RF, grožnja z izstopom iz SND, proti prisotnosti sil RF, pomoč čečenskim beguncem, ni izročila Čečenov RF, prepovedala RF da pošlje čete v Čečenijo čez njeno ozemlje, Čečenija ima cevovode in železnico, članica GUAM
Kazahstan	meji na Kitajsko, za integracijo bivših republik SZ, aktiven član SND, ima nafto
Kirgizistan	meji na Kitajsko, dobri odnosi in sodelovanje z RF, ruščina uradni jezik
Tadžikistan	meji na Kitajsko in Afganistan, elita potrebuje pomoč RF, boj proti islamskemu ekstremizmu
Turkmenistan	meji na Iran, Afganistan, ima plin in nafto, le še status opazovalca v SND
Uzbekistan	meji na Afganistan, sodelovanje znotraj SND je šibko, ima lastno vojsko, proti vojaški prisotnosti RF, boj proti islamskemu ekstremizmu

V primeru centralno-azijskih držav je jasno, zakaj posveča RF največ pozornosti Turkmenistanu, saj je le-ta izstopil iz SND in ima le še status opazovalca. Poleg tega ima ogromne zaloge plina in nafte. Vse države iz te skupine pa imajo vsaj eno lastnost, zaradi katere RF ohranja interes. Tadžikistan, Turkmenistan in Uzbekistan mejijo na Afganistan, ki predstavlja grožnjo za vdor islamskega ekstremizma na območje SND. Kazahstan in Turkmenistan imata nafto, ki je v današnjem svetu poglavitni interes mednarodne skupnosti. Kazahstan, Kirgizistan in Tadžikistan pa mejijo na Kitajsko, ki postaja vse

močnejša svetovna sila in bi lahko na te države začela vplivati. V skupini transkavkaških držav je tudi logično, zakaj je pod največjim vplivom Gruzija, saj se prevlade RF najbolj otepa. Ne želi vojaške prisotnosti RF na svojem ozemlju in pomaga čečenskim beguncem, kar RF niti malo ni po godu. Čečenija predstavlja za RF trn v peti, saj potekajo čez njeno ozemlje železnica in pa cevovodi, ki jih želi nadzorovati RF. Ker Gruzija meji na Čečenijo, je posledično strateško pomembna za RF, ki bi tam rada obdržala vojaško prisotnost in se s tem zavarovala. Poleg tega pa je Gruzija tudi članica GUAM, ki je edina tovrstna organizacija, v kateri RF ni članica. Armenija in Azerbajdžan pa nista tako uporniški državi kot Gruzija, zato tudi nista deležni tako močnega pritiska RF. Obe pa mejita na Iran, zato sta za RF pomembni. Azerbajdžan pa ima tudi zaloge nafte in je pred nedavnim postal zanimiv za ZDA, ki bi na njegovem ozemlju rade postavile vojaške baze. To je tudi razlog, da je RF postala bolj pozorna in z Azerbajdžanom začela voditi politiko korenčka in palice. V skupini Z držav pa gre za tri izjemno pomembne države, vse namreč mejijo na Evropsko unijo (EU). Belorusija je RF sicer zelo naklonjena, a zato ni nič manj deležna pritiskov z njene strani. Ker je v celoti odvisna od RF, se njenim željam prilagodi in se ne upira, kar RF dobro ve. Vseeno pa je ne vzame pod svoje okrilje, saj je ekonomsko prešibka in bi za RF pomenila le ogromen strošek. Moldavija je za razliko od Belorusije naklonjena vplivom Z in si z njim želi sodelovati, prav tako je članica GUAM. Prisotnosti sil RF nasprotuje, saj vodi nevtralno politiko. Zato je tudi deležna malo več negativnih ukrepov s strani RF. Nedvomna zmagovalka v tej skupini pa je Ukrajina, ki nasprotuje dominaciji RF in sodelovanju znotraj SND. Usmerjena je proti Z in si želi priključiti Natu in EU, poleg tega pa je tudi članica GUAM. Glede vstopa v Nato si je RF z dogovorom o delitvi mornarice na Črnem morju zagotovila, da Ukrajina Natu ne sme dovoliti, da bi postavil svoje čete na njenem ozemlju. Za RF je Ukrajina strateškega pomena, saj je najbolj evropska država SND in preko nje prihajajo evropski vplivi do RF. Interes RF pa leži tudi znotraj Krima, ki ima večinsko rusko prebivalstvo.

7. VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Ruska federacija ima v SND izrazito vodilno vlogo, čeprav so vse članice enakopravne.

Glavno hipotezo lahko potrdim, saj je bilo skozi diplomsko nalogo razvidno, da skoraj vse politike SND predlaga RF in jih na svoj način tudi izvede. RF je bila ena izmed ustanovnih članic SND in je skupnost potrebovala za ekonomski prehod po razpadu SZ in za zavarovanje ruske diaspore. Ker je bil prehod iz SZ v SND tako hiter, tudi ni bilo možnosti, da bi se razmerja med temi državami spremenila. Tako je RF ostala še naprej vodilna, saj je bila največja država SND ter gospodarsko in vojaško najmočnejša. Ostale članice SND so bile (večina jih še vedno je) v SZ v celoti odvisne od Rusije, saj je bil sistem tako tudi oblikovan. Logično je, da se to ni moglo spremeniti, saj je bil prehod tako bliskovit. Zaradi te odvisnosti države tudi prenašajo vodilno vlogo RF, saj jim drugega ne preostane. Deklaracija iz Alma-Ate je razglasila, da bo sodelovanje znotraj SND, vodeno v skladu z načelom enakosti, vendar pa je to ostalo zgolj na papirju. Predstavniki RF vodijo vsa odločevalska telesa SND in vse pomembne komiteje, tudi odločevalski procesi so oblikovani tako, da so pisani RF na kožo. Tam, kjer sama ne doseže večine, pa to naredi skupaj s svojo večno zaveznico Belorusijo.

Ruska federacija svojo premoč uveljavlja s pomočjo ekonomskega in vojaškega vpliva.

Tudi to hipotezo lahko na podlagi prebranega gradiva potrdim, saj se je izkazalo, da RF deluje predvsem z ekonomsko in vojaško močjo. To sta tudi njena najmočnejša aduta v primerjavi z drugimi državami. RF je vojaško posredovala v skoraj vseh sporih, ki so izbruhnili od nastanka SND naprej (Transnistrija, Gorski Karabah, S in J Osetija, Abhazija, državljanska vojna v Tadžikistanu). Poleg tega je čisto v vsaki državi SND uporabila vsaj enega izmed obeh pritiskov. Ker ima energetske zaloge, je predvsem na ta način vplivala na obnašanje držav. Ponekod pa je uporabila tudi druge prijeme, kot na primer prepoved uvoza določenih izdelkov iz Moldavije in Gruzije. Razlogi za uporabo takih metod pa so tako ekonomskega kot tudi političnega in varnostnega značaja. Nekoč območje SZ, danes pa območje ohlapno povezane SND, ima še vedno pomembno mesto v zunanji politiki RF. S tem ko RF ohranja te države pod svojim nadzorom, prepreči vdor vplivov iz islamskih, evropskih in azijskih držav. Zaveda se, da ni edina, ki je v njih

prepoznala potencial. Poleg tega pa so te države pomembne tudi z geostrateškega pomena, saj preko njih RF lahko »opazuje« Azijo in Evropo.

8. ZAKLJUČEK

Kot kaže, se RF še ne namerava posloviti od vpliva, ki ga ima v SND, morda bo le spremenila metode in jih prilagodila potrebam sodobnega sveta. Od ustanovitve SND naprej se je odnos RF do tako imenovanega »bližnjega zamejstva« spreminjal, vendar pa je bilo vedno nekaj pozornosti namenjene temu območju. Vprašanje pa je, ali bo RF še naprej delovala preko SND ali pa se bo osredotočila izključno na bilateralne odnose. Dejstvo je, da SND ni nikoli zaživela v taki luči, kot je bilo na začetku mišljeno. Prevelike razlike med državami so povzročile, da so na redko katerem področju vse države sodelovale. Zato se je skupnost počasi spremenila v posvetovalni forum, kot ji pravijo nekateri avtorji. Poleg tega je prišlo do nastanka novih združenj in organizacij, ki pa tudi niso bila preveč uspešna, kažejo pa na to, da so bivše države SZ sicer pripravljene sodelovati ena z drugo, vendar ne pod nadvlado RF. Tako je prišlo do subregionalne integracije znotraj SND, kar je pomen skupnosti še zmanjšalo. Te države tudi iščejo zunanje investitorje, ki bi nadomestili njihovo odvisnost od RF. Po mojem mnenju so države še vedno pripravljene sodelovati z RF, vendar kot bolj enakovredni partnerji. Vsi se zavedajo, da večina izdelkov iz bivših držav SZ ni konkurenčnih na drugih trgih izven SND, zato vsaj v bližnji prihodnosti ni bojazni, da bi prišlo do popolnega razkroja. Je pa res, da SND izgublja na pomenu in da je vse več govora o tem, da bo v prihodnje prišlo do izstopa kakšne članice. Leta 2005 je izstopil Turkmenistan in že takrat je bilo dosti namigovanj, da mu bo sledila Gruzija. Do tega še ni prišlo, kar pa ne pomeni, da nikoli ne bo. Največ možnosti za izstop pripisujem Ukrajini in Gruziji, saj sta obe državi močno usmerjeni proti dominaciji RF. Poleg tega je v obeh državah prišlo do revolucije, kar da celotni situaciji nov pomen.

Vse večkrat pa je omenjeno tudi dejstvo, da sama RF ni več tako močna zagovornica SND, kot je bila nekoč. Večina sodelovanja se odvija na bilateralni bazi, v ospredju pa so predvsem gospodarska področja in boj proti islamskemu fundamentalizmu. Od 11. septembra 2001 naprej je ta tema močno v ospredju, zato je tudi Putin pozval države SND, naj se pridružijo boju proti terorizmu. Na gospodarskem področju pa prevladuje energetska komponenta, kjer je nedvomno RF vodilna država. Vendar pa za prevlado na

energetskem področju RF ne potrebuje ogrinja SND, saj ji to uspeva z bilateralnimi odnosi. Mnenje RF do SND je bilo v javnosti večkrat spremenjeno, zato je težko določiti, kakšni so načrti za prihodnost. Že samo dejstvo, da sama RF zavzame stališče o nadaljnji nepotrebnosti SND, je zadosten dokaz, da SND nikoli ne bo postala močnejša. Več je verjetnosti, da bo počasi, samodejno prišlo do razkroja, ker bodo prevladale druge organizacije in pa bilateralizem. Možno je, da bo izstop katere izmed pomembnejših članic povzročil verižno reakcijo in bo tako v krajšem časovnem obdobju izstopilo več držav. Vendar pa se sama bolj nagibam k temu, da bo SND še naprej zgubljala na moči in bo tako preprosto nehala funkcionirati. Države se bodo počasi integrirale kam drugam ali pa sprejele pokroviteljstvo kakšne močnejše države, RF pa bo še naprej ostala povezana z njimi preko bilateralnih odnosov. Verjetno bo RF še naprej pomembna sila na tem območju in bo verjetno še okrepila ekonomske metode vplivanja, opustiti pa bo morala vojaško prisotnost v tistih državah, ki že sedaj temu nasprotujejo in od njene pomoči niso odvisne. To pa ne pomeni, da bo RF v vojaškem smislu nehala biti aktivna, saj postaja terorizem vse bolj aktualna tema v današnjem času. Tako se bodo metode RF samo spremenile in prilagodile sodobnemu svetu; usmerila se bo predvsem na ekonomske odnose in opustila konvencionalno vojaško pomoč, okrepila pa vojaško pomoč pri boju proti terorizmu.

9. SEZNAM KRATIC

BDP - bruto domači proizvod

CBR - Central Bank of Russia (Centralna banka Rusije)

CSTO - Collective Security Treaty Organization (Organizacija pogodbe o kolektivni varnosti)

EU - Evropska unija

EurAsEC - Eurasian Economic Community (Evrazijska ekonomska skupnost)

GUAM - Gruzija, Ukrajina, Azerbajdžan, Moldavija

GUUAM - Gruzija, Ukrajina, Uzbekistan, Azerbajdžan, Moldavija

IMF - International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)

Nato - North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)

OECD - Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)

OVSE - Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

RF - Ruska federacija

RUSAL - Ruski aluminij

SFSR - Sovjetska federativna socialistična republika

SND - Skupnost neodvisnih držav

SSR - Sovjetska socialistična republika

STO - Svetovna trgovinska organizacija

SZ - Sovjetska zveza

ZDA - Združene države Amerike

ZN - Združeni narodi

ZSSR - Zveza sovjetskih socialističnih republik

10. SEZNAM LITERATURE IN VIROV

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. Abdelal, Rawi (2001): *National purpose in the world economy: post-Soviet states in comparative perspective*. New York: Cornell University Press.
2. Benko, Vlado (1997): *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Benko, Vlado (2000): *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2000): *Navodila za pisanje seminarske naloge in diplomskega dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Cohen, Saul Bernard (2003): *Geopolitics of the world system*. Lanham [etc.]: Rowman & Littlefield, cop.
6. Demidkina, Luba (2000) Reforms and Prospects: Belarus. V Patric Heenan in Monique Lamontagne (ur.): *The Russia & Commonwealth of independent states handbook*, 55–68. Chicago, London, New Delhi: Glenlake Publishing Company.
7. Herzig, Edmund (1999): *The New Caucasus. Armenia, Azerbaijan and Georgia*. New York: Chatam House Papers.
8. Hill, Ronald J. (2000) Reforms and Prospects: Moldova. V Patric Heenan in Monique Lamontagne (ur.): *The Russia & Commonwealth of independent states handbook*, 112–122. Chicago, London, New Delhi: Glenlake Publishing Company.
9. Hunter, Shireen (2000) The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian States. V Gary K. Bertsch, Cassidy Craft, Scott A. Jones in Michael Beck (ur.): *Crossroads and conflict: security and foreign policy in the Caucasus and Central Asia*. London in New York: Routledge.
10. Jackson, Robert H. in Georg Sorensen (1999): *Introduction to international relations*. Oxford, New York: Oxford University Press.
11. Kaser, Michael (2000) Reforms and Prospects: The Three Caucasian States. V Patric Heenan in Monique Lamontagne (ur.): *The Russia & Commonwealth of*

- independent states handbook*, 99–111. Chicago, London, New Delhi: Glenlake Publishing Company.
12. Kubicek, Paul (2000) Reforms and Prospects: Ukraine. V Patric Heenan in Monique Lamontagne (ur.): *The Russia & Commonwealth of independent states handbook*, 69–85. Chicago, London, New Delhi: Glenlake Publishing Company.
  13. Miller, Eric A. (2006): *To balance or not to balance: alignment theory and the Commonwealth of Independent States*. Aldershot, Burlington: Ashgate.
  14. Natek, Karel in Marjeta (2006): *Države sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
  15. Parker, Geoffrey (1997): *Geopolitika v XX. stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  16. Robnison, Neil (2000) The CIS as an International Institution. V Patric Heenan in Monique Lamontagne (ur.): *The Russia & Commonwealth of independent states handbook*, 16–27. Chicago, London, New Delhi: Glenlake Publishing Company.
  17. Robinson, Neil (2002): *Russia: a state of uncertainty*. London, New York: Routledge.
  18. Rupnik, Anton (1999): *Tretji Rim*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
  19. Shoemaker, Merle Wesley (2006): *Russia and the Commonwealth of Independent States*. Harpers Ferry (WV): Stryker-Post.
  20. Trenin, Dimitri (2002): *The end of Eurasia*. Washington D. C.: Carnegie Endowment for International Peace.

ČLANIKI IZ STROKOVNIH REVIJ:

21. Alekseyev, R. in V. Mikhailov (2000): The Eurasian Economic Community. *International Affairs (Russian Journal)* 46(6), 142–148.
22. Baran, Zeyno (2002): The Caucasus: Ten Years after Independence. *The Washington Quarterly* 25(1), 221–234.
23. Dračevski, L. (2000): Russia and Belarus Form a Union. *International Affairs (Russian Journal)* 46(1), 61–67.
24. Fawn, Rick (2002): Russia's Reluctant Retreat from the Caucasus: Abkhazia, Georgia and the US after 11 September 2001. *European Security* 11(4), 131–148.

25. Gleason, Gregory in Marat E. Shaihtudinov (2005): Collective Security and Non-State Actors in Eurasia. *International Studies Perspectives* 6(2), 274–284.
26. Kazimirov, V. (2000): On the Karabakh Crisis. *International Affairs (Russian Journal)* 46(4), 132–140.
27. Khakimov, B. (2001): Collective Security in the CIS. *International Affairs (Russian Journal)* 47(5), 96–102.
28. Kuzio, Taras in Jennifer D. Moroney (2001): The Russian Security Council. *European Security* 10(2), 111–126.
29. Lynch, Dov (2005): »The enemy is at the gate«: Russia after Beslan. *International Affairs* 82(1), 141–161.
30. Rudov, G. (2001): Kyrgyzstan: On the Russian Presence in Central Asia. *International Affairs (Russian Journal)* 47(4), 117–122.
31. Voitovich, Sergei A. (1993): The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institution Model. *European Journal of International Law* 4(1), 403–417.
32. Wilhelmsen, Julie in Geir Flikke (2005): Evidence of Russia's Bush Doctrine in the CIS. *European Security* 14(3), 387–417.

INTERNETNI VIRI:

33. Azerbaijan International (2003): *Inauguration Ilaham Aliyev Becomes President*. Dostopno na http://azer.com/aiweb/categories/magazine/ai114_folder/114_articles/114_ilham_inauguration.html (19. november 2007).
34. BBC News (2001): *Modova ready for Russia Belarus union*, 17. april. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1281492.stm> (14. julij 2007).
35. Belov, O. (1999): *Ukraine 2000 and Beyond: Geopolitical Priorities and Scenarios of Development*. Dostopno na http://www.niss.gov.ua/book/engl/007_1.htm (19. november 2007).
36. Burakovsky, Igor (2004): *Regional economic integration as an element of economic security*. Dostopno na

- http://www.unece.org/trade/workshop/OSCE_0304/presentations/Burakovski.doc
(27. julij 2007).
37. Central Asian Gateway (2006a): *Euroasian Economic Community (EurAsEc)*. Dostopno na <http://www.cagateway.org/en/topics/23/85/> (25. julij 2007).
38. Central Asian Gateway (2006b): *The Collective Security Treaty Organization (CSTO)*. Dostopno na <http://www.cagateway.org/en/topics/23/84/> (12. avgust 2007).
39. Central Asian Cooperation Organization (2007): *Central Asian Cooperation Organization*. Dostopno na <http://ecetrade.typepad.com/Central%20Asian%20Cooperation%20Organization%20basic%20info.doc> (25. julij 2007).
40. CIA – The World Factbook (2007): *Russia: Background*. Dostopno na <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/rs.html#Intro> (20. avgust 2007).
41. CIA – The World Factbook (2008): *Russia: Economy-overview*. Dostopno na <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/rs.html#Econ> (20. januar 2008).
42. Corso, Molly (2005): *C.I.S. Struggles for Cohesion*. Dostopno na http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=309&language_id=1 (23. november 2007).
43. Embassy of the Russian Federation (2007): *Russian geography – Regions of Russia*. Dostopno na <http://www.russianembassy.org/> (20. avgust 2007).
44. Eurasian Home – analytical resource (2007): *GUAM group*. Dostopno na <http://www.eurasianhome.org/xml/t/databases.xml?lang=en&nic=databases&intorg=1&pid=26> (25. julij 2007).
45. Grinberg, Ruslan (2005): *Russia in the Post-Soviet Space: Search for Rational Behavior and Prospects of Economic Integration*. Dostopno na <http://www.unece.org/ead/sem/sem2005/papers/Grinberg.pdf> (25. julij 2007).
46. Infoplease (2007): *Kyrgyzstan*. Dostopno na <http://www.infoplease.com/ipa/A0107698.html> (23. november 2007).

47. Ismailzade, Fariz (2004): *Is Azerbaijan Turning Toward Russia?* Dostopno na <http://www.cacianalyst.org/?q=node/1887> (19. november 2007).
48. Kemoklidze, Dimitri (2001): *Has the Commonwealth of Independent States collapsed?* Dostopno na http://www.iicas.org/english/enlibrary/libr_10_01_01.htm (25. julij 2007).
49. Lewis, William H. in Edward Marks (1998): *Searching for Partners: Regional Organizations and Peace Operations.* Dostopno na <http://www.ndu.edu/inss/McNair/mcnair58/sproch4.html> (19. november 2007).
50. Policy Documentation Center (2001): *GUUAM: view from Ukraine*, 11. junij. Dostopno na <http://pdc.ceu.hu/archive/00001255/01/30.pdf> (25. november 2007).
51. President of Russia (2007): *The Constitution of Russia: first section, chapter 4.* Dostopno na <http://www.kremlin.ru/eng/articles/ConstEng4.shtml> (20. avgust 2007).
52. Russia Today (2006): *Unified state of Russia and Belarus discussed in Kremlin*, 15. december. Dostopno na <http://russiatoday.ru/news/news/1068> (10. julij 2007).
53. Shmelev, Ivan (2005): *Commonwealth of Independent States, the former USSR, likely to collapse and take a different form.* Dostopno na <http://english.pravda.ru/russia/politics/29-08-2005/8833-cis-0> (23. november 2007).
54. Shmelyov, Boris (2005): *The future of the CIS.* Dostopno na <http://www.cdi.org/russia/johnson/9115-19.cfm> (19. november 2007).
55. Socor, Vladimir (2006): *Uzbekistan accedes to Collective Security Treaty Organization.* Dostopno na http://www.jamestown.org/edm/article.php?article_id=2371223 (12. avgust 2007).
56. Uzbekistan Development Gateway (2006): *Uzbekistan joins EurAsEC*, 24. januar. Dostopno na <http://www.gateway.uz/index.php?lng=1&article=240> (25. julij 2007).
57. *Ustava ZSSR 1977.* Dostopno na <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html> (1. december 2007).